

วิทยานิพนธ์

กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช

**The PROCESS OF MORALITY DEVELOPMENT
THROUGH ORDINATION**

พระเฉลิมชาติ ชาทิวโร (อิทธิรงค์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ. 2551

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคมศาสตร์)
ปริญญา

พัฒนสังคมศาสตร์

สาขา

โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

ภาควิชา

เรื่อง กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช

The Process of Morality Development through Ordination

นามผู้วิจัย พระเถลิงชาติ ชาตวิโร (อิทธะรงค์)

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ศาสตราจารย์จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(รองศาสตราจารย์สากล สถิตวิทยานันท์, วท.ค.)

ประธานสาขาวิชา

(รองศาสตราจารย์สากล สถิตวิทยานันท์, วท.ค.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์วินัย อากงหาญ, M.A.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 16 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2551

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช

The Process of Morality Development through Ordination

โดย

พระเฉลิมชาติ ชาทิวโร (อิทธิรงค์)

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคมศาสตร์)

พ.ศ. 2551

พระเฉลิมชาติ ชาคิวโร (อิทธิรงค์) 2551: กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช
ปริณายศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคมศาสตร์) สาขาวิชาพัฒนสังคมศาสตร์
โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก:
ศาสตราจารย์จันทน์ อติวัฒน์สิทธิ์, Ph.D. 150 หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเหตุผลการตัดสินใจบวชของพระนวกะ
วัดชลประทานรังสฤษฎ์, ศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมผ่านกระบวนการ
ฝึกอบรมของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์, ศึกษากระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช
ของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และเปรียบเทียบระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชใน
ความคิดเห็นของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยใช้วิธีการวิเคราะห์
ข้อมูลด้วยค่าทางสถิติและการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า พระนวกะตัดสินใจบวชโดยมีเหตุผลหลักคือ เพื่อทดแทนบุญคุณของ
บิดามารดาและผู้มีพระคุณ เพื่อการฝึกฝนอบรมและพัฒนาตนเอง และเพื่อแสวงหาสัจธรรมของ
ชีวิต ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกอบรม ทั้งในด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ด้านวิชาการ และด้าน
กิจกรรม พบว่าทำให้พระนวกะมีการพัฒนาทางจริยธรรมในด้านกาย วาจา และจิตใจ อยู่ในระดับมาก
โดยจริยธรรมด้านกายได้จากกระบวนการฝึกอบรมด้านวิชาการมากที่สุด จริยธรรมด้านวาจาจาก
กระบวนการฝึกอบรมด้านกิจกรรมมากที่สุด และจริยธรรมด้านจิตใจจากกระบวนการฝึกอบรมด้าน
วิปัสสนากัมมัฏฐานมากที่สุด กระบวนการพัฒนาจริยธรรมทั้ง 3 ด้าน มีลำดับขั้นตอนการฝึกอบรม
ในแต่ละกระบวนการคล้ายคลึงกัน คือเริ่มต้นจากการปลูกศรัทธาสร้างฉันทะ และสิ้นสุดลงที่การ
นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สำหรับการเปรียบเทียบระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการ
บวชในความคิดเห็นของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า อายุ
สถานภาพสมรสก่อนบวช อาชีพก่อนบวช และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช ที่ต่างกันจะมีระดับ
การพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พระเฉลิมชาติ ชาคิวโร ๒๕๖๖/๕

ลายมือชื่อนิสิต

๗

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

๗๗ / ๒๕๖๖ / ๕๗

Phra Chalermchart Chatiwaro (Ittharong) 2008: The Process of Morality
Development through Ordination. Master of Arts (Development Social Sciences),
Major Field: Development Social Sciences, Interdisciplinary Graduate Program. Thesis
Advisor: Professor Chamnong Adivadhanasit, Ph.D. 150 pages.

The objectives of this research were, firstly, to study the motives for entering into
monkhood of the newly ordained Buddhist monks, Phranawaka, at Wat Cholaprathan;
secondly, to study the opinion level about moral development through the procedure of training
newly ordained monks; thirdly, to study the process of morality development through ordination
and fourthly to compare the moral development level through ordination in the opinion of newly
ordained monks according to personal factors. The analysis was based on the statistical method
and description.

The study found that the motives behind the monks' ordination were to show gratitude
to their parents and benefactors, to obtain the training and self development and seeking for the
truth of the life. For a morality development from the ordination, the study found that
Phranawaka had a high level of all 3 parts; physical, verbal and mental. For physical
development, Phranawaka gained a morality development mostly from a knowledge injection
process. For verbal development, Phranawaka gained a moral development mostly from an
activity practising process. For mental development, Phranawaka gained a moral development
mostly from a Vipassana meditation process. The morality development process in all 3 aspects
was conducted in a similar training arrangement. To develop himself, faith and satisfaction is
the first stage. The final stage is to apply the obtained ethical value for a daily life. As for the
comparison of a morality development level from the ordination based on Phranawaka's
opinion and background, the different age, marriage status, occupation and income before the
ordination were found to be related to morality development of different degree with a statistic
significance at level 0.5

Chalermchart Ittharong
Student's signature

C. Adivadhanasit
Thesis Advisor's signature

11 / 4 / 2008

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยเหตุปัจจัยหลายประการประกอบกัน เริ่มจากการที่ผู้ศึกษาได้รับโอกาสเข้าเรียนระดับบัณฑิตศึกษา ต้องขอเจริญพรและมุทิตาจิตแด่คณาจารย์โครงการพัฒนสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ให้โอกาสพระนวกะที่บวชได้หนึ่งพรรษาเข้าศึกษา ขอกราบขอบพระคุณพระเทพปริยัติเมธี ผู้อุปฆาฎะที่เมตตาเอื้อให้ผู้ศึกษาได้ออกไปเรียนนอกวัดได้ และขอณมัสการขอบพระคุณหลวงปู่ปัญญานันทะภิกขุ ที่เป็นอีกหนึ่งแรงบันดาลใจในการออกบวช จนเกินความแน่ใจในธรรมวินัยนี้ว่า สามารถพัฒนาศักยภาพจนถึงที่สุดแห่งกองทุกข์ได้

และขออุทิศความพากเพียรตลอดครึ่งปีในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ให้กับ ครูบาอาจารย์ กัลยาณมิตรทั้งหลายผู้ผ่านเข้ามาในชีวิตและช่วยให้บทเรียนอันหลากหลาย ตลอดจนบุคคลสำคัญ คือบิดา มารดา ที่มอบโอกาสอันวิเศษสู่การเข้าร่วมกาชาดพัสดร์ ซึ่งผู้ศึกษาถือว่าเป็นช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านที่สำคัญของชีวิต เพราะนับแต่นั้นมาผู้ศึกษาเริ่มให้ความสนใจหลักธรรมของพุทธศาสนาและสนุกกับการหาคำตอบให้กับชีวิต และที่สำคัญคำตอบทุกคำตอบจะนำไปสู่คำถามที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

วิทยานิพนธ์นี้เป็นอีกหนึ่งของการพยายามหาคำตอบโดยมองเข้ามาสู่มุมมองของพระพุทธศาสนา เน้นอนว่าความลึกถ้ำของคำตอบหรือความจริงนั้นจะอาศัยการศึกษาค้นคว้าเชิงวิชาการอย่างเดียวยังไม่พอ ฉะนั้นการหาคำตอบต้องก้าวข้ามความเชื่อตามปัญญาของผู้อื่น สู่สภาวะที่เรียกว่า เชื่อด้วยปัญญาของตน หรือเห็นได้ด้วยตนเองเป็น “สนฺทิฏฐิโก” อันเป็นเป้าหมายที่พุทธศาสนาต้องการให้มนุษย์ได้ศึกษาพัฒนาศักยภาพให้เข้าถึงธรรมชาติ ได้ด้วยตัวของมนุษย์เอง

ชาติวโร ภิกขุ

มีนาคม 2551

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(7)
คำอธิบายสัญลักษณ์ และอักษรย่อ	(8)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
นิยามศัพท์	3
ขอบเขตของการวิจัย	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	7
แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	7
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	47
กรอบแนวคิดการวิจัย	51
สมมติฐานการวิจัย	52
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	53
วิธีการและอุปกรณ์	53
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย	54
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	55
การทดสอบเครื่องมือ	55
การเก็บรวบรวมข้อมูล	56
การวิเคราะห์ข้อมูล	57

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์	59
ผลการวิจัย	59
ข้อวิจารณ์	112
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	126
สรุปผลการวิจัย	126
ข้อเสนอแนะ	131
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	135
ภาคผนวก	141
ภาคผนวก ก แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย	142
ภาคผนวก ข บุคคลที่ได้รับการสัมภาษณ์	148
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	150

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	กลุ่มประชากรที่ใช้ในการแจกแบบสอบถาม	54
4.1	จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคุณสมบัติบางประการของพระนวกะที่ตอบแบบสอบถาม	60
4.2	จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นที่มีต่อเหตุการณ์ตัดสินใจบวชของพระนวกะ	63
4.3	การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกระบวนการฝึกอบรมผ่านการบวชของพระนวกะกับจริยธรรมด้านกาย	66
4.4	การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกระบวนการฝึกอบรมผ่านการบวชของพระนวกะกับจริยธรรมด้านวาจา	67
4.5	การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกระบวนการฝึกอบรมผ่านการบวชของพระนวกะกับจริยธรรมด้านจิตใจ	67
4.6	การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกระบวนการฝึกอบรมผ่านการบวชของพระนวกะกับจริยธรรมด้านภาพรวม	68
4.7	สรุปลำดับขั้นตอนของกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน	78
4.8	สรุปข้อดีข้อด้อยของกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ได้จากพระวิปัสณาจารย์	79

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.9	การเรียนการสอนในกระบวนการวิชาการ สำหรับช่วงเช้าพรรษาปี พุทธศักราช 2550	80
4.10	การเรียนการสอนในกระบวนการวิชาการ สำหรับการบวชประจำเดือน พฤศจิกายนปีพุทธศักราช 2550	83
4.11	สรุปลำดับขั้นตอนของกระบวนการด้านวิชาการ	88
4.12	สรุปข้อดีข้อด้อยของกระบวนการด้านวิชาการที่ได้จากพระผู้รับผิดชอบ	89
4.13	กำหนดภารกิจกรรมต่างๆ ของแต่ละวันในรอบหนึ่งอาทิตย์	90
4.14	สรุปลำดับขั้นตอนของกระบวนการด้านกิจกรรม	99
4.15	สรุปข้อดีข้อด้อยของกระบวนการด้านกิจกรรมที่ได้จากพระผู้รับผิดชอบ	100
4.16	จำนวน ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการพัฒนจริยธรรมผ่าน การบวชของพระนวกะจำแนกตามอายุ	102
4.17	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุต่อ ระดับการพัฒนจริยธรรมผ่านการบวช	102
4.18	แสดงการเปรียบเทียบรายคู่ของอายุกับระดับการพัฒนจริยธรรมผ่านการบวช	103
4.19	จำนวน ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการพัฒนจริยธรรมผ่าน การบวชของพระนวกะจำแนกตามระดับการศึกษา	104

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.20	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษาต่อระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช	104
4.21	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสถานภาพสมรสก่อนบวชต่อระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช	105
4.22	จำนวน ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของพระนวกะจำแนกตามอาชีพก่อนบวช	106
4.23	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพก่อนบวชต่อระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช	106
4.24	แสดงการเปรียบเทียบรายคู่ของอาชีพก่อนบวชกับระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช	107
4.25	จำนวน ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของพระนวกะจำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช	108
4.26	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวชต่อระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช	108
4.27	แสดงการเปรียบเทียบรายคู่ของรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวชกับระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช	109
4.28	จำนวน ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของพระนวกะจำแนกตามภูมิลำเนา	110

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.29	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างภูมิลำเนา ต่อระดับการพัฒนาริขธรรมผ่านการบวช	110
5.1	สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน	131

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

51

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้คำมืร์ทางพระพุทธศาสนาคือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช 2539 โดยใช้ระบบอักษรย่อคำดังต่อไปนี้ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น วิ.มหา. 4/65/81 = วินยปิฎก มหาวคฺคปาฬิ พระไตรปิฎกเล่มที่ 4 ข้อที่ 65 หน้า 81 หรือ ที.มหา. 10/329/258 = ทีฆนิกาย มหาวคฺคปาฬิ พระไตรปิฎกเล่มที่ 10 ข้อที่ 329 หน้า 258

อักษรย่อ

วิ.มหา.

ที.มหา.

ม.มู.

ส.นิ.

อง.จตุกก.

ย่อมาจาก

วินยปิฎก มหาวคฺคปาฬิ

ทีฆนิกาย มหาวคฺคปาฬิ

มชฺฌิมนิกาย มูลปณฺณาสปาฬิ

สํยุตฺตนิกาย นิทานวคฺคปาฬิ

องฺคุตฺตรนิกาย จตุกกนิปาตปาฬิ

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ในหน้าประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย ทั้งพระมหากษัตริย์และปวงประชาได้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงต่อเนื่องตลอดมาตั้งแต่ชุมชนไทยได้ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไปในอาณาจักรสุพรรณภูมิ จนกลายเป็นที่ยอมรับของชาวตะวันตกว่าดินแดนแห่งนี้เป็นดินแดนแห่งผ้ากาสาหวัดสี (Land of the Yellow Robes) (ประมวล รุจนเสรี, 2548: 61) พระพุทธศาสนาสำหรับประเทศไทยแล้ว เป็นทั้งวิถีชีวิต เป็นทั้งแหล่งกำเนิดศิลปวัฒนธรรมและมารยาทการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยในปัจจุบัน (จำนงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์, 2547: 51) รากฐานสำคัญของการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยังลงสู่ดินแดนไทยอย่างยั่งยืนคือ “ประเพณีการบวช” การบวชเป็นประเพณีที่สำคัญยิ่งสำหรับสังคมไทย โดยเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในปีพุทธศักราช 1905 ในรัชสมัยของพระเจ้าลือไท กษัตริย์พระองค์ที่ 5 แห่งกรุงสุโขทัย พระองค์ได้ทรงมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จนถึงกับทรงมีรับสั่งให้นิมนต์พระมหาสามี สังฆราชเมืองลังกาชื่อว่า “สุมนะ” มาเป็นพระอุปัชฌาย์ แล้วทรงเสด็จออกผนวชเป็นพระภิกษุอยู่ชั่วคราว ณ วัดอรุณญิก (ประพัฒน์ ตรีณรงค์, 2513: 70-71) ซึ่งนับว่าเป็นแบบอย่างของประเพณีบวชชั่วคราว อันเป็นเอกลักษณ์ประการหนึ่งของไทยที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน

วัดชลประทานรังสฤษฎ์ เป็นวัดหนึ่งที่มีประเพณีการบวชชั่วคราวแทบทุกเดือน เมื่อดูจากสถิติย้อนหลัง 7 ปี ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2543 – 2549 มีผู้เข้าบวชแล้วเป็นจำนวน 4,223 คน (วัดชลประทานรังสฤษฎ์, 2550) ด้วยความที่มีผู้เข้ามาบวชที่วัดเป็นจำนวนมาก พระเดชพระคุณหลวงพ่อบุญญานันทะเจ้าอาวาส จึงได้ปรารภให้จัดโครงการฝึกอบรมพระนวกะ (พระบวชใหม่) ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ขึ้น เพื่อสนองตอบความต้องการ ความพึงพอใจ และประสบการณ์ทางศาสนาในเชิงลึกที่ดีแก่พระนวกะ ให้มีโอกาสบวชตามประเพณี และมีโอกาสฝึกฝนพัฒนาจริยธรรมของตนตามหลักพระธรรมวินัยในเชิงลึกอย่างเต็มที่เพื่อสร้างศาสนทายาทที่เป็นศักดิ์ศรีแก่พระศาสนา และเป็นคนดีมีคุณค่าแก่สังคมต่อไป

โครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2512 และได้ดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีหลักการสำคัญคือการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลเพื่อให้ออกจากกรอบการพัฒนาที่เป็นมิจฉาพัฒนา ดังที่ ประเวศ วะสี (2538: 37-38) ได้ชี้ว่า การพัฒนาในปัจจุบันเป็นมิจฉาพัฒนาที่ก่อให้เกิดระบบแห่งโลภะ ได้แก่ มิจฉาเศรษฐกิจ ระบบแห่งโทสะ ได้แก่ การเมืองที่รวมศูนย์อำนาจ และระบบแห่งโมหะ อันได้แก่ ระบบการศึกษาที่ไม่ทำให้คนรู้ความจริง ด้วยกระบวนการพัฒนาจริยธรรมของโครงการอบรมพระนวกะ ที่ครอบคลุมทั้งด้านวิชาการ (ปริยัติ) วิปัสสนากัมมัฏฐาน (ปฏิบัติ) และ กิจกรรม (เป็นทั้งปฏิบัติและปฏิเวธ) อันเป็นหลักการของพระศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545: 105) ดังนั้นส่วนสำคัญของการพัฒนาจริยธรรมของผู้บวชที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จึงอยู่ที่กระบวนการพัฒนาจริยธรรมของโครงการอบรมพระนวกะ ถ้าหากมีกระบวนการพัฒนาจริยธรรมที่ดี ผู้บวชที่อยู่ต่อก็จะเป็นศาสนทายาทฝ่ายภิกษุที่มีคุณภาพของพระศาสนา จนเป็นมรรควิธีเข้าถึงภาวะที่สูงขึ้นไป คือหลุดพ้นจากกิเลสและปวงทุกข์ มีชีวิตจิตใจที่บริสุทธิ์ผ่องใส เป็นอิสระ สงบสุขอย่างแท้จริง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542: 5-7) และหากลาสิกขาไปก็จะเป็นอุบาสกที่ดีมีคุณภาพของพระพุทธศาสนา และสังคมด้วยเช่นกัน ในทางกลับกันหากกระบวนการพัฒนาจริยธรรมของโครงการอบรมพระนวกะขาดประสิทธิภาพ ถ้ายังอยู่เป็นภิกษุต่อก็ไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อพระศาสนา ในทางกลับกันอาจจะเกิดผลเสียต่อพระศาสนาอีกด้วย เพราะการไม่เรียนรู้ ไม่ประพฤติปฏิบัติ ทำให้เกิดการประพฤติตัวที่ไม่เหมาะสม และเมื่อลาสิกขาออกไปแทนที่พระพุทธศาสนาจะได้ธรรมทายาทที่มีความศรัทธามั่นคง กลับทำให้กุลบุตรที่เข้ามาบวชมีความศรัทธาในพระศาสนาลดน้อยลง จนถึงมีอคติในแง่ลบต่อพระพุทธศาสนาไปเลย ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาที่กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ โดยใช้ข้อมูลจากการพัฒนาจริยธรรมของพระนวกะหลังจากผ่านโครงการอบรมพระนวกะไปแล้วมาเป็นฐานในการศึกษาถึงกระบวนการที่โครงการฯจัดขึ้น ตลอดจนศึกษาเปรียบเทียบระดับของการพัฒนาทางจริยธรรมในแต่ละส่วนงานของกระบวนการ เพื่อตรวจสอบชี้ชัดขึ้นของการพัฒนาจริยธรรมในตัวพระนวกะ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการของโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เพื่อให้สามารถผลิตบุคคลอันมีศักยภาพ สมรรถภาพ และคุณภาพออกสู่สังคมสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเหตุการณ์การตัดสินใจของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์
2. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมผ่านกระบวนการฝึกอบรมของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์
3. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาจริยธรรมจากการบวชของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์
4. เพื่อเปรียบเทียบระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชในความคิดเห็นของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ตามปัจจัยส่วนบุคคล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อทราบถึงข้อมูลที่น่าไปสู่การปรับปรุง แก้ไข และพัฒนากระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อันจะเป็นมรรควิธีในการพัฒนานักบวชผู้เข้าร่วมศาสนพิธีให้เป็นบุคลากรที่พึงประสงค์และทรงคุณค่าในการสร้างสรรค์สังคมต่อไป อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงทางเลือกของการพัฒนาจริยธรรมมนุษย์ออกสู่สังคมด้วยวิธีการบวชในพระพุทธศาสนาที่ทรงคุณค่าและควรแก่การสืบทอดต่อไปตราบนาน

นิยามศัพท์

เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้ มีการใช้คำศัพท์เฉพาะ เพื่อแทนชื่อตัวแปรในการศึกษาอันเป็นประโยชน์ต่อการวัดตัวแปร ผู้วิจัยจึงให้ความหมายของตัวแปรที่สำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ในลักษณะความหมายเชิงปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

จริยธรรม หมายถึง หนทางของพฤติกรรม หรือการกระทำที่เชื่อมโยงกับทั้งตนเองและสังคม ให้บรรลุถึงความดีงามของมนุษย์

การบวช หมายถึง การปลีกตัวออกจากการอยู่ครองเรือนอันเป็นพันธนาการของชีวิต ไปสู่ความเป็นอิสระ ด้วยการฝึกฝนและพัฒนาตนเองโดยเริ่มจากการสละละทิ้งที่ไม่ดีไม่งาม หรือบาปอกุศลต่างๆ และหมั่นประพฤติแต่สิ่งดีงาม หรือกุศลธรรม เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ ความสุขอย่างเที่ยงแท้และถาวร

กระบวนการพัฒนาจริยธรรม หมายถึง กรรมวิธีที่ดำเนินการไปอย่างมีลำดับขั้นตอนและต่อเนื่องในการฝึกอบรมพระนวกะ ซึ่งมีทั้งหมด 3 ด้าน คือด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ด้านวิชาการ และด้านกิจกรรม เพื่อให้พระนวกะมีพัฒนาการทางจริยธรรมที่ดีงามทั้งด้านกาย วาจา และจิตใจ

โครงการอบรมพระนวกะ หมายถึง กรอบที่วางไว้สำหรับผู้ที่จะเข้ามาบรรพชาอุปสมบทในวัดชลประทานรังสฤษฎ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาจริยธรรมทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ ซึ่งในงานวิจัยบางครั้งอาจใช้คำสั้นๆ ว่า โครงการฯ

ด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน หมายถึง กระบวนการการฝึกอบรม ในโครงการฝึกอบรมพระนวกะของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้แก่ การนั่งสมาธิ การเดินจงกรม และการกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออกอย่างมีสติ ตามหลักสติปัฏฐานทั้ง 4

ด้านวิชาการ หมายถึง กระบวนการในการฝึกอบรมพระนวกะของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ โดยการเรียนรู้ธรรมะภาคทฤษฎี

ด้านกิจกรรม หมายถึง กระบวนการในการฝึกอบรมพระนวกะของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้แก่ ลักษณะและจำนวนของกิจกรรม กล่าวคือ บิณฑบาต กวาดลานวัด ปลงอาบัติ ทำวัตรสวดมนต์ ฉันทนลานหินโค้ง ลงอุโบสถวันพระ กิจกรรมช่วงเช้าวันอาทิตย์ และกิจกรรมที่ทางวัดได้จัดขึ้นในเทศกาลต่างๆ

เหตุผลของการตัดสินใจบวช หมายถึง แรงผลักดันที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบวชของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เช่น การทดแทนบุญคุณบิดามารดา หรือแสวงหาสัจธรรมของชีวิต เป็นต้น

พระนวกะ หมายถึง พระสงฆ์ผู้บวชใหม่จนถึงพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาไม่เกิน 5 หรือ พระสงฆ์ที่บวชตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2546 เป็นต้นมาถึงปีพุทธศักราช 2550 ซึ่งพระสงฆ์เหล่านี้อยู่ประจำที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์

พรรษา หมายถึง จำนวนปีนับตั้งแต่บวชเป็นพระสงฆ์จนถึงปีพุทธศักราช 2550

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรสก่อนบวช อาชีพก่อนบวช รายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช และภูมิถิ่นฐานของพระนวกะ

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยภาคสนามผู้วิจัยเน้นใช้ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาวิจัยที่ต้องการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างละเอียดและลึก ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ของการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาอยู่ในขอบเขตของ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. ขอบเขตด้านเนื้อหาวิชา การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นการศึกษากระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช โดยเน้นที่โครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ด้วยเอกสารแผนการสอน เนื้อหาการสอน และตารางเวลาในการสอนของผู้ฝึกสอนในโครงการฝึกอบรมพระนวกะวัดชล- ปะธานรังสฤษฎ์ ประกอบกับพระธรรมวินัยของพระสงฆ์
3. ระยะเวลาในการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรโดยใช้แบบสอบถาม และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แนวทางการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยผู้วิจัยได้ออกไปแจกแบบสอบถาม สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม สัมภาษณ์ และบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์เพื่อทำการเก็บข้อมูล ตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2550 ถึง เดือน มกราคม พ.ศ. 2551

4. กลุ่มเป้าหมายของการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วยพระนวกะ ที่ผ่านการฝึกอบรมในโครงการฝึกอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จำนวน 171 รูป และ พระอาจารย์ผู้มีส่วนรับผิดชอบในสำนักงานต่างๆของโครงการอบรมพระนวกะ จำนวน 11 รูป

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอหลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ตอนที่ 1 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบวชในพระพุทธศาสนา
2. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาทางจริยธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบุคคลตามหลักไตรสิกขา
4. แนวคิดของโครงการฝึกอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์

ตอนที่ 2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบวชในพระพุทธศาสนา

1.1 ความเป็นมาของการบวช

การบวช เป็นภาษาไทยซึ่งถอดความมาจากคำว่า ปุพฺพชฺชา หรือ บรรพชา ในภาษาบาลี (พุทธทาสภิกขุ, 2543: คำนำ) ซึ่งการใช้คำว่าบรรพชาในภาษาไทยจะหมายถึง การบวชเป็นสามเณร ถ้าจะบวชเป็นพระภิกษุต้องมีการบวชอีกชั้นหนึ่ง เรียกว่า “อุปสมบท” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542: 2)

การบรรพชา หรือการบวชนั้น ตามความหมายทั่วไป มีมาแต่เดิมก่อนพระพุทธศาสนา เกิดขึ้น คือในหมู่ประชาชนนั้น มีบุคคลบางคนที่ยังนึกพิจารณาองเห็นชีวิตของหมู่มนุษย์ใน สังคมมีความเป็นไปทั้งทางดีและทางร้าย บางครั้งสังคมก็เสื่อม บางครั้งก็มีความเจริญ ผันผวน ปรวนแปรไปต่างๆ ไม่เที่ยงแท้แน่นอน หาสาระและความสุขที่แท้จริงไม่ได้ การมีชีวิตอยู่ท่ามกลาง สังคมนอกจากวุ่นวาย และหาความสุขจากความสงบได้ยากแล้ว ก็มักไม่เปิดโอกาสให้แก่การ แสวงหาความเข้าใจ และความรู้จริงเกี่ยวกับชีวิต จึงมีคนบางคนในหมู่ชนเหล่านั้นปลีกตัวออกจาก สังคม แล้วออกไปอยู่ในที่ห่างไกลเพื่อจะได้มีความสุขสงบ และมีเวลาคิดค้นสิ่งต่างๆ โดยไม่ถูกรบกวนด้วยเรื่องเกี่ยวกับความวุ่นวาย

การปลีกตัวออกสังคมนี้นี้คือการบวชตามรูปแบบดั้งเดิมก่อนพระพุทธศาสนาถือกำเนิดขึ้น ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ในศาสนาพราหมณ์ โดยศาสนาพราหมณ์ได้แบ่งช่วงอายุของคนไว้เป็น 4 ช่วง (พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), 2548: 30-31) คือ

1. พรหมจารี คือชีวิตในช่วงวัยเด็ก มีหน้าที่ศึกษาวิทยาการต่างๆ
2. คฤหัสถ์ เป็นวัยที่อยู่ครอบครัวครองเรือน
3. วณปรตต์ หลังจากประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ก็ออกเที่ยวจาริกแสวงบุญ สักการะเทวาลัยต่างๆ ที่ตนนับถือ
4. สันนยาสี การออกเดินทางไปอยู่ป่าเพื่อเป็นนักบวชประเภทต่างๆ บำเพ็ญเพียรไปตาม ความเข้าใจของตน ซึ่งส่วนมากจะหนีไปทางทรมานตนให้ได้รับความลำบาก

จะเห็นว่าในช่วงการเป็นสันนยาสีก็คือการบวชตามความหมายของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมี มาแต่โบราณ ตัวอย่างนักบวชในศาสนาพราหมณ์ที่พอจะเห็นได้ เช่น ฤๅษีไพร่ที่นุ่งห่มหนังสัตว์ดัง มีปรากฏอยู่ในวรรณกรรมของอินเดีย เช่น เรื่องมหาภารตะ หรือรามายณะ เป็นต้น

ในช่วงเวลาที่พระพุทธเจ้ายังไม่ทรงตรัสรู้ นั้น ทรงมีความเบื่อหน่ายในการใช้ชีวิตแบบ ฆราวาส คิดจะละทิ้งวเลศด็จออกทรงผนวช ซึ่งคงจะทรงถือเอาการบวชตามธรรมเนียมพราหมณ์ เป็นตัวอย่าง (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2548: 4) ภายหลังจากตรัสรู้แล้ว

พระองค์จึงเปลี่ยนรูปแบบการบวชไปตามความเหมาะสม ในขั้นแรกนั้นพระพุทธเจ้าเองเมื่อทรงผนวช ก็เป็นแต่ละเพศเดิม ถือเพศเป็นนักบวชเสียเท่านั้น ต่อมาเมื่อได้ตรัสรู้แล้วเที่ยวทรงสั่งสอนมีผู้เลื่อมใสศรัทธา จึงมีผู้ทูลขอบวช ก็เป็นแต่ทรงอนุญาตว่าเป็นภิกษุเถาเท่านั้น ดังพระองค์ทรงประทานอุปสมบท (การบวชภิกษุ) แก่ภิกษุองค์แรกในพระพุทธศาสนาว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” (คณาจารย์สำนักพิมพ์เถลิงเชื้อ, 2544: 57) ซึ่งวิธีนี้เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา คือการที่พระพุทธเจ้าทรงประทานการบวชให้ด้วยพระองค์เองด้วยการเปล่งวาจา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547: 374) ต่อมาเมื่อสาวกหลายรูปมากขึ้นจึงทรงส่งให้ไปเที่ยวสอนศาสนาในทิศานุทิศ เมื่อมีผู้ศรัทธาในพระธรรมของศาสนามากขึ้นจึงต้องการบวช แต่หนทางไกลกันดารเกินกว่าจะไปมาเพื่อพบพระพุทธเจ้าได้อย่างสะดวก ดังนั้นพระองค์จึงทรงอนุญาตสาวกให้สามารถบวชให้ผู้อื่นได้ ซึ่งวิธีนี้เรียกว่า ดิสรณคณูปสัมปทา คือเป็นการบวชโดยให้ผู้ที่บวชแล้วจากปณินทาวาจาขอมถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พำนักครบสามหน ต่อมาเมื่อมีผู้มาขอบวชอย่างแพร่หลาย มีนิสัยใจคอความประพฤติต่างๆ กัน บางคนก็ทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควร พระพุทธเจ้าก็ทรงจัดตั้งวางระเบียบวินัยขึ้น ทำให้ชีวิตการบวชมีแบบแผนเฉพาะขึ้นสำหรับพระพุทธศาสนา ซึ่งการนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงยกอำนาจในการบวชให้แก่สังฆมณฑล คือให้สงฆ์หมู่ใหญ่เป็นผู้ทำหน้าที่บวชให้แก่ผู้มีศรัทธา โดยเวลาจะบวชจะต้องใช้ภิกษุอย่างน้อย 10 รูป เป็นผู้ขอมรับ ต่อมาจึงมีการขอมให้ลดลงเหลือ 5 รูปในภูมิประเทศที่กันดารหรือพระภิกษุหายาก ซึ่งวิธีนี้เรียกว่า ญัตติจตุกกัมมอุปสัมปทา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547: 49) ตามพระวินัยซึ่งวางไว้ขั้นต้นนั้น การบวชเป็นภิกษุจะต้องขอบวชเป็นสามเณรก่อน เรียกว่า บรรพชา ต่อมาเมื่อมีคุณสมบัติแล้วจึงบวชให้เป็นภิกษุโดยสมบูรณ์ โดยเรียกว่า อุปสมบท ซึ่งวิธีการบวชลักษณะนี้ดำรงสืบมากระทั่งปัจจุบัน แม้ในประเทศไทยก็ยังคงใช้วิธีการบวชเช่นนี้

1.2 ความหมายของการบวช

คำว่า บวช หรือ ปุพฺพชฺชา ในภาษาบาลีนี้ส่วนใหญ่่นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา มิได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันนัก เพราะเมื่อแปลตามรูปศัพท์เป็นภาษาบาลี จะมีรากศัพท์คือ ป+วช (อ่านว่าปะบวกะชะ) โดย ป แปลว่า ทัวหรือสิ้นเชิง, วช แปลว่า ไป หรือ เว้น, คำว่า ป+วช จึงแปลว่า ไปโดยสิ้นเชิง หรือเว้นโดยสิ้นเชิง (พุทธทาสภิกขุ, 2543: 5)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2542: 5) ได้ให้ความหมายของการบวชไว้ว่า การบวช คือ บรรพชา มีความหมายอย่างง่าย ๆ ว่า เว้นสละละได้ทั่วไป หมายความว่า สละละสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม หรือบาปอกุศลต่างๆ เป็นเรื่องของการฝึกฝนพัฒนาตนเอง เพราะว่าอกุศลสิ่งไม่ดี หรือบาปต่างๆ นั้น ไม่ใช่จะละได้ง่ายๆ จึงจำเป็นต้องฝึกฝนพัฒนากันมาก การบวชนี้จึงถือว่าเป็นการฝึกฝนตนเอง เพื่อละหรือขจัดกิเลส สิ่งเศร้าหมองจิต ความชั่วร้ายต่างๆ ให้หมดไป

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2548: 15) ให้ความหมายคำว่าบวชว่า เป็นการออกหรือเว้นจากความประพฤติชั่ว ได้แก่การหลีกเลี่ยงจากบ้านเรือนไปหาที่สงัดไกลจากบ้านเรือน เช่น ในป่า ทำที่พักพออาศัยอยู่ได้ เช่น บรรณศาลา (ทับใบไม้) เพื่อทำความสงบระงับชั่วคราบบ้าง ตลอดไปบ้าง เขาถือกันว่าเป็นการประกอบกรกุศลหรือบุญอย่างสูงสุด

การบวชนั้นมีความหมายได้อีกทางหนึ่งคือ “ไปได้ทั่ว” หรือเรียกได้ว่าเป็นอิสระ ความเป็นอิสระนี้คือการหลุดพ้นทั้งจากพันธนาการทางวัตถุกายภาพ ที่เรียกว่าเป็นผู้สันโดษมีกนน้อย และการหลุดพ้นจากพันธนาการด้านความเศร้าหมองของจิตใจ ดังมีพระพุทธพจน์อุปมาการใช้ชีวิตของภิกษุผู้บวชแล้วไว้ดังต่อไปนี้

ภิกษุนั้นเป็นผู้สันโดษด้วยจิรวพอกุ้มร่างกายและบิณฑบาตพออิ่มท้อง เธอไป ณ ที่ใดๆ ก็ไปได้ทันที (เหมือน) นกมีปีกจะบินไป ณ ที่ใดๆ ก็มีแต่ปีกของมันเป็นภาระบินไป แม้ฉันทิ ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน เป็นผู้สันโดษด้วยจิรวพอกุ้มร่างกายและบิณฑบาตพออิ่มท้อง เธอจะไป ณ ที่ใดๆ ก็ไปได้ทันที... (ม.ม. 12/294/325)

คำว่า อุปสมบท แปลว่า การเข้าถึงภาวะที่สูงขึ้นไป คือเข้าสู่ชีวิตในชุมชนของพระภิกษุ โดยมีการบวชที่สมบูรณ์ คือผู้บรรพชาแล้วที่ได้รับมติเห็นชอบจากสงฆ์อีกชั้นหนึ่ง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542: 6)

จากการให้ความหมายมาทั้งหมดนั้น สรุปได้ว่าการบวชหมายถึง การปลีกตัวออกจากการอยู่ครองเรือนอันเป็นพันธนาการของชีวิต ไปสู่ความเป็นอิสระ ด้วยการฝึกฝนและพัฒนาตนเองโดยเริ่มจากการสละละสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม หรือบาปอกุศลต่างๆ และหมั่นประพฤติแต่สิ่งดีงาม หรือกุศลธรรม เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ ความสุขอย่างเที่ยงแท้และถาวร

1.3 วัตถุประสงค์ของการบวช

เริ่มแรกวัตถุประสงค์ของการบวชในพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายเดียว คือ เพื่อการประพฤติดันประเสริฐเพื่อทำความทุกข์ให้หมดไป ดังพระพุทธพจน์ว่า “พรหมจรรย์นี้เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน” (ที.มหา. 10/329/258) คำว่าพรหมจรรย์ พระองค์ทรงใช้กับการประพฤตินิพพานวินัย หรือการบวชในพระพุทธศาสนา แต่ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีการใช้คำว่าศาสนาพุทธ พระพุทธเจ้าจึงทรงเรียกการบวชว่าเป็นการประพฤตินิพพานวินัยบ้าง หรือเรียกว่าการประพฤตินิพพานวินัยบ้าง เป็นต้น ซึ่งคำเหล่านี้ก็เป็นไวพจน์ของคำว่าพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ในปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการบวชมีเพิ่มมากขึ้นโดยลำดับ โดยเฉพาะในสังคมไทย ดังที่คนไทยชอบพูดกันว่า บวชเล่น บวชลอง บวชครองประเพณี บวชหนีสงสาร บวชผลาญข้าวสุก บวชสนุกตามเพื่อน (สมเด็จพระญาณสังวรฯ (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2548: 34) การบวชเล่น คือบวชเพื่อหาของเล่นใหม่ให้แก่ตนเอง บวชลอง คือบวชเพื่อทดลอง บวชครองประเพณี คือบวชเพื่อรักษาประเพณี บวชหนีสงสาร คือบวชเพื่อปฏิบัติออกจากทุกข์ ซึ่งการบวชประเภทนี้คือเป้าหมายแท้จริงของการบวชในพระพุทธศาสนา บวชผลาญข้าวสุก คือบวชอาศัยพระศาสนาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ไม่เล่าเรียนศึกษาปฏิบัติ บวชสนุกตามเพื่อน คือเห็นเพื่อนบวชนึกสนุกก็จึงไปบวชตาม

การบวชในสังคมไทยในเวลานี้ มีวัตถุประสงค์ที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2542) ได้สรุปไว้เป็น 4 ประการ คือ

1. เป็นการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน คือ เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ด้วยการรักษาพระธรรมวินัยให้เจริญมั่นคง สืบต่อจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อความเจริญงอกงามของมหาชนทั้งหลาย ยิ่งกว่านั้นคือ เมื่อเรียนรู้แล้วประพฤติตาม ดำเนินชีวิตของเราตามธรรม ก็เท่ากับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาไว้ในชีวิตของตน トラบใดที่ชาวพุทธแต่ละคนยังมีชีวิตอยู่ พระพุทธ ศาสนาก็ยังคงอยู่สืบไป

2. เป็นการทำหน้าที่ของคนไทย คือ พระพุทธศาสนาเมื่อเข้ามาอยู่ในสังคมไทย ได้กลายเป็นมรดกของชนชาติไทย เพราะเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามา ก็ให้หลักธรรมคำสอน ทำให้คน

ประพาศิตังามเป็นหลักแก่วังคม ทำให้สังคมอยู่กันได้ด้วยสันติสุข มีการเบียดเบียนกันน้อยลง พระพุทธรศาสนาได้ช่วยให้อคนมากมายกลายเป็นคนดีขึ้นมา

3. เป็นการสนองพระคุณของบิดามารดา ดังที่เราถึ้อกันมาเป็นประเพณีว่า ถ้าใครได้บวชลูกแล้ว ก็ได้อบุญได้กุศลมาก ช่วยให้อพ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ ตลอดจนได้เป็นญาติของพระศาสนา การบวชจึงมีความหมายเป็นการตอบแทนคุณบิดามารดา

4. เป็นการศึกษาฝึกอบรมพัฒนาตนเอง เมื่อถึงที่สุดแล้วจุดหมายของการบวชก็ตกอยู่ที่ตัวเอง คือเป็นการพัฒนาชีวิต ทั้งในด้านความประพฤติ ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจที่จะมีความดีงาม เข้มแข็งมั่นคงเป็นสุข และในด้านปัญญา คือ มีความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตรงตามเป็นจริง

นอกจากนี้ เขมกะ ยังได้กล่าวถึงมูลเหตุจูงใจของการบวชเพิ่มเติมอีกว่า การบวชในสังคมไทยนั้นเปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากมูลเหตุจูงใจในสมัยพุทธรกาลเป็นอันมาก ซึ่งเราสามารถจำแนกมูลเหตุจูงใจในการบวชในปัจจุบันได้หลายลักษณะดังนี้ 1) บวชตามประเพณี หรือบวชแก้บน 2) บวชเพื่อได้อโอกาสศึกษาต่อ 3) บวชเฝ้าวัด เนื่องจากชราหรือทุพพลภาพ มุ่งหมายบวชเพื่อพักผ่อน 4) บวชเพื่อร่ำเรียนเคร้าจงานวิชา เช่น เป็นหมอยา หมอเวทย์มนต์ หรือหมอคู่ 5) บวชเพื่อสืบบอายุพระศาสนา และ 6) บวชเพื่อมุ่งนิพพานโดยส่วนเดียว (เขมกะ, 2509: 246-249)

ส่วน ดร.บรรพต วีระสัย (2519: 295-301) ได้กล่าวถึง บัพเจตนา หรือมูลเหตุจูงใจในการบวชไว้ 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่หนึ่ง เป็นมูลเหตุจูงใจที่คำนึงถึงตัวผู้บวชเป็นสำคัญ แบ่งออกเป็น 1) บวชเพราะบิดา มารดา หรือผู้ปกครองยากจน 2) บวชเพราะหนี้สินล้นพ้นตัว 3) บวชเพื่อเลี้ยงตัว 4) บวชเพราะต้องการพยาบาลรักษาให้หายป่วย 5) บวชเพื่อตอบแทนคุณบิดามารดา 6) บวชแก้บน 7) บวชเพราะเบื้อหน่ายชีวิตฆราวาส 8) บวชเพราะศรัทธา 9) บวชเพื่อการเรียนรู้ฝึกตน และลักษณะที่สอง เป็นมูลเหตุจูงใจที่คำนึงถึงสังคมเป็นสำคัญ แบ่งออกเป็น 1) บวชเพราะศรัทธา เป็นการบวชที่ผู้บวชต้องการจะศึกษาพระธรรมวินัย เพราะมีความเชื่อว่าการบวชจะนำชีวิตให้พ้นโสมะ สงสาร มุ่งนิพพานและความสงบเป็นที่ยั่ง ซึ่งการบวชด้วยสำนึกน่านี้ในปัจจุบันมีน้อยมาก (เมื่อเปรียบเทียบกับสาเหตุอื่นๆ) ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันเป็นยุคแห่งวัตถุนิยม (materialism) คนส่วนใหญ่เห็นว่าความสุขในชีวิตขึ้นอยู่กับปัจจัยทางวัตถุเป็นสำคัญ 2) บวชตามค่านิยมในสังคม เป็นการบวชที่ผู้บวชตัดสินใจบวชเพราะไม่ต้องการให้ตนเองถูกคนในสังคมตำหนิติเตียน ไม่ได้เป็นการบวชที่เกิดจากความศรัทธาของผู้บวชแต่อย่างใด หรืออาจจะตัดสินใจบวชเพราะเห็นเพื่อนๆ ของตนบวชก็

เป็นได้ 3) บวชตามประเพณี เป็นการบวชเพื่อเจริญรอยตามประเพณีเก่าๆ ซึ่งการบวชแบบนี้ มักจะเกิดขึ้นจากความรู้สึกของผู้ปกครอง หรือบิดามารดาของผู้บวชเป็นสำคัญ 4) บวชเพราะหวังได้มาซึ่งประโยชน์ การบวชแบบนี้เนื่องมาจากตัวผู้บวชเองไม่สามารถจะยังชีพอยู่ได้ จึงหันมาอาศัยผ้าเหลืองเป็นที่พึ่งในการยังชีพ 5) บวชเพื่อศึกษาให้รู้บาปบุญคุณโทษ เป็นการบวชเพราะต้องการศึกษาพระธรรมวินัย เพื่อนำมาช่วยในการดำรงชีวิตมีความสุขยิ่งขึ้น

จากเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นถึงเปลี่ยนแปลงของมูลเหตุการบวชในสมัยพุทธกาล กับมูลเหตุจูงใจในการบวชในสังคมไทยในปัจจุบันได้อย่างชัดเจน คือ ในสมัยต้นพุทธกาลนั้น มูลเหตุที่ทำให้มีผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาก็คือ เพื่อมุ่งบรรลุนิพพานแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ดังนั้นจึงทำให้ผู้ที่เข้ามาบวชในสมัยนั้นประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดและจริงจัง ทำให้ไม่มีการสึกหรือสละสมณเพศเกิดขึ้นในสมัยนั้น ต่อมาเมื่อสภาพของสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยพุทธกาลอันเป็นผลเนื่องมาจากปัจจัยทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ เข้ามาเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น จึงทำให้มูลเหตุจูงใจในการบวชสมัยต่อมามีได้เป็นเพียงเพื่อมุ่งบรรลุนิพพานเพียงอย่างเดียว แต่มีมูลเหตุจูงใจแตกต่างกันออกไปอีกมากมายหลายประการดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งก็จะส่งผลให้พฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติแตกต่างกันออกไปด้วยเช่นกัน

1.4 อานิสงส์ของการบวช

อานิสงส์ หมายความว่า ผลแห่งความดี หรือผลแห่งบุญกุศลอันเป็นประโยชน์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2547: 347) ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงตรัสอานิสงส์แห่งการประพฤติพรหมจรรย์หรือการบวชไว้หลายประการ ในหลายสถานที่ แต่ที่ทรงแสดงเน้นว่าเป็นแก่นเป็นยอดอานิสงส์แห่งการบวชคือ เพื่อการคลายกำหนด และการหลุดพ้นจากความทุกข์ (อจ.จตุกก. 21/25/41) ส่วนอานิสงส์อีกด้านหนึ่งที่พระองค์ทรงแสดงไว้อย่างน่าสนใจ คือทรงแสดงว่า อานิสงส์ของการบวชคือสิกขาหรือการศึกษา ซึ่งมีความหมายในเชิงปฏิบัติมากกว่าที่จะเป็นความหมายในเชิงนามธรรมเช่นในปัจจุบัน ดังเช่นมีพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราอยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้ (การบวชในพระพุทธศาสนา) มีสิกขาเป็นอานิสงส์ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่น มีสติเป็นอธิปไตย” (อจ.จตุกก. 21/245/365)

การมีสิกขาเป็นอานิสงส์ในความหมายนี้คือ การมีอภิสมาจาริกสิกขา¹ มีผลอยู่เพื่อสร้างความเลื่อมใสในคนที่ยังไม่เลื่อมใส และเพื่อสร้างความเลื่อมใสยิ่งขึ้นในคนที่เลื่อมใสแล้ว อีกทั้งยังมีผลโดยตรงต่อการสิ้นไปแห่งความทุกข์

อานิสงส์ของการบวชนั้นมีอีกมากมายกว้างขวาง เช่น ช่วยให้ละพยศ ลตทิฏฐิมานะ ด้วยความร้อน ทอนความเมา ช่วยประเทศชาติ เป็นญาติในพระศาสนา ทดแทนคุณมารดาบิดา ให้ได้ชื่อว่าเป็นคนสุก และดับทุกข์ เป็นต้น (พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สาย ตุลโย), 2548: 93) ซึ่งอาจจะประมวลโดยย่อเข้าด้วยกัน และจำแนกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 3 ประเภท (พุทธทาสภิกขุ, 2543: 18) คือ

1. อานิสงส์ที่จะได้แก่ตัวผู้บวชเอง
2. อานิสงส์ที่จะได้แก่ผู้อื่น มีบิดามารดา เป็นต้น
3. อานิสงส์ที่จะได้แก่พระศาสนา

มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. อานิสงส์ที่จะได้แก่ตัวผู้บวช โดยส่วนใหญ่ย่อมหมายถึงการพ้นไปจากการเผาผลาญของไฟกิเลสและไฟทุกข์ หรือที่เรียกว่า “นิพพาน” เป็นที่ตั้ง หากไม่ได้เช่นนั้น ก็ย่อมได้รองลงมา คือ มีไฟกิเลสและไฟทุกข์เผาผลาญแต่เพียงเบาบาง ขึ้นอยู่กับการประพฤติปฏิบัติตามธรรมวินัยได้เพียงไร สำหรับผู้ที่บวชระยะสั้น ตามขนบธรรมเนียมประเพณีของบางประเทศนั้น ย่อมได้ผลโดยสรุป คือได้เรียนรู้ศาสนาที่ตนนับถืออย่างใกล้ชิด จะได้ทดลองปฏิบัติธรรมะที่เป็นเครื่องพ้นทุกข์ดูเท่าที่ตนจะปฏิบัติได้ และในที่สุดจะได้กลับออกมาเป็นคนที่ดีกว่าเดิม เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำในครอบครัว นี่คืออานิสงส์อย่างย่อในสิ่งที่จะพึงได้รับเฉพาะตน

2. อานิสงส์ที่จะได้แก่ผู้อื่น มีมารดาบิดา เป็นต้นนั้น หมายถึงการมุ่งตอบแทนบุญคุณของผู้ที่มีบุญคุณเป็นที่ตั้ง เป็นหน้าที่ของวิญญูชนคนดี ที่ต้องตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณทั้งหลาย

---

¹ อภิสมาจาริกสิกขา คือ หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทและความเป็นอยู่ที่ดีงามสำหรับชักนำความประพฤติความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ให้ดีงามมีคุณค่าน่าเลื่อมใสยิ่งขึ้นไป ในที่นี้หมายถึง อุดมสมาจาริกสิกขา คือ มารยาทชั้นสูง เป็นชื่อของศีลบัญญัติ

บัณฑิตทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ได้กล่าวไว้ว่าไม่มีอะไรที่จะตอบแทนได้ดียิ่งไปกว่าการมอบความดีความงามอันสูงสุด คือการได้พ้นไปจากความทุกข์ หรือพ้นไปจากการถูกไฟเผาผลาญของกิเลสให้แก่บุคคลเหล่านั้น (พุทธทาสภิกขุ, 2543: 20) ซึ่งโอกาสแห่งการตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณนั้น นับว่าสามารถกระทำได้มากที่สุดในการบวช คือ การบวชจะทำให้บิดามารดาเป็นต้น มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น ได้เป็นผู้ใกล้ชิดในพระศาสนายิ่งขึ้น และที่สำคัญได้ใกล้ชิดการปฏิบัติธรรมมากยิ่งขึ้น ได้มีความรู้ความเข้าใจในธรรมอันลึกซึ้งยิ่งขึ้น หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นผู้มั่นคง ไม่หวั่นไหวในพระรัตนตรัย จนเป็นที่รับประกันได้ว่าจะไม่คดไปสู่อบายหรือทางแห่งความเสื่อมได้เลย ดังนี้ เป็นต้น

3. อานิสงส์อันจะพึงได้แก่พระศาสนา หมายความว่า พระศาสนานั้นย่อมมีโอกาสที่จะเสื่อมสูญไปได้ตามกาลเวลา ถ้าหากไม่มีการสืบต่ออายุเอาไว้ เพราะฉะนั้นการบวชจึงมีความมุ่งหมายให้เป็นการสืบอายุพระศาสนาไปด้วยอีกส่วนหนึ่ง อนึ่งการบวชในปัจจุบันนี้ก็ว่าได้เพราะมีพระพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องสืบอายุพระศาสนาให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสพบประสบผลอันยิ่งใหญ่ในอนาคตต่อไป

1.5 หลักการของการบวช

สมัยที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้บวชให้เองด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา หลักการของการบวชยังไม่ซับซ้อนมากนัก คือผู้ที่บวชเข้ามาจะอยู่ในการดูแลของพระพุทธเจ้า พระองค์จะทรงประทานโอวาท ตลอดจนวิธีการฝึกฝนอบรมจิตใจให้แก่พระภิกษุด้วยพระองค์เอง ต่อมาเมื่อมีการบวชแบบติสรณคมนูปสัมปทา พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติอนุญาตให้มีอุปัชฌาย์ (ถ้าแปลตามรูปศัพท์แปลว่า ผู้สอน หมายถึง ผู้บวชให้และสั่งสอน) ให้อุปัชฌาย์เป็นผู้บวชให้และดูแลสหวิหาริก (แปลว่า ผู้อยู่ด้วย หมายถึง ศิษย์ที่อุปัชฌายะบวชให้) โดยให้อุปัชฌาย์มีความเอื้อเฟื้อและเอื้ออาทรประหนึ่งบุตรที่เกิดจากเลือดเนื้อของตน ในทางกลับกันก็ให้สหวิหาริกตั้งจิตในอุปัชฌาย์เหมือนบิดา (วิมहा. 4/65/81) โดยผู้จะบวชได้นั้นต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. ต้องเป็นผู้ที่ไม่เป็นโรคร้ายแรง ซึ่งแต่เดิมสมัยมีพุทธบัญญัตินั้นได้บอกไว้ 5 โรค คือ โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคหลอกลมโป่งพอง และโรคลมบ้าหมู (วิมहा. 4/88/142) แต่ในปัจจุบันได้นำรวมเอาโรคติดต่อร้ายแรงต่างๆที่เกิดขึ้นใหม่ไว้ด้วยๆ เช่น โรคเอดส์ วัณโรค เป็นต้น

2. ต้องไม่เป็นผู้ที่ทำงานรับราชการ เว้นแต่ได้รับการอนุญาตจากหน่วยราชการนั้นๆ แล้ว (วิ.มหา. 4/90/146)
3. ต้องไม่เป็นผู้ที่ต้องคดีถูกออกหมายจับ บุคคลผู้หลบหนีอาญา บุคคลที่เป็นหนี้หรือเป็นบุคคลล้มละลาย (วิ.มหา. 4/91/147)
4. ต้องเป็นผู้ที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป (วิ.มหา. 4/99/154)
5. ต้องเป็นมนุษย์และต้องไม่เป็นมนุษย์วิบัติ คือ ไม่เป็นกระเทย ไม่เป็นคนลักเพศ หรือไม่เป็นคนมีอวัยวะ 2 เพศ เป็นต้น
6. ต้องไม่เป็นผู้ทำกรรมหนักมา เช่น ฆ่ามารดา ฆ่าบิดา ฆ่าพระอรหันต์ หรือเคยทำให้สงฆ์แตกแยกกัน

วิธีการบวชในปัจจุบันจะใช้วิธีเดียวคือ ฉุดติงตุลกัมมอุปสัมปทา ซึ่งจะใช้การเสนอญัตติเป็น 4 ครั้ง คือ เป็นการเสนอญัตติขออนุมัติในการบวชแก่สงฆ์ให้ผู้บวช 1 ครั้ง เป็นการสวดประกาศฟังมติว่าจะคัดค้านหรือไม่อีก 3 ครั้ง ถ้าไม่มีผู้ใดคัดค้านจึงจะสามารถบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาได้ โดยการบวชจะต้องทำกันในเขตสมมติสีมา ซึ่งในปัจจุบันมักจะทำกันที่อุโบสถ ซึ่งพุทธทาสภิกขุ (2531: 2) ได้กล่าวว่า การบวชนั้นเป็นพิธีที่ทำกันในสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ และในท่ามกลางสงฆ์ต่อหน้าพุทธปฏิมา ซึ่งเป็นประมุขแทนองค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ในโรงอุโบสถนั้นๆ เพราะฉะนั้นควรจะถือว่า เป็นการกระทำที่จริงจังที่สุด ในนามของพระรัตนตรัยอันศักดิ์สิทธิ์ และด้วยความคาดหวังของคนทุกคนที่มาประชุมกันอยู่ในที่นั้น อย่างสุดจิตสุดใจว่า การกระทำอันนี้ จะเป็นความดี ความงามอย่างสูงสุด ดังนั้นจึงสามารถเปลี่ยนลูกชาวบ้านให้กลายเป็นพระสงฆ์ที่แม้แต่พ่อแม่ยังต้องกราบไหว้ได้ด้วยการบวชนี้

1.6 กระบวนการบวชในพระพุทธศาสนา

หลังจากได้รับไตรสรณคมน์ และทศศีล สำหรับการบวชเป็นสามเณรหรือการบรรพชาแล้ว จึงจะสามารถอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้อย่างสมบูรณ์ ในการบวชเป็นภิกษุที่สมบูรณ์นั้นผู้บวชจะต้องกล่าวคำ “ขอนิสัย” ต่ออุปัชฌาย์ การขอนิสัยนั้น แปลว่าการขอยู่ด้วย คำว่า นิสัย แปลว่า

การอยู่อาศัย คือ เข้ามาอยู่เพื่อจะได้อาศัย ให้เป็นผู้ดูแลในการศึกษาอบรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542: 31-34) คำว่าอาศัยในที่นี้หมายถึงการอาศัยอยู่เพื่อโอกาสในการศึกษาอบรมตามหลักไตรสิกขา อันเป็นกระบวนการหลักของการบวชในพระพุทธศาสนา หลักไตรสิกขาหรือเรียกสั้นๆว่า “สิกขา” สามารถสรุปได้ 3 อย่าง คือ

1. การศึกษาฝึกหัดพัฒนาตนในด้านพฤติกรรม เป็นเรื่องของกาย วาจา ในการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์คือในทางสังคม และในการปฏิบัติต่อวัตถุทั้งหลายภายนอก ตั้งแต่ปัจจัย 4 เป็นต้นไป ทั้งหมดนี้เป็นด้าน “ศีล”

2. การศึกษาฝึกหัดพัฒนาในด้านจิตใจ เพื่อจะทำให้มนุษย์มีคุณธรรม ไม่ตกอยู่ใต้การครอบงำของความชั่ว ไม่เอาแต่กิเลส ไม่ทำการต่างๆ ตามอำนาจโลก โภคะ หลง ไม่เห็นแก่ตัวแล้ว เบียดเบียนผู้อื่น ให้มีจิตใจที่อ่อนโยน มีเมตตากรุณา มีความกตัญญูกตเวที มีหิริโอตตปัสสะ และเข้มแข็ง มั่นคง มีความเพียร มีสติ มีสมาธิ ไม่ห่อหุ้ม ไม่ท้อแท้ เมื่อสามารถพัฒนาจิตใจได้ในระดับดังกล่าวมาแล้วนี้ จิตจะปราศจากความทุกข์ มีแต่สุขอย่างเดียว การพัฒนาด้านจิตใจนี้เรียกโดยรวมได้ว่า “สมาธิ”

3. การศึกษาฝึกหัดพัฒนาในด้านปัญญา คือความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ การรู้เท่าทันจะเกิดจากการเรียนรู้ การเรียนรู้ทำให้เกิดปัญญา ปัญญาทำให้รู้ความจริง การรู้ความจริงทำให้รู้ความถูกต้อง การรู้ความถูกต้องทำให้ปฏิบัติถูกต้อง การปฏิบัติถูกต้องจะนำไปสู่ความเจริญ (ประเวศ วะสี, 2540: 3) การจะให้ปัญญาสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้เกิดขึ้น ทำให้ชีวิตดีขึ้น มีความสุขที่แท้และเป็นอิสระได้ จำเป็นต้องรู้จักชีวิตของตัวเอง รู้จิตใจ รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง ซึ่งสิ่งนี้เป็นเรื่องใหญ่ที่สุด การพัฒนาด้านนี้เรียกว่า “ปัญญา”

ไตรสิกขา เป็นเรื่องที่เป็นไปตามความเป็นจริงในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาแห่งธรรมชาติของชีวิต กล่าวคือ สิกขาทั้ง 3 ด้านจะทำงานประสานสัมพันธ์กัน ซึ่งในขณะหนึ่งๆ อย่างครบเต็มที่เมื่อออกมาถึงการสัมพันธ์กับภายนอก (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545: 370-371) ผลความก้าวหน้าในปฏิบัติการฝึกศึกษานี้ สามารถวัดได้ด้วยกระบวนการ การปฏิบัติที่เรียกว่า “ภาวนา” ภาวนาแปลว่า ทำให้เจริญ ทำให้เป็นทำให้มีขึ้น หรือฝึกอบรม ในภาษาบาลี มีความหมายว่า “วฑฺฒนา” คือ วัฒนา หรือพัฒนา การภาวนา หรือทำให้เจริญทางพระพุทธศาสนานี้ มี 4 ขั้นตอน โดยใช้ชื่อว่า “ภาวิตะ” ซึ่งมีความ หมายถึงสิ่งที่ถูกพัฒนาแล้ว (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2548: 66-67)

1. ภาวิตะกาย คือความเจริญทางร่างกายซึ่งเป็นการเจริญอย่างเหมาะสม เหมาะสมกับจิตใจ และสิ่งแวดล้อม การเจริญทางกายนั้นสามารถทำได้ตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์ พ่อแม่จะต้องเริ่มภavana ลดความโกรธ ลดความเกลียด กินอาหารอย่างเป็นคุณค่าต่อลูก ให้ลูกเติบโตมาอย่างบรรสาน สอดคล้องกับธรรมชาติ ด้วยร่างกายที่เจริญงอกงามอย่างบรรสานสอดคล้องกัน นี้เรียกว่าภาวิตะกาย

2. ภาวิตะจิต จิตกับร่างกายต้องบรรสานสอดคล้องกัน ต้องเจริญต้องจิตศึกษา รู้จักสอน จิตใจ แล้วจิตใจเจริญงอกงามมากเท่าไรจะลดความเห็นแก่ตัวลงมากเท่านั้น จิตศึกษา อบรมจิตให้มีความสงบ ให้สัมพันธ์กับร่างกายอย่างสอดคล้องกัน เมื่อร่างกาย จิตใจ สัมพันธ์กันก็จะบรรสาน สอดคล้องกับสังคมด้วยเช่นกัน

3. ภาวิตะศีล คือมีศีลที่พัฒนาแล้ว ศีลคือความเป็นปกติในสังคม ศีลจะทำให้ไม่เกิดความเอารัดเอาเปรียบกัน เมื่อเราเป็นปกติ สังคมก็จะปกติ ช่องว่างระหว่างคนรวย คนจนน้อยลง มีการเอารัดเอาเปรียบน้อยลง มีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ตั้งอยู่ในวินัยและมีอาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุข อันนี้เป็นภาวิตะศีล

4. ภาวิตะปัญญา การมีปัญญาที่พัฒนาแล้ว คือรู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่างๆ ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุปัจจัย มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง นี่คือการเจริญสูงสุดซึ่งแต่ละคนสามารถจะพัฒนาสิ่งอันซ่อนเร้นในตัว เรา จนสามารถตรัสรู้ได้ตามพระพุทธเจ้า เอาชนะความโลภ โกรธ หลง ได้หมด และเข้าถึงความเป็นอิสระ ไร้ทุกข์อย่างแท้จริง

ผู้มีภavanaครบทั้ง 4 อย่าง เป็นภาวิตะทั้ง 4 ด้านนี้แล้วโดยสมบูรณ์ ย่อมเป็นผู้จบกระบวนการศึกษาแล้ว ไม่ต้องศึกษาต่อไปอีก ซึ่งจุดสิ้นสุดกระบวนการบวชในพระพุทธศาสนาที่อยู่ตรงนี้เอง

2. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาทางจริยธรรม

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีแนวการดำเนินชีวิตโดยมีอุดมการณ์ทางจริยธรรมนำแนวความคิดทางศาสนามาเป็นแกนกลาง หลักทางจริยธรรมของสังคมจะเป็นหลักการประพฤติปฏิบัติที่อบรม กิริยาและปลูกฝังนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม (ประภาศรี สีหอำไพ, 2535: 24)

ถึงแม้ว่าจะมีผู้ให้นิยามคำว่าจริยธรรมไว้อย่างหลากหลายแต่ในความหลากหลายนั้นทุกความหมายก็มีโครงสร้างหรือรากฐานที่เรียกได้ว่าแทบมิได้แตกต่างกันเลย

2.1 ความหมายของจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523: 49) ให้ความหมายจริยธรรมว่า หมายถึง ลักษณะทางสังคม หลายลักษณะ และพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งแบ่งออกเป็นลักษณะที่สังคมต้องการกับลักษณะที่สังคมไม่ต้องการ ผู้ที่มีจริยธรรมสูง คือ ผู้ที่มีลักษณะที่สังคมต้องการ

สาโรช บัวศรี (2523: 43-44) ให้ความหมายจริยธรรมว่า หมายถึง ค่านิยมระดับต่างๆ ซึ่งสังคมและบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่น

วิทย์ วิศทเวทย์ (2528: 8) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึง ความประพฤติตาม ค่านิยมที่พึงประสงค์โดยใช้จริยศึกษา พฤติกรรมด้านคุณค่าสามารถแยกแยะได้ว่า สิ่งใดดีควรทำ และสิ่งใดชั่วควรละเว้น

แสง จันทรงาม (2530: 20) อธิบายความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึง พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาทางกาย วาจา ใจ เป็นการกระทำ พูด หรือคิด ที่เราอาจประเมินค่าเป็นดีชั่วได้ ถ้าชั่วก็ควรละเว้น ถ้าดีก็ควรกระทำ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2538: 13) ให้คำอธิบายว่า จริยธรรมในทางพุทธศาสนาถือเป็น “มรรค” กล่าวคือ วิถีทางจริยธรรมเป็นการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมาย คือ ทำให้หมด “ปัญหา”

พุทธทาสภิกขุ (2549: 50) ได้ให้ความหมายโดยแบ่งออกเป็นความหมายตามพหุชนะของจริยธรรม แปลว่า สิ่งที่ดีควรประพฤติ หรือธรรมที่ดีควรประพฤติ ส่วนความหมายของจริยธรรมในเชิงอรรถคือ ธรรมะหรือสิ่งที่เป็นตัวเหตุตัวเครื่องมือ ซึ่งก็คือ “มรรค” อันเป็นความหมายเดียวกับที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้

จึงสรุปได้ว่า จริยธรรม คือ หนทางของพฤติกรรม หรือการกระทำที่เชื่อมโยงกับทั้งตนเอง และสังคม ให้บรรลุถึงความดีงามของมนุษย์

2.2 องค์ประกอบของจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524: 2-3) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของจริยธรรมโดยแยกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของตน ถือว่าการกระทำชนิดใดควรกระทำ และชนิดใดควรงดเว้น ลักษณะพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมนั้นขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษาและพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนา ส่วนใหญ่จะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด โดยเฉพาะในช่วงอายุ 2-10 ปี ซึ่งจะได้รับการปลูกฝังเป็นพิเศษ ดังนั้นผู้ที่เป็นักบิณฑาการค้าเปรียบเสมือนครูคนแรกจึงควรปลูกฝังให้ในระยะนี้
2. ทศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นๆเพียงใด ทศนคติ รวมทั้งความรู้ และความรู้สึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จึงนับได้ว่าทศนคติเชิงจริยธรรมสามารถใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำ ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาใดเวลาหนึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้
3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคม พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุน เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคม เช่น การโกงสิ่งของเงินทองหรือคะแนน การลักขโมย การกล่าวเท็จ ซึ่งอาจเรียกว่า พฤติกรรมที่ไม่ซื่อสัตย์ ซึ่งผู้มีจริยธรรมสูงย่อมควรงดเว้นการกระทำที่ไม่ซื่อสัตย์เช่นนี้
4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบ และสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม

นอกจากนี้ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524: 5-6) ยังให้ข้อสรุปเกี่ยวกับผู้ที่มีจริยธรรมสูงว่า ต้องเป็นผู้ที่มีองค์ประกอบทางจริยธรรมครบทั้ง 4 ด้าน คือ มีความรู้ว่าสิ่งใดหรือพฤติกรรมใดผิด หรือถูก เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม สังคมยอมรับหรือไม่ยอมรับ และมีการเลือกกระทำหรือไม่ ส่วนผู้ที่มีจริยธรรมต่ำมักเป็นผู้ขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง หรือทั้ง 4 ด้าน หรือเป็นผู้ที่มีองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน แต่มีอยู่ในปริมาณน้อย

2.3 ประเภทของจริยธรรม

แสง จันทร์งาม (2530: 20-21) ได้จำแนกประเภทของจริยธรรมออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. จริยธรรมธรรมชาติ คือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่เป็นไปเองโดยธรรมชาติแม้ในสัตว์เดรัจฉานก็มี เช่น แม่ไก่รักลูก จริยธรรมธรรมชาติส่งผลต่อส่วนรวมดีมาก เพราะจะเป็นไปเองโดยเคร่งครัด
2. จริยธรรมบังคับ คือ การงดเว้นชั่ว ทำดี ของคนเพราะถูกอำนาจอย่างบังคับให้ทำ เช่น ไม่ดื่มเหล้าเพราะไม่มีเหล้าจะดื่ม จริยธรรมแบบนี้ยังไม่ดีเพราะถูกบังคับจึงทำ
3. จริยธรรมเจตนา คือ เว้นชั่วและทำดีด้วยเจตนา คือ ความตั้งใจของตนเอง โดยไม่มีใครมาบังคับ จริยธรรมประเภทนี้จัดว่าดีแท้

2.4 กระบวนการพัฒนาทางจริยธรรม

วิธีการจะทำให้จริยธรรมนั้นเพิ่มพูนให้สูงขึ้นในตัวบุคคลจะต้องอาศัยทฤษฎีการพัฒนาทางจริยธรรมตามหลักการต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.4.1 การพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification Theory) การกระจ่างค่านิยม คือการทำความเข้าใจกระจ่าง มีแนวความคิดพื้นฐานที่ถือว่า ค่านิยมคือหลักการปฏิบัติตนต่อสิ่งต่างๆ ที่บุคคลถือว่าดีงามและถูกต้องควรแก่การยึดถือ มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเอง ผู้ที่เสนอแนวคิดนี้เป็นกลุ่มแรกคือ แรธส์ ฮาร์มิน และไซมอน (ปรกรณ บัญสำราญ, 2532: 18-20)

กระบวนการกระจำง่าน่านีม เป็นกระบวนการกระทำให้เกิดความกระจำง่าน่านีมของตนเองด้วยตนเอง เกิดจากการเรียนรู้ของตนเอง เกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ที่จะแสดงออกมาในรูปของความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึก การเกิด่านีมเป็นกระบวนการที่พัฒนาไปตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล จึงมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ก. การเลือก่านีม (Choosing)

- 1) เป็นการเลือกอย่างอิสระ
- 2) เลือกจากหลายๆแนวทาง
- 3) มีการพิจารณาถึงผลที่จะเกิดจากทางเลือกต่างๆ ด้วยตนเอง

ข. การยอมรับคุณค่าใน่านีม (Prizing)

- 1) มีความสุขกับสิ่งที่ได้เลือก
- 2) มีความเต็มใจที่จะยึดมั่นในสิ่งที่เลือกนั้นโดยใช้เหตุผลได้

ค. การปฏิบัติตาม่านีม (Acting)

- 1) ได้ลงมือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือแสดงพฤติกรรมกับสิ่งที่ตนเองตัดสินใจเลือกเอง
- 2) มีการปฏิบัติซ้ำๆ จนเป็นนิสัยหรือเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต

เพื่อให้การพัฒนา่านีมของบุคคลได้ผลดี โดยอาศัยกระบวนการกระจำง่านีม ชัยพร วิชาวุธ และธีระพร อูวรรณโณ (2525) ได้เสนอวิธีการไว้ดังนี้

1. การใช้คำถามสั้นๆง่ายๆ ในการนำความคิดและให้นักเรียนวิเคราะห์ผลงานด้วยตนเอง ให้นักเรียนเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของเหตุผล และผลลัพธ์จากพฤติกรรม

2. ใช้กระบวนการลัทธิสัมพัทธนิยม (Relativism) คือ ครูแสดงท่าทียอมรับจริยธรรมของนักเรียน โดยการที่ครูไม่ขัดแย้งหรือชี้นำความเห็นและการกระทำ จะทำได้เพียงคอยกระตุ้นให้นักเรียนได้คิดเกี่ยวกับค่านิยมหรือจริยธรรมของตนเอง มีการใช้จิตวิทยาเสริมสร้างกำลังใจแก่นักเรียน

จากกระบวนการดังกล่าว จะเห็นว่าบทบาทของครูมิใช่ผู้สอน เป็นเพียงผู้กำกับ ผู้สังเกตการณ์ นักเรียนจะมีส่วนร่วมในการอภิปรายและแสดงความคิดเห็น เป็นผู้พิจารณาตัดสินใจด้วยตนเอง ลักษณะกิจกรรมที่เหมาะสมกับกระบวนการนี้มีหลายกิจกรรม ดังที่หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา ได้เสนอไว้ดังนี้

1. กิจกรรมที่ให้นักเรียนจัดอภิปราย
2. กิจกรรมที่ใช้คำถามโดยให้นักเรียนตอบ
3. กิจกรรมเขียนข้อความเป็นเรื่องค่านิยม และนำมาวิเคราะห์วิจารณ์

การใช้กระบวนการปลูกฝังจริยธรรมนักเรียน ด้วยการให้นักเรียนมีความกระจำในค่านิยมนั้น เป็นสิ่งซึ่งต้องใช้เวลานานที่จะเกิดพฤติกรรมที่ต้องการขึ้น แต่ถ้าเกิดพฤติกรรมที่เราต้องการขึ้นแล้ว ก็จะเป็นการเกิดที่ถาวร แต่ก็อาจมีปัจจัยอื่นๆ ที่ทำให้พฤติกรรมที่เราคาดหวังว่าจะเกิดกับนักเรียนอาจเบี่ยงเบนจากเป้าที่คาดไว้ได้ ดังนั้นก็ต้องอาศัยครูดูแลอย่างใกล้ชิด ก็จะทำให้ปัญหานี้หมดไป

2.4.2 การพัฒนาจริยธรรมด้วยเหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning Theory) การพัฒนาจริยธรรมด้วยเหตุผลทางจริยธรรม เป็นการพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคลตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งผูกพันกับอายุบุคคล โดยที่ โคลเบอร์ก ได้พัฒนาทฤษฎีของ เพีย-เจต์ (ปกรณ์ บุญสำราญ, 2532: 9-11) สร้างเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้เหตุผลทางจริยธรรมไว้ดังนี้

ก. ระดับก่อนเกณฑ์ (Preconventional Level) หมายถึง ระดับการตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง โดยอาศัยการเชื่อฟัง การลงโทษ และการแสวงรางวัล

ขั้นที่ 1 ขั้นหลบหลีกการถูกลงโทษและการเชื่อฟัง (The Punishment and Orientation) อายุ 7-10 ปี จะเลือกทำดีตามกฎเกณฑ์ของผู้มีอำนาจเหนือตน ถ้าได้รับการลงโทษในสิ่งที่กระทำเขาจะไม่กระทำอีก แต่ถ้าไม่ได้รับการลงโทษในสิ่งที่ทำเขาจะทำอีก

ขั้นที่ 2 ขั้นแสวงรางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) อายุ 7-10 ปี จะเลือกกระทำในสิ่งที่น่าสนใจมาสู่ตนเองเท่านั้น และรู้จักการแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น จะเห็นความสำคัญของการได้รางวัลหรือคำชมเชยเป็นแรงจูงใจให้กระทำความดี

ข. ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) เป็นระดับที่มีการกระทำตามรูปแบบ กฎเกณฑ์ของกลุ่มตน หรือตามหลักของกฎหมายและศาสนา จะไม่ทำความผิดเพราะต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ มี 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามสิ่งที่คนอื่นเห็นว่าดี (The Interpersonal Concordance Orientation) อายุ 10-13 ปี ในขั้นนี้เด็กจะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น การกระทำต่างๆ เป็นการกระทำตามเพื่อนหรือบุคคลในวัยเดียวกันเพื่อให้เป็นที่ชื่นชอบของเพื่อนฝูง และเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มตนเอง

ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามหน้าที่และระเบียบทางสังคม (The Law and Order Orientation) อายุ 13-16 ปี เป็นช่วงที่จะยอมรับระบบสังคม ความมีสิทธิรับผิดชอบ มีความคิดขยายกว้างขึ้น เข้าใจกฎเกณฑ์และบรรทัดฐานของสังคม ปฏิบัติตนตามหน้าที่เพื่อประโยชน์ต่อกลุ่ม ต่อสังคม หรือสถาบัน

ค. ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post-conventional Level) ระดับนี้บุคคลจะเข้าใจถึงค่านิยม คุณค่าทางจริยธรรม หลักเกณฑ์ที่นำไปใช้มีการพิจารณาถึงสภาพการณ์ที่แตกต่างกันออกไป มีความคิดตรึกตรองหรือซังใจตนเองก่อน แล้วจึงก่อนตัดสินใจปฏิบัติตาม แต่จะเห็นความสำคัญว่าเหมาะสมและเที่ยงธรรม แบ่งเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 5 ขั้นการมีเหตุผลและการทำตามคำมั่นสัญญา (The Social Contract Legalistic Orientation) อายุ 16 ปีขึ้นไป เป็นขั้นที่เห็นความสำคัญของคนหมู่มาก จะคำนึงถึงสภาพการณ์และกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผล ซึ่งได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ จะเคารพมติหรือข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกัน จะทำตามสัญญาที่ให้ไว้กับผู้อื่น คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ ควบคุมบังคับใจตนเองได้ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

ขั้นที่ 6 ขั้นยึดหลักอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation) วัยผู้ใหญ่ เป็นขั้นสูงสุดของเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล เป็นวัยที่บุคคลมีความคิด มีเกณฑ์ในการตัดสินใจ โดยมีจุดมุ่งหมาย เห็นความสงบสุขของส่วนรวมและสังคมเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด

โคลเบอร์ก (ชัยพร วิชา และธีระพร อุวรรณโน, 2525: 22-43) ชี้ให้เห็นว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะเป็นไปตามลำดับขั้น จะกระโดดข้ามขั้นไม่ได้ จริยธรรมแต่ละขั้นเป็นผลของการคิดไตร่ตรอง มีการใช้ข้อมูลในการจัดระเบียบ และพัฒนาความคิดของตนเองใหม่ ทำให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างความคิดใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ทำให้เกิดจริยธรรมใหม่ขึ้นมาแทนที่จริยธรรมเก่า และจริยธรรมใหม่จัดอยู่ในขั้นสูงกว่าจริยธรรมเก่า ฉะนั้นการพัฒนาจริยธรรมจะต้องพัฒนาไปตามระดับขั้นตอน เพราะระดับการศึกษาของเด็กจะมีอิทธิพลต่อระดับจริยธรรมซึ่งมีพัฒนาการไปตามระดับสติปัญญา (พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2526: 7-13) จึงสมควรให้มีการสอนจริยธรรมในโรงเรียน เพื่อปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนให้มั่นคงถาวรมากยิ่งขึ้น ซึ่ง สมบูรณ์ ศาเลาชีวิน และคณะ (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พัฒนาการการใช้เหตุผลทางจริยธรรมพบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนมีความแตกต่างกันตามระดับอายุ เช่น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ส่วนใหญ่จะใช้เหตุผลทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนใหญ่จะใช้เหตุผลทางจริยธรรมขั้นที่ 3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จะใช้เหตุผลทางจริยธรรมขั้นที่ 4 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ส่วนใหญ่จะใช้เหตุผลทางจริยธรรมในขั้นที่ 5

2.4.3 การพัฒนาจริยธรรมตามแนวทางทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ทฤษฎีนี้ถือว่า จริยธรรมเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์สำหรับการประเมินความถูกต้องของพฤติกรรม (ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และประนอม รอดคำดี, 2534: 101-105) อันมีลักษณะการเรียนรู้ได้ 3 แบบ คือ

ก. เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (Direct Experience) ของตนเอง

ข. เรียนรู้ด้วยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบผู้อื่น

ค. การเรียนรู้จากการสื่อสารเป็นคำบอกเล่า การอ่านบันทึกของผู้อื่น อันเป็นการเรียนรู้ที่ทำได้อย่างกว้างขวางรวดเร็ว

จากการเรียนรู้ทั้ง 3 ชั้น จะเห็นว่า จริยธรรมที่เกิดขึ้นเป็นผลของสังคมประกิต เป็นผลของการซึมซาบ การถอดแบบ ดังนั้นการทำความเข้าใจในกฎเกณฑ์ด้วยตนเองนั้น ย่อมมีความบกพร่องเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ผู้ปลูกฝังจริยธรรมจะต้องให้คำอธิบายเพิ่มเติมและการวางเงื่อนไขทางบวกให้ด้วย

การเรียนรู้ที่เกิดจากการเลียนแบบนั้น บุคคลจะสังเกตพิจารณาต้นแบบจนเกิดความพอใจ และบันทึกในความทรงจำ แล้วจึงถ่ายทอดออกมาเป็นพฤติกรรม (ชัยพร วิชชาวุธ, 2525: 22-23) ดังนั้น สิ่งที่สำคัญในการทำให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือไม่ นั่นคือ ต้นแบบ ซึ่งแบนดูรา (Bandura) (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2523: 30-31) ได้เสนอกระบวนการในการจัดสถานการณ์ให้ผู้สังเกตไว้ 4 กระบวนการ ดังนี้

1. การบวนการใส่ใจ (Attentional Processes) คือการจัดหรือกำหนดคุณลักษณะของพฤติกรรมต้นแบบที่สามารถโน้มน้าวให้ผู้สังเกตเกิดความสนใจ เอาใจใส่พฤติกรรมต้นแบบนั้นได้
2. กระบวนการประมวลพฤติกรรม (Retention Processes) เป็นกระบวนการที่ผู้สังเกตจะจดจำไว้จนกลายเป็นพฤติกรรมที่ถาวรของตน
3. กระบวนการทำให้เกิดการปฏิบัติ (Motor Reproduction) คือการรวบรวมเอาองค์ประกอบต่างๆ ของต้นแบบมาเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมใหม่ของตนเอง
4. กระบวนการจูงใจ (Incentive or Motivational Processes) เป็นกระบวนการที่ปฏิบัติที่ผู้สังเกตจะต้องผ่านการจูงใจหรือการเสริมแรงเพื่อนำไปปฏิบัติได้

จากกระบวนการดังกล่าว จะเห็นว่าการเสริมแรงมีบทบาทสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลเป็นอย่างมาก เป็นสิ่งที่จะช่วยให้ผู้สังเกตเกิดความตั้งใจ มีการเอาใจใส่ มีความ

มั่นใจที่จะรับเอาพฤติกรรมนั้นเป็นต้นแบบของตน ดังนั้น การจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังจริยธรรมตาม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม จะต้องจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งได้แก่ ตัวอย่างและ คำชี้แนะ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจกฎเกณฑ์การตัดสินใจความถูกต้องของการกระทำ ครูผู้สอนจริยธรรม จึงมีความสำคัญทั้งการชี้แนะและการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียนด้วย

2.5 หลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนา

หลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนานั้น จะเน้นไปที่หลักของการกระทำ ดังที่ พระพุทธเจ้าทรงเรียกศาสนาพุทธในอีกชื่อหนึ่งว่า “กรรมวาตะ” หมายถึง การกล่าวสอนเรื่องกรรม บางครั้งก็เรียกว่า “กรรมวาที” หมายถึง ผู้สั่งสอนเรื่องกรรม นั่นก็หมายความว่า คำสอนของ พระองค์ไม่ว่าจะเรื่องอะไร ทรงเน้นไปที่ “กรรม” แทบทั้งสิ้น ดังมีพุทธวจนะที่ตรัสในเรื่องกรรม อันเป็นหลักทางจริยธรรมคือ (ส.ส. 15/256/374.)

“บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น
คนทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว”

จริยธรรมของพระพุทธศาสนา สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

1. จริยธรรมขั้นพื้นฐาน เป็นหลักการและหลักปฏิบัติที่ครอบคลุมที่กายและวาจา เพื่อให้ เกิดความสุขทางกายซึ่งได้แก่ การปฏิบัติตามศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ศีล แปลว่า ปกติ หมายถึงกรอบที่ทำให้พฤติกรรมดำเนินไปตามปกติ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วินัย”

2. จริยธรรมขั้นกลาง เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขทั้งทางกายและใจ เพื่อให้เกิด ความละเอียดประณีตยิ่งขึ้นกว่าขั้นพื้นฐาน ซึ่งจะต้องพัฒนาขึ้นไปหลังจากที่ได้ปฏิบัติขั้น พื้นฐานมาไ้ระยะเวลาหนึ่ง หลักธรรมจริยธรรมในขั้นนี้ คือ อกุศลกรรมบถ 10 ซึ่งประกอบด้วย

1) เว้นจากการปลงชีวิต

2) เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย

- 3) เว้นจากประพาศิณีในกาม
- 4) เว้นจากพุดเทจ
- 5) เว้นจากพุดต่อเสียด
- 6) เว้นจากพุดคำหยาบ
- 7) เว้นจากพุดเพื่อเจ้า
- 8) ความคิดไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา
- 9) ความไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น
- 10) ความเห็นชอบ ถูกต้องตามธรรมนองคลองธรรม

3. จริยธรรมขั้นสูง เป็นหลักปฏิบัติเพื่อนำคนไปสู่ความสงบสุขขั้นสูงสุด คือ พระนิพพาน ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 (พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, (วันจันทร์), 2544: 57) ซึ่งประกอบด้วย

- 1) สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ
- 2) สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ
- 3) สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบ
- 4) สัมมากัมมันตะ คือ การกระทำชอบ
- 5) สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ
- 6) สัมมาวายามะ คือ ความพากเพียรชอบ

7) สัมมาสมาธิ คือ ความระลึกรู้ชอบ

8) สัมมาสติ คือ ความตั้งมั่นชอบ

3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบุคคลตามหลักไตรสิกขา

3.1 ไตรสิกขา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2549: 603-604) ได้อธิบายไตรสิกขาไว้ในหนังสือพุทธธรรมตอนหนึ่งว่า ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา 3 คำว่าสิกขา แปลว่าการศึกษา การสำเหนียก การฝึกปรือ ฝึกอบรม ได้แก่ ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นจนบรรลุจุดหมายสูงสุดหลุดพ้นหรือนิพพาน สิกขา 3 มีความหมายโดยสังเขปดังนี้

1. อริศีลสิกขา การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบ วินัย ให้มีสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ (Training in Higher Morality)

2. อริจิตตสิกขา การฝึกอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพจิตและรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนการสมาธิ (Training in Higher Mentality)

3. อริปัญญาสิกขา การฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูง ทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระ โดยสมบูรณ์ (Training in Higher Wisdom)

สนิท ศรีสำแดง (2534: 154) ได้อธิบายไตรสิกขาไว้ในหนังสือพุทธศาสนากับหลักการศึกษว่า การศึกษาในพุทธศาสนา แบ่งเป็น 3 หลักใหญ่ คือ

1. ศีล (Morality) คือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกกาย วาจา ได้แก่ วินัย กฎหมาย ระเบียบกติกาต่างๆ

2. สมาธิ (Concentration) คือเครื่องมือในการทำจิตใจให้หนักแน่น ให้รู้จักตนเองมากขึ้น

3. ปัญญา (Wisdom) คือแนวทางที่ใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต

จึงเห็นได้ว่าไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกฝนพัฒนาชีวิตมนุษย์ให้ดำเนินไปในแนวทางที่มีความสุข ไร้ทุกข์ เป็นระบบและเป็นกระบวนการทั้งหมดของการพัฒนา มียุทธศาสตร์ประกอบ 3 ด้านที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เกี่ยวเนื่องด้วยกันอยู่ตลอดเวลาในชีวิตมนุษย์คนหนึ่งๆ คือ

ศีล เป็นเรื่องพฤติกรรมทางกายวาจาที่แสดงออก ด้านสมาธิ เป็นเรื่องทางด้านจิตใจ อารมณ์ความรู้สึก และด้านปัญญาเป็นเรื่องความรู้ ความเข้าใจวิเคราะห์ แยกแยะ วินิจฉัยการต่างๆ ตามความเป็นจริงทั้ง 3 ด้านจะต้องอาศัยกันและกันอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาชีวิตตามหลักไตรสิกขาก็คือการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 นั่นเอง ชีวิตที่ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาจะเป็นชีวิตที่มีคุณภาพประเสริฐดีงามอย่างแท้จริง

3.2 การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักไตรสิกขา

การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาเป็นการพัฒนาที่ครบถ้วนกระบวนการของธรรมชาติชีวิตมนุษย์ด้านการพัฒนาพฤติกรรม จิต และปัญญา ให้ดำเนินไปในแนวทางเดียวกันเพื่อกำจัดกิเลส ลดละความเห็นแก่ตัวอันเป็นเหตุแห่งความทุกข์ มีพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีจิตที่เปี่ยมด้วยเมตตา ปราณาคิดต่อผู้อื่น มีปัญญาที่สามารถแก้ปัญหาต่างๆ อย่างถูกต้อง สร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคม หากมนุษย์ทุกคนหมั่นฝึกฝนพัฒนาตนเองให้ตั้งมั่นในไตรสิกขาแล้ว สังคมก็จะเป็นสังคมที่ร่มเย็นน่าอยู่เป็นอย่างยิ่ง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2540: 42-43) ได้กล่าวถึง แนวความคิดการพัฒนาคนของปราชญ์ชาวตะวันตกและแนวความคิดการพัฒนาคนตามหลักพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ปราชญ์ชาวตะวันตก กล่าวว่าพัฒนาคนแยกพัฒนาการออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. พัฒนาการทางกาย (Physical Development)
2. พัฒนาการทางสังคม (Social Development)
3. พัฒนาการทางอารมณ์ (Emotional Development)

4. พัฒนาการทางปัญญา (Intellectual Development)

การพัฒนาทั้ง 4 ด้านนี้ ปรากฏว่ามีอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีความหมายตรงกัน คือ มีคำอธิบายว่า พระพุทธเจ้าเป็นภาวิตตะ แปลว่า ผู้ที่มีตนได้พัฒนาแล้ว ซึ่งมีพัฒนาการดังนี้

1. ภาวิตกาโย มีกายภาวนา หรือมีกายที่พัฒนาแล้ว คือ การพัฒนาการทางร่างกายได้แก่ มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี เริ่มแต่รู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตา หู ฟัง เป็นต้น อย่างมีสติ คือเป็น ฟังเป็น ให้ได้ปัญญา บริโภคปัจจัย 4 และสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนเทคโนโลยีอย่างฉลาดได้ผลตรงประเด็นตามคุณค่า

2. ภาวิตสิโล มีศีลภาวนา คือ มีการพัฒนาศีลหรือมีศีลที่พัฒนาแล้ว ได้แก่ การอยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคม เป็นการพัฒนาการในการสัมพันธ์ทางสังคม มีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนแค้นใคร ตั้งอยู่ในวินัยและมีอาชีพะที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุข

3. ภาวิตจิตโต จิตภาวนา หรือมีจิตที่พัฒนาแล้ว คือ มีการพัฒนาทางจิตใจ มีจิตใจที่ฝึกฝนอบรมดีแล้ว ที่ในภาษาอังกฤษว่า Emotional คืออารมณ์ ซึ่งที่แท้คือ เรื่องของจิตใจ ได้แก่สมบรูณ์ด้วยคุณภาพจิต คือ ประกอบด้วยคุณธรรม เช่น มีเมตตา กรุณา เอื้ออารี มีมุทิตา มีความเคารพอ่อนโยน ซื่อสัตย์ กตัญญู เป็นต้น สมบรูณ์ด้วยสมรรถภาพจิต คือ มีจิตเข้มแข็งมั่นคง มีความเพียรพยายาม กล้าหาญ อดทน รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น และสมบรูณ์ด้วยสุขภาพจิต คือมีจิตใจที่ร่าเริง เบิกบาน สดชื่น เิบอิม ผ่องใส และสงบ เป็นสุข

4. ภาวิตปัญโญ มีปัญญาภาวนา หรือมีปัญญาที่พัฒนาแล้ว ได้แก่ มีพัฒนาการทางด้านปัญญา ซึ่งเรียกว่า Wisdom Development รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่างๆ ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุปัจจัย มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง หรือตามที่มันเป็น ปราศจากอคติและแรงงูใจแอบแฝงเป็นผู้ที่กิเลสครอบงำบัญชาไม่ได้ เป็นอยู่ด้วยปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตเป็นอิสระ ไร้ทุกข์

ผู้มีการพัฒนา ครบทั้ง 4 อย่างโดยสมบรูณ์แล้ว เรียกว่า “ภาวิตตะ” แปลว่าผู้ได้พัฒนาตนแล้ว ได้แก่พระอรหันต์ เป็นอเสขะ คือผู้จบการศึกษาแล้ว ไม่ต้องศึกษาอีกต่อไป

พระไพศาล วิสาโล (2533: 72-73) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาคนที่นำไปเพื่ออำนวยความสะดวกในการพัฒนาจิตและปัญญา ซึ่งมีความหมายกว้างขึ้นอีกว่า

1. การพัฒนากาย หมายความว่า นอกจากจะมีปัจจัยสี่มาบำรุงเลี้ยงร่างกายอย่างเพียงพอให้แข็งแรงเป็นปกติสุขแล้วยังจะต้องมีความสัมพันธ์ที่ถูกต้องอิงกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ไม่ให้เกิดโทษแก่ร่างกายและจิตใจ เช่น กินอาหารก็มุ่งประโยชน์ต่อสุขภาพ มิใช่เพื่อความเอร็ดอร่อยสนองค้นหาโดยไม่คำนึงถึงคุณค่าอาหารว่าจะมีโทษต่อร่างกายหรือไม่ ส่วนการรับรู้สิ่งแวดล้อมภายนอก จากการสัมผัสทาง ตา หู จมูก กาย ก็รู้จักเลือกรับรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่รับรู้สิ่งที่เป็นโทษเข้ามาและไม่ก่อปัญหาแก่สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

2. การพัฒนาศีล คือการพัฒนาความสัมพันธ์ทางด้านกาย วาจา กับบุคคลอื่นซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมอย่างถูกต้อง ลำพังการเป็นอิสระ ปลอดพ้นจากการถูกผู้อื่นเบียดเบียนเท่านั้นยังไม่เพียงพอ บุคคลยังต้องไม่กระทำการเบียดเบียนผู้อื่นอีกด้วยและประพฤติตนเป็นประโยชน์เกื้อกูลผู้อื่น ตลอดจนมีสัมมาอาชีวะ

เมื่อสามารถพัฒนากายและศีลอันเป็นเรื่องชั้นนอกได้แล้ว จึงจะต่อมาถึงการพัฒนาด้านในอันได้แก่

3. การพัฒนาจิต คือการฝึกฝนอบรมจิตให้มีคุณสมบัติครบถ้วนทั้ง 3 ด้าน คือ

1) มีคุณภาพจิตดี สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต คือประกอบด้วยคุณธรรม เช่น มีเมตตา กรุณา เอื้ออาทร มีมุทิตา มีความเคารพ อ่อน โยน อ่อนน้อมถ่อมตน ซื่อสัตย์ กตัญญู เป็นต้น

2) มีสมรรถภาพจิตดี สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิต คือ มีจิตเข้มแข็งมั่นคง มีความเพียรพยายาม กล้าหาญ อดทน รับผิดชอบ มีสติ และมีสมาธิ เป็นต้น

3) มีสุขภาพจิตดี สมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิต คือ มีจิตที่ร่าเริง เบิกบาน สดชื่น เิบอิม ผ่องใส สงบ และมีความปีติปราโมทย์ชุ่มชื่นใจ จิตที่ได้รับการพัฒนาแล้วย่อมปลอดพ้นจากความหมองมัว เปรี้ยวร้อน ทะยานอยาก หากประสบสุขที่ประณีตยิ่งๆ ขึ้นไป

4. การพัฒนาปัญญา นอกจากการฝึกฝนให้มีความสามารถในการคิดเป็นคิดอย่างถูกต้องตามหลักความเป็นจริงปราศจากอคติแล้วยังมีความหมายต่อไปถึงการรู้จักเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง รู้เท่าทันธรรมชาติของสังขาร จนสามารถชำระอกุศลจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกกิเลสครอบงำ หลุดพ้นจากความทุกข์สิ้นเชิง

สุภาส เครือเนตร (2542: 101-102) กล่าวถึงไตรสิกขาว่า เป็นกระบวนการวิธีการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองและสติปัญญาตามธรรมชาติ 3 ขั้นตอน คือ

1. สติ หมายถึง การฝึกฝนตนเองให้มีระเบียบวินัย จนสามารถควบคุมจิตใจตนเองได้ สามารถบังคับความอยาก ความต้องการ (พลังกิเลส) ของตนให้ไหลไปหรือดำเนินไปตามกรอบของกฎธรรมชาติ ซึ่งได้แก่กฎของศีลธรรมรวมกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ของสังคม เพราะพลังความอยากได้ ความต้องการนี้ยากที่จะกำจัดให้หมดสิ้นไปง่ายๆ จึงจำเป็นต้องฝึกควบคุมพลังนี้ให้ผลักดันชีวิตไปตามทิศทางที่ดีงามจนกว่าจะควบคุมพลังได้คือการชนะใจตนเอง

2. สมาธิ หมายถึง ความตั้งใจมั่นแห่งจิตใจ เป็นวิธีการฝึกพัฒนาจิตใจให้เกิดสภาพตั้งใจมั่นในความสงบซึ่งจะทำให้จิตใจเกิดความเข้มแข็ง หนักแน่นมั่นคง เยือกเย็นมีเมตตา มีพลังสามารถพอที่จะพัฒนาชีวิตไปได้

3. ปัญญา หมายถึง การรู้รอบหรือการรอบรู้ของจิต จิตใจที่มีพลังเข้มแข็งมักจะให้กำเนิดสติปัญญาที่กล้าแกร่งแหลมคมและว่องไว ซึ่งจิตใจจะเกิดสภาพเช่นนี้ได้ก็ต้องอาศัยพลังหนุนจากพลังสมาธิ

ดังนั้น กระบวนการพัฒนามนุษย์ (Human Development) จึงต้องมีการพัฒนาให้ครบทั้ง 3 ด้าน จึงจะได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ

1. ด้านพฤติกรรม และวิธีใช้ชีวิตตลอดจนการทำมาหาเลี้ยงชีพเป็นระดับที่ปรากฏตัวของ การแก้ปัญหา

2. ด้านจิตใจ เช่น พัฒนาคุณธรรม ความเข้มแข็งมั่นคงของจิตใจและสภาพจิตใจที่ดีงาม รวมทั้งความสุข

3. ด้านปัญญา หรือปรีชาญาณ คือ ความรู้ความเข้าใจต่างๆ รวมทั้งแนวคิด ทศนคติและค่านิยม

ไตรสิกขาจึงเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวมหรือมีลักษณะเป็นเชิงบูรณาการ เนื่องจากกระบวนการพัฒนาคนตามหลักไตรสิกขาไม่ได้ให้ความสำคัญเพียงด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ แต่กระบวนการพัฒนาคนตามหลักไตรสิกขาให้ความสำคัญกับการพัฒนาในทุกๆ ด้าน คือ การฝึกหัดอบรมร่างกาย คือศีล อารมณ์ คือสมาธิ และปัญญาคือความรู้ที่เป็นจริงตามที่เป็นเพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติชนทั่วไป สำหรับความหมายที่แท้จริงของหลักไตรสิกขาตามกระบวนการพัฒนาคนในพระพุทธศาสนา ก็คือการพัฒนาให้คนมีจริยธรรม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมส่วนรวม

4. แนวคิดของโครงการฝึกอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์

จากเว็บไซต์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ <<http://www.watcholpratan.net/inner.htm>> และจากมูลนิธิกสิกรรมบุญคุณนันทะ (2550) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาของวัดและแนวคิดโครงการฝึกอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ดังนี้

วัดชลประทานรังสฤษฎ์ เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยการรวมเอาวัดโบสถ์และวัดเชิงท่าเข้าด้วยกันและย้ายมาสร้างขึ้นใหม่ได้นามว่า “วัดชลประทานรังสฤษฎ์” โดยมีกรมชลประทานเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด เนื่องจากกรมชลประทานต้องการใช้ที่ดินเพื่อสร้างท่าเทียบเรือซึ่งที่ดินอยู่ติดกับกรมชลประทาน และอยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีวัดโบสถ์และวัดเชิงท่าตั้งอยู่ กรมชลประทานจึงได้ขอความกรุณาจากคณะสงฆ์ผ่านกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการเพื่อขอแลกเปลี่ยนที่ดินของกรมชลประทาน กับที่ดินของวัด โดยขอย้ายวัดทั้งสองมาอยู่ในสถานที่ใหม่ กรมชลประทานจะสร้างโบสถ์ กุฏิพระ และสิ่งจำเป็นอื่นๆ ภายในวัดเป็นการชดเชยกัน ในที่ดินของกรมชลประทานด้านทิศตะวันออก โดยสร้างโบสถ์ กุฏิเจ้าอาวาส และกุฏิพระเณร จำนวน 10 หลัง ศาลาการเปรียญ หอระฆัง เมรุและศาลาพิธีศพ

การย้ายวัดเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2499 – 2502 เสร็จเรียบร้อยแล้วได้ทำพิธีเปิดและมอบถวายสังฆิกเสนาสนะ ในวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2503 และได้ตั้งชื่อว่า “วัดชลประทานรังสฤษฎ์” เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2503 โดยท่านอธิบดี ม.ล.ชูชาติ กำภู ได้อาราธนานิมนต์

พระพรหมมงคลจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ชื่อเดิม ปั่น ฉายา ปญฺญานนฺโท จากวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่ มาเป็นเจ้าอาวาส โดยได้ของพระราชทานวิสุงคามสีมาซึ่งได้รับพระบรมราชานุมัติ และได้ทำพิธีผูกพัทธสีมา เมื่อปี พ.ศ. 2508

วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้ดำเนินงานด้านการเผยแผ่ศาสนาในรูปแบบต่างๆ พร้อมกับการพัฒนาวัด จนได้รับคัดเลือกจากกรมการศาสนา ให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง พ.ศ. 2525 เป็นการคัดเลือกตามกฎหมายจากกรมการศาสนา โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกวัดพอสรุปคือ มีการปกครองพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดเป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อย มีเสนาสนะประกอบกิจกรรมอันเป็นแนวทางในการช่วยเหลือ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นนั้น

4.1 นโยบายของวัดชลประทานรังสฤษฎ์

1. สร้างวัดให้เป็นที่พักผ่อนทางกายและจิต เป็นศูนย์แห่งความสงบแก่ประชาชนทั่วไป
2. แก้ไขประเพณีที่ไม่ก่อให้เกิดความรู้ ความฉลาด เปลี่ยนแนวความเชื่ออันไร้เหตุผลให้หมดสิ้นไป
3. ชักจูงให้ประชาชนประยุกต์ธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันในการดำเนินชีวิต
4. ไม่สนับสนุนการศึกษาและการปฏิบัตินอกกริตนอกรอย
5. ไม่แสวงหาเงินบำรุงวัดจากความโง่เขลาของประชาชน

4.2 การดำเนินงานของวัด

การดำเนินงานของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้ดำเนินการอยู่ในกรอบของนโยบายหรือหลักการของวัดทั้ง 5 ประการดังกล่าว โดยได้ดำเนินการอยู่ในรูปแบบของภารกิจ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

4.2.1 การกิจด้านการปกครอง

ในปีแรกมีพระอยู่จำพรรษา 11 รูป เป็นพระที่มีพรรษามากและมีความรู้สูง การปกครองโดยเจ้าอาวาสจึงดำเนินตามพระธรรมวินัยเพียงอย่างเดียว ในปัจจุบันมีพระเถระจำนวนมาก คือ พระภิกษุจำนวน 175 รูป สามเณรจำนวน 18 รูป (ข้อมูลเดือนสิงหาคม ปีพุทธศักราช 2550) และมีอุบาสก อุบาสิกา รวมทั้งศิษย์วัดจำนวนกว่า 70 คน ซึ่งในบางปีมีพระเถระกว่า 200 รูป และศิษย์วัดประมาณ 100 คน

วัดมีกฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุสามเณรที่เข้ามาบวช และผู้อยู่ในวัดได้ถือปฏิบัติ

1. ต้องไม่ติดสิ่งเสพติดให้โทษทุกชนิด
2. ให้ศึกษาธรรมวินัย และปฏิบัติตามพระธรรมวินัย อย่างเคร่งครัด
3. รักษาและปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัด

4.2.2. การกิจด้านศาสนศึกษา

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในสมัยเริ่มแรกการศาสนศึกษาของวัด มีพระครูเมตตาวิহারี จากจังหวัดนครศรีธรรมราชจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน หลังเสร็จสิ้นการอบรมแล้ว เหลือสามเณรอยู่ 10 รูป ได้ส่งมาเรียนบาลีที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ เจ้าอาวาสจึงได้มอบหมายให้รองเจ้าอาวาส (พระมหาผล) ดูแลด้านการศึกษา รุ่นแรกจึงมาสามเณร 8 รูป สอบบาลีได้เปรียญทั้งหมด และจบปริญญาโท 4 รูป เป็นการให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กชนบทเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต สามเณรรุ่นแรกของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จึงประสบความสำเร็จอย่างน่าพอใจ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้เปิดโรงเรียนสอนบาลีขึ้นนับเป็นการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำหรับภิกษุและสามเณร โดยใช้อาคารโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์เป็นอาคารเรียน และที่พักของพระภิกษุสามเณรนักเรียนในปีแรก ก่อนที่จะสร้างอาคารหอพักให้นักเรียน 2 หลัง ในปี พ.ศ. 2536 โดยมีพระเมธีวราภรณ์ (พระเทพปริยัติเมธี สมณศักดิ์ปัจจุบัน) เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนบาลี

4.2.3. การศึกษาด้านการศึกษาสงเคราะห์

วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของเยาวชนมาตลอด มีความประสงค์ให้พ่อแม่เฝ้าเด็กหาธรรมะ คือ มาวัดกับพ่อแม่ทุกวันอาทิตย์หรือวันพระตามแต่โอกาสจะอำนวย ในปี พ.ศ. 2512 วัดมีความพร้อมมากขึ้น จึงเริ่มงานสอนธรรมะแก่เยาวชน ดังนี้

ก. โรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ ในวันอาทิตย์ เมื่อผู้ปกครองมาฟังปาฐกถาธรรม จะนำลูกหลานมาด้วย บริเวณวัดกว้างขวางเด็กชอบมาวิ่งเล่นกันไปมาในบริเวณวัด ทางวัดเลยมีความคิดว่าควรจะให้เด็กได้ศึกษาธรรมะที่เหมาะสมแก่เยาวชนอย่างจริงจัง จึงตั้งโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ขึ้น โดยใช้หลักสูตรของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นแม่แบบในการอบรมสั่งสอน วิชาที่เปิดสอน คือ พุทธประวัติ ธรรมะ ภาษาอังกฤษ ศาสนพิธี อาจารย์ผู้สอนทั้งหมดเป็นพระที่มีความรู้ สำหรับสถานที่เรียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 – 2526 วัดยังไม่ได้สร้างอาคารถาวร ต้องใช้โรงเรียนชลประทานสงเคราะห์เป็นที่เรียนชั่วคราว ปี พ.ศ. 2526 จึงสร้างอาคารเรียน 2 ชั้น และเริ่มใช้เรียนครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2527 มีเยาวชนมารับการศึกษาอบรมโดยเฉลี่ยแล้วปีละประมาณ 700 คน แต่เมื่อถึงปลายปีจะเหลือประมาณ 400 คน เนื่องจากเด็กโต จะต้องเตรียมตัวสอบที่โรงเรียนที่เรียนอยู่ตามปกติจึงลาออกไปบางส่วนที่เหลือ ก็อยู่เรียนต่อไปจนหมดเทอม

โรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ เป็นแหล่งตอบสนองการแสวงหาความรู้ทางพุทธศาสนาในยุคใหม่ เด็กๆชอบรับและเต็มใจ ท่านปัญญนันทะได้เคยให้โอวาทแก่พระอาจารย์ที่สอนทุกๆ ท่านว่า “เด็กๆ ที่มาเรียนซุกซนบ้างก็เป็นธรรมดาของเด็ก ขอให้พวกเราตั้งใจปลูกฝังธรรมะในเด็กๆ เหล่านั้นให้ดีในวันนี้ อาจมีความหมายมากมายสำหรับพวกเขาในอีก 20 ปีข้างหน้าก็ได้” การเปิดสอนโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ในภาคบ่าย ได้เสริมวิทยาการชั้นประถม ศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยมีวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ เริ่มสอนตั้งแต่เวลา 12.30 – 15.30 น. และยังเปิดโรงเรียนอนุบาลพุทธศาสนวันอาทิตย์ ซึ่งเปิดสอนในวัยก่อนอนุบาลและวัยอนุบาล วิชาที่สอนเกี่ยวกับศาสนาสำหรับเด็กใช้เพลงและนิทานหลักอนุบาล ตั้ง ตั้งแต่เวลา 08.00 - 12.00 น.

ข. พุทธศาสนบริการ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้จัดการศึกษาธรรมะแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งในวัดและนอกวัด ดังนี้

1) อบรมธรรมแก่นักเรียนตามโรงเรียน สถานศึกษาต่างๆ มีโรงเรียนมัธยมหลายโรงเรียน ในเขตกรุงเทพฯ นนทบุรี ได้นิมนต์พระวัดชลประทานรังสฤษฎ์ไปสอนศีลธรรมแก่เด็กเป็นประจำ โรงเรียนเหล่านี้เปิดโอกาสให้พระที่ไปทำการสอนได้ปรับปรุงเนื้อหาการสอนตามความเหมาะสม โดยมุ่งพัฒนาพฤติกรรมด้วยพุทธธรรม ในจังหวัดนนทบุรี และกรุงเทพมหานคร ได้นิมนต์ให้พระวัดชลประทานรังสฤษฎ์ไปสอนติดต่อกัน ทางวัดพบว่าได้ผลหลายอย่าง คือนักเรียนสนใจที่จะเรียนธรรมะมากขึ้น เพราะจำเป็นต้องเรียน และเกิดความต่อเนื่องก็พอใจและเพลิดเพลิน เห็นคุณค่าของธรรมะมากกว่าที่ครูสอน เนื่องจากครูมีภารกิจในด้านการสอนต้องเตรียมการสอน จะไม่มีเวลาที่จะสนทนาธรรม ครูบางกลุ่มอาจจะมีความรู้สึกว่า พระอาจจะมีความรู้ไม่พอไม่สนใจจะสนทนาธรรมด้วย แต่ทางวัดกลับพบว่า ครูส่วนมากชอบทำบุญ ทำให้ทราบว่าครูได้ให้ทานอันเป็นบุญ ในด้านกุศลที่จะให้ครูสนใจพัฒนาภูมิธรรมยังไม่ปรากฏชัด แต่ผลดีตกแก่นักศึกษาเป็นอย่างมาก

2) นักเรียนที่มาศึกษาธรรมะพิเศษที่วัดในวันธรรมดา หรือวันเสาร์ อาทิตย์ ทางวัดจะจัดคณะพระอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถ ในด้านการอบรมให้ทำหน้าที่อบรมเยาวชนให้เพลิดเพลินกับธรรมะที่อบรมนั้น นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา สถานศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา จนถึงอุดมศึกษา ทั้งในจังหวัดนนทบุรี กรุงเทพมหานคร หรือจากต่างจังหวัด ไกลๆ ได้เดินทางมาศึกษาธรรมะในวันเสาร์ – อาทิตย์ ครั้งละหลายร้อยคน บางโรงเรียนจะมาขอพักคืนตั้งแต่คืนวันศุกร์ เพื่อรับการปลูกฝังจริยธรรมทางศาสนาในรูปของการเจริญภาวนา ปฏิบัติกรรมฐาน พอรุ่งเช้าวันอาทิตย์ก็ฟังการปาฐกถาธรรมจากวัดแล้วจึงเดินทางกลับ

ค. การให้ทุนการศึกษาแก่ศิษย์วัด นอกจากการศึกษาของพระภิกษุแล้ว ศิษย์วัดที่เป็นนักเรียน นักศึกษาระดับต่างๆ ทางวัดยังได้ให้ทุนการศึกษา โดยมีสถิติย้อนหลัง 5 ปี (พ.ศ. 2539 – 2543) มีศิษย์วัดศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จนถึงระดับปริญญาโท โดยเฉพาะระดับปริญญาตรีได้รับการศึกษาที่มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศรีปทุม มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยมหานคร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ระดับปริญญาโทมีศิษย์วัดจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง โดยให้ทุนโดยเฉลี่ย 50,000 บาทต่อปีต่อทุน

ง. การกิจด้านการเผยแผ่ งานเผยแผ่ธรรมะเป็นภารกิจที่วัดดำเนินการในหลายรูปแบบ ทั้งในและนอกวัด เนื่องจากวัดชลประทานรังสฤษฎ์มีนโยบายหลักคือการเผยแผ่ธรรมะ การอบรมเผยแผ่ธรรมะเพื่อประโยชน์ในด้านความรู้ ความเข้าใจหลักคำสอน นำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทางวัดมีสถานที่ฟังธรรมฝึกอบรมกรรมฐานและปฏิบัติธรรม ซึ่งพุทธศาสนิกชนได้สร้างถวาย นอกจากนี้แล้ววัดยังจัดให้มีหนังสือเอกสารเผยแผ่คำบรรยายปาฐกถาธรรมของท่านปัญญานันทะ ซึ่งท่านได้เขียนหนังสือธรรมะไว้มากมาย งานที่เขียนมีสำนักพิมพ์หลายแห่งมาขอพิมพ์จำหน่าย โดยวัดไม่ได้เรียกร้องค่าลิขสิทธิ์เป็นเงินทองใดๆ ผู้ใดจะพิมพ์ขายหรือพิมพ์แจกทำได้ตามชอบใจ เพราะเป้าหมายอยู่ที่การเผยแผ่ธรรมะ ให้คนได้ศึกษากันกว้างขวางออกไป งานเขียนส่วนมากพิมพ์รวมเล่มเป็นปกแข็ง เล่มหนึ่งๆพิมพ์หลายๆครั้ง แสดงถึงความนิยมของผู้อ่านมากขึ้น ส่วนเล่มเล็กปกอ่อนก็คือปาฐกถาสั้นๆ อ่านพอรู้ ส่วนมากเจ้าภาพงานต่างๆที่ใคร่ธรรม หรือองค์กรเผยแผ่ที่เลื่อมใสธรรมะได้จัดพิมพ์แจกหรือขายเพื่อจุดประสงค์ทางการกุศล

จ. การกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์ วัดได้ดำเนินการกิจนี้ใน 2 ด้านคือ ด้านการช่วยเหลือหรือการสังคมสงเคราะห์และด้านสงเคราะห์การบำเพ็ญกุศลและการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวัด มีกิจกรรมที่สำคัญดังนี้

1) การบวชแบบประหยัด วัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้ปรับปรุงประเพณีให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยยึดแนวทางที่เรียบง่าย ได้ประโยชน์และประหยัด โดยตั้งข้อปฏิบัติว่าผู้บวชจะบวชจะต้องไม่จัดงานใหญ่โตใดๆ เป็นเหตุแห่งการเสียเงิน เสียเวลา เสียชีวิต ไม่มีการทำขวัญนาค ไม่มีการแห่ นาค ไม่มีการฉลองพระใหม่ ผู้ที่จะบวชต้องปฏิบัติ คือ ท่องคำขานนาคให้คล่อง มาซ้อมกับพระก่อนเข้าพิธี 3 วันเป็นอย่างน้อย พอถึงวันบวชใครจะมาร่วมก็มาได้ แต่ไม่ให้ใหญ่โตและลำบาก สิ้นเปลือง ของมีนเมาห้ามนำมาเลี้ยงเด็ดขาด พอได้เวลานาคก็จะโกนหัวนุ่งขาวห่มขาวหรือถ้าไม่มีก็ใช้ชุดธรรมดา เวลาเข้าโบสถ์ก็เข้าได้เลย ค่าใช้จ่ายเพียงแต่ซื้อผ้าไตร ซึ่งราคาไม่แพงนัก ถ้าหากจะทำบุญอีก ก็ให้เป็นค่าบำรุงค่าน้ำค่าไฟให้วัดตามแต่ศรัทธา

2) พิธีศพแบบประหยัด วัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้ริเริ่มให้มีการจัดงานศพให้เหมาะสมกับยุคสมัยโดยเน้นประหยัด มีสาระและได้ประโยชน์ในด้านจิตใจก็เพิ่มพูนสติปัญญา ผู้มาร่วมงานไม่ต้องเสียเงินและเสียเวลามาก ข้อปฏิบัติในพิธีศพ คือ ไม่อนุญาตให้มีมหรสพทุกชนิด ไม่สวดหลายจบเป็นการเสียเวลา ไม่ปรารภนาให้ตั้งศพไว้นาน เพราะสิ้นเปลือง เจ้าภาพไม่ต้องเผ้าทั้งวันทั้งคืน พอสวดเสร็จแต่ละคืนเจ้าหน้าที่ก็ปิดศาลา เจ้าภาพกลับบ้านได้ แต่ละคืนจะมีพิธี

ตามลำดับคือ พระจะนำบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีล แสดงพระธรรมเทศนา และสวดพระอภิธรรมสั้นๆ ทางวัดปรารภนาให้ตั้งศพออย่างมาเพียง 3 ก็น ยกเว้นมีกรณีพิเศษ อาจจะพิจารณาเป็นรายบุคคลไป

3) พิธีมงคลสมรสในวัด การจัดพิธีมงคลสมรสในวัดได้จัดเป็นพิธีแบบประหยัดโดยจัดพิธีอยู่ในขอบเขต กล่าวคือ มีการสวดมนต์ให้ศีลกับคู่บ่าวสาวแล้วก็จะแสดงธรรมเรื่อง การครองเรือน ให้ใช้ธรรมะเป็นโซ่ทองคล้องใจ จะได้มีความสุข ผลดีของการจัดงานแต่งงานในวัดก็คือ จะได้ฟังธรรมะจากพระ ไม่ฟุ้งเฟ้อสิ้นเปลือง จัดแบบเรียบง่าย โดยมีคู่บ่าวสาวมาจัดพิธีมงคลสมรสในวัดชลประทานรังสฤษฎ์อยู่เสมอ ส่วนมากจะจัดในวันอาทิตย์ เวลา 06.00 น. ถ้ามาพร้อมกันหลายคู่ ทางวัดก็จะจัดให้ศีล ฟังธรรม พร้อมกัน

ฉ. การสังคมสงเคราะห์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ เป็นประธานในการจัดหาทุนสร้างตึกให้โรงพยาบาลต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ สร้างตึกเรียนให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ สร้างศูนย์ฝึกอบรมและปฏิบัติงาน รวมถึงสร้างคนด้วยการให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนเป็นประจำทุกปี โดยมีทุนการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ถึงระดับอุดมศึกษา เป็นต้น

4.3 การบริหารจัดการ

วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้ดำเนินการบริหารในรูปแบบของสังฆสภา โดยมีพระธรรมวินัยและกฎระเบียบที่ทางวัดได้กำหนดขึ้น เพื่อให้การปกครองและการบริหารจัดการเป็นไปอย่างเรียบร้อย โดยมีเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ช่วยดูแลพระเณร และรับผิดชอบภารกิจของวัด ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ด้านการปกครอง วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 3 เขต คือ เขตพุทธาวาส เป็นเขตสำหรับที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ เขตสังฆาวาส เป็นเขตสำหรับที่อยู่ของอุบาสก อุบาสิกาและเขตกัมมัฏฐานเป็นเขตสำหรับบุคคลที่สนใจปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ด้านการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกนักธรรมและบาลี

ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรมประกอบด้วย โรงเรียนพุทธธรรม โครงการอบรมพระธรรมทายาท โครงการฝึกอบรมพระนวกะ การเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุ โทรทัศน์ การผลิตสื่อ และศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา

ด้านการสาธารณูปการ ประกอบด้วย การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะสถานที่ภายในวัด

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เช่น โครงการช่วยเหลือผู้ประสบภัย การช่วยเหลือผู้ขาดแคลนในถิ่นทุรกันดาร การให้ความสงเคราะห์ ฌาปนกิจ

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ประกอบด้วย โรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิตย การให้ที่พักและให้ทุนการศึกษาแก่ศิษย์วัด การเข้าค่ายคุณธรรม การสอนศีลธรรมตามสถาบันต่างๆ

4.4 โครงการฝึกอบรมพระนวกะ

โครงการฝึกอบรมพระนวกะ เป็นส่วนหนึ่งของงานด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ซึ่งเป็นลักษณะงานที่สำคัญและถือว่เป็นการกิจหลักของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ที่จะต้องดำเนินการให้มีอย่างต่อเนื่อง โดยมีหลักการสำคัญดังนี้

4.4.1 ความเป็นมาของโครงการ

โครงการอบรมพระนวกะเป็นโครงการที่พระเดชพระคุณหลวงพ่อบุญญานันทะ ได้จัดให้มีขึ้น สืบเนื่องมาจากมีผู้เข้ามาบวชยังวัดชลประทานฯ เป็นจำนวนมาก เมื่อบวชแล้วก็ได้รับการอบรมบ้างไม่ได้รับการอบรมบ้าง หลวงพ่อบุญญาเห็นว่าจะเป็นการเสียเวลาเปล่าแล้วจะไม่ได้อะไรติดตัวกลับไปหลังจากลาสิกขาแล้ว เพราะการบวชก็เป็นการขัดเกลาทางสังคมอย่างหนึ่งดังที่หลวงพ่อบุญญากล่าวไว้ในนวกะ ธรรมสมโภชน 93 ปี (หนังสือรุ่น ของพระนวกะ) การเข้ามาบวชในระยะสั้น เพื่อศึกษาปฏิบัติ เพื่อขัดเกลาจิตใจสร้างชีวิตใหม่ให้เป็นไปตามแนวที่ถูกต้อง เพื่อความสุขความเจริญในชีวิต ให้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันเป็นการขัดเกลาที่ถูกต้องแล้ว เพราะว่าคนหนุ่มกำลังคะนองไหลไปตามสิ่งแวดล้อม ไม่เป็นตัวของตัวเอง บังคับตนเองไม่ได้ ขาดความอดทน ขาดการบังคับตัวเอง ขาดความรู้สึกลึกซึ้งในตัวเอง แต่มักจะคิดในทางเป็นภาคของวัตถุสิ่งแวดลอม

ด้วยประการต่างๆ ใช้เงินเปลือง เกิดความสนุกไม่ได้รู้ว่าเรากลับมาทำไม เรามีชีวิตอยู่เพื่ออะไร สิ่งที่ดีที่สุดของเราก็คืออะไร ยังไม่รู้ไม่เข้าใจ เพราะว่าไม่ได้สนใจในเรื่องแบบนี้ สนใจแต่เรื่องความสนุกสนาน ไม่เป็นตัวของตัวเอง หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่าไม่เป็นไท ไม่เป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ชีวิตจึงลำบากเดือดร้อนด้วยประการต่างๆ ดังนี้ในการที่เรามาบวช มาปฏิบัติตนตามหลักธรรมวินัยของพระผู้มีพระภาคเจ้า ในโอวาทของพระผู้มีพระภาคเจ้าสอนให้เราปฏิบัติตนนั้น เป็นไปเพื่อการขุดเกลาล้างที่ชั่วร้ายอันมีอยู่ในใจของเราให้หมดไป มีชีวิตที่สุขรื่นเรริงสดชื่น มีชีวิตที่ถูกต้องโดยไม่ต้องลงทุนไม่ต้องแสวงหา ทำให้ใจสะอาด ใจสว่าง ใจสงบ เราควรจะมีอุดมการณ์ประจำใจข้อหนึ่งว่า “น อนริยกริสฺสาม” แปลว่า เราจะไม่กระทำการสิ่งที่ไม่ดี “อะไรที่ไม่ดีไม่งามเราจะไม่ทำ คำกับตนเองไม่ให้ไหลไปตามอำนาจชั่วร้าย อยู่อย่างไท อยู่อย่างมนุษย์ อยู่อย่างพุทธบริษัท” (พระพรหมมงคลจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), 2550)

เพราะฉะนั้น เพื่อให้การบวชพระนวกะได้รับสาระของการบวชอย่างถูกต้อง จึงได้ปรารภจัดให้มีโครงการอบรมพระนวกะขึ้น ก็เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาบวชได้พบกับสาระที่แท้จริงของการบวช และได้นำเอาองค์ความรู้จากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ลักษณะการบวชที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ บวชเพียงเดือนละครั้ง มีการศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่องตลอดการบวช เป็นการบวชตามพระธรรมวินัยทุกประการโดยไม่มีพิธีที่ไม่จำเป็น เช่นการโปรยทาน แห่นาค ฯลฯ และไม่มีการดูฤกษ์ในการลาสิกขาและหลังจากบวชแล้วก็จะมีการอบรมสืบต่อไป

4.4.2 หลักการและเหตุผล

การเผยแผ่ศาสนาธรรมนับเป็นภารกิจหนึ่ง ที่สำคัญและจำเป็นยิ่งของวัดและองค์การพระศาสนา เพื่อให้กิจการพระศาสนาดำเนินไปด้วยดี สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักพุทธธรรมแก่ประชาชน จะเห็นได้ว่าในช่วงที่ผ่านมา การเผยแผ่ศาสนาธรรมมักจะมุ่งเน้นไปยังอุบาสก อุบาสิกาโดยส่วนมาก แม้กระนั้นประสิทธิผลก็ยังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจอันเนื่องมาจากขาดการวิเคราะห์กระบวนการ วิธีการในการเผยแผ่ ตลอดจนถึงการกำหนดกลยุทธ์ในการเผยแผ่ศาสนาธรรม จึงทำให้เกิดช่องว่างในการเผยแผ่ศาสนาธรรมในกลุ่มพระภิกษุสามเณร โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระนวกะ (พระบวชใหม่) ซึ่งโดยส่วนมากก็บวชตามประเพณีในช่วงระยะเวลาสั้นๆ 7 วัน 15 วัน หรือ 3 เดือน ในช่วงเข้าพรรษา ยังขาดการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานที่เหมาะสม ในระยะเวลาดังกล่าว

อนึ่ง แม้จะมีการจัดการศาสนศึกษาด้านพระปริยัติธรรม แผนกบาลี นักธรรมและแผนกสามัญก็ตาม ก็จัดไว้เป็นภาคส่วนเฉพาะของพระภิกษุสามเณรที่จะบวชเป็นระยะเวลานานทั้งสิ้น เพื่อที่จะเป็นกำลังพระศาสนาต่อไปในอนาคต ดังนั้นวัดโดยทั่วไป จึงไม่สามารถฝึกอบรมและสนองตอบความต้องการ ความพึงพอใจ และประสบการณ์ ทางศาสนาเชิงลึกที่ดีแก่พระนวกะได้ จึงนับเป็นเรื่องที่น่าเสียดายยิ่ง ชั่วร้ายบางรายภายหลังลาสิกขาไปแล้วยังพุดในเชิงตำหนิติติง มีอคติและทัศนคติเชิงลบต่อพระศาสนาเพราะตนไม่ได้รับประโยชน์ จากการบวช อันเป็นผลมาจากการขาดการฝึกอบรมในระหว่างที่ตนบวชอยู่ จึงนับว่าเป็นจุดด้อยและภัยคุกคามอันน่าสะพรึงกลัวและน่าหวั่นวิตกเป็นอย่างยิ่งต่อสถาบันศาสนา

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น โครงการฝึกอบรมพระนวกะ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จึงเกิดขึ้น เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว พร้อมทั้งแปรรูปวิถีให้เป็นโอกาสแก่กุลบุตรผู้มีความสนใจ และประสงค์ที่จะบวชให้ได้มีโอกาสบวชตามประเพณี และมีโอกาสฝึกฝนพัฒนาตนตามหลักพระธรรมวินัยเชิงลึกอย่างเต็มที่ เพื่อสร้างศาสนทายาทที่เป็นศักดิ์ศรีแก่พระศาสนา และเป็นคนดีมีคุณค่าแก่สังคมต่อไป

4.4.3 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อเผยแผ่ศาสนธรรมและฝึกอบรมเชิงลึกแก่พระนวกะที่บวชในแต่ละเดือน
- 2) เพื่อสงเคราะห์และเปิดโอกาสให้กุลบุตรได้อุปสมบทตามความเหมาะสมในแต่ละเดือน
- 3) เพื่อเตรียมความพร้อมให้พระนวกะมีทางเดินชีวิตที่ถูกต้องหลังการลาสิกขาบท
- 4) เพื่อสร้างรากฐานการเป็นศาสนทายาทที่ดี ของพระศาสนาอย่างยั่งยืน

4.4.4 เป้าหมาย

1) เป้าหมายเชิงคุณภาพ: พระนวกะมีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์และทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา สามารถประยุกต์หลักธรรมนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีงามตามหลักพระศาสนา

2) เป้าหมายเชิงปริมาณ: ฝึกอบรมพระนวกะที่บวชในแต่ละเดือนที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จำนวน 150 รูปต่อเดือนโดยประมาณ

4.4.5 คุณสมบัติของผู้สมัครบวชเข้ารับการฝึกอบรม

- 1) มีอายุครบ 20 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป
- 2) ได้รับอนุญาตจากบิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้บังคับบัญชา
- 3) ไม่อยู่ในระหว่างต้องคดี
- 4) มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่ทุพพลภาพ และไม่เป็นโรคที่สังคมรังเกียจ
- 5) มีสุขภาพจิตปกติ
- 6) ไม่คิดสิ่งเสพติดทุกชนิด
- 7) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย
- 8) ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจต้องมีใบอนุญาตให้ลาบวช
- 9) มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนาและพอใจที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัด
- 10) ต้องผ่านการทดสอบคัดเลือกรวมตามที่วัดได้กำหนดไว้

4.4.6 วิธีการดำเนินการ

- 1) ประชุมคณะกรรมการ และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อปรึกษาจัดทำโครงการ
- 2) จัดทำโครงการ ตารางอบรม และเอกสารที่จำเป็น
- 3) ประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการแผนกต่างๆ
- 4) รับสมัคร กุณบุตรผู้บวชเข้ารับการฝึกอบรม
- 5) จัดบวชและฝึกอบรม

4.4.7 ระยะเวลาดำเนินการ

- 1) วันเสาร์สัปดาห์ที่สองของแต่ละเดือนลงชื่อสมัครบวช เวลา 12.30- 13.00 น.
ที่โรงเรียนพุทธธรรม
- 2) ปฐมนิเทศ ชี้แจงรายละเอียด รับระเบียบและหนังสือที่ต้องนำไปท่องจำ เพื่อ
เตรียมสอบ
- 3) สอบประเมินในวันเสาร์ปลายเดือนนั้นๆ
- 4) ผู้ที่สอบผ่านแล้วให้ติดต่อทางวัดจัดส่งหลักฐานการสมัครบวช
- 5) ผู้ที่สอบผ่านและจัดส่งหลักฐานการสมัครบวชแล้วให้ติดต่อทางวัดเพื่อ
ฝึกซ้อมการบวช
- 6) บวชและฝึกอบรม

4.4.8 สถานที่และกำหนดการอบรม

- 1) ติดต่อรายละเอียด ณ กุฏิเกิดพาณิชย์ ทุกวันและเวลาทำการ
- 2) ลงชื่อรับสมัครบวช ณ โรงเรียนพุทธธรรม เวลา 12.30-13.00 น.
- 3) สอบประเมิน ณ กุฏิเกิดพาณิชย์ / ลานหินโค้ง / โรงเรียนพุทธธรรม
- 4) บรรพชา ณ ลานหินโค้ง เวลา 07.00 น.
- 5) สถานที่พัก ณ กุฏิสี่เหลี่ยม
- 6) ฝึกอบรม ณ โรงเรียนพุทธธรรม ลานหินโค้ง และศาลากรรมฐาน

4.4.9 การประเมินผลโครงการฝึกอบรมพระนวกะ

- 1) ประเมินผลผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับวิทยาการ เนื้อหาวิชา และเทคนิคการถ่ายทอด โดยการแสดงข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
- 2) ประเมินผลผู้เข้ารับการฝึกอบรม ในด้านการเรียนรู้ ทักษะ และพฤติกรรม โดยการสังเกตจากการฝึกอบรม
- 3) ประเมินผลจากการเกี่ยวข้อง การมาทำบุญที่วัดภายหลังลาสิกขาบท

4.4.10 งบประมาณและทรัพยากรที่ต้องใช้ (ประมาณการค่าใช้จ่าย)

- 1) ค่าอัฐบริวาร
- 2) ค่าถวายพระอุปัชฌาย์ พระคู่สวด พระนั่งอันดับ

3) ค่าจัดเลี้ยงภัตตาหารและหนังสือที่เกี่ยวกับการฝึกอบรม

โดยถัวเฉลี่ยงบประมาณทั้งหมด ประมาณรายละ 2,500 บาทต่อคน เนื่องจากวัดเน้นการประกอบศาสนพิธีโดยความเรียบง่าย ประหยัดสุด ประโยชน์สูง

4.4.11 ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้เผยแผ่ศาสนาธรรม และการฝึกอบรมเชิงลึกแก่พระนวกะที่บวชในแต่ละเดือน
- 2) ได้มีการบวชสืบอายุพระศาสนาในแต่ละเดือนอย่างไม่ขาดตอน
- 3) ทำให้พระนวกะทราบรูปแบบทางเดินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม
- 4) ได้ศาสนทายาทที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มีผลงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชอยู่หลายเรื่องด้วยกัน ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบในการศึกษาดังนี้

พระมหาทวีป หนูด้วง (2538) ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์งานปลูกฝังจริยธรรมของปัญญานันทภิกขุเกี่ยวกับเยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมวัย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษางานปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมวัย เพื่อศึกษาหลักจริยธรรมที่นำมาปลูกฝังและศึกษาวิเคราะห์ทัศนะของผู้ที่ได้รับการปลูกฝังจริยธรรมจากปัญญานันทภิกขุ วิธีการปลูกฝังจริยธรรมที่ปัญญานันทภิกขุใช้ในการปลูกฝังจริยธรรมมีหลากหลายวิธี ซึ่งท่านได้คิดค้นประยุกต์รูปแบบกิจกรรมทางศาสนาดั้งเดิม แต่ปรับปรุงให้นำสนใจมากขึ้น จริยธรรมที่ท่านพยายามนำมาปลูกฝังมี 3 ระดับ คือ

1. จริยธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาคน
2. จริยธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชน
3. จริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและรักษาสีเขียวแวดล้อม

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า จริยธรรมที่ท่านปัญญานันทภิกขุนำมาปลูกฝังได้รับความสนใจจากประชาชนทุกกลุ่มเป็นอย่างดี และผู้ศึกษาวิจัยได้สรุปว่าการปลูกฝังจริยธรรมของปัญญานันทภิกขุมีส่วนช่วยประเทศในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และในขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาจะให้ประโยชน์อย่างยิ่งแก่สังคมไทยที่กำลังอยู่ในสภาวะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอีกด้วย

พระมหาไพรัช ขุนพรหม (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “วิธีการของวัดที่มีต่อการปลูกฝังจริยธรรมในเยาวชน: ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า วิธีการปลูกฝังจริยธรรมที่เยาวชนทั้งสองวัดมีความเห็นว่าเหมาะสมที่สุด คือ การสนทนาธรรม รองลงมาคือ การเทศนาธรรม และผู้วิจัยได้สรุปว่า เยาวชนที่ได้รับการปลูกฝังจริยธรรมของทั้งสองวัดมีความสนใจเรื่องจริยธรรมเป็นที่น่าพอใจ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าสามารถนำสิ่งที่ได้รับการปลูกฝังนี้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้

สุคนธ์ เกาเส็น (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประเมินโครงการฝึกอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้ที่ผ่านโครงการฝึกอบรมพระนวกะ และศึกษาทัศนคติของผู้ผ่านการอบรมต่อแนวทางการพัฒนาโครงการฝึกอบรมพระนวกะ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมพระนวกะในด้านหลักสูตรการอบรมที่ตรงกับความต้องการ และมีความพึงพอใจมากในขั้นตอนการอุปสมบทที่เน้นความเป็นระเบียบ เรียบง่าย ประหยัด ประโยชน์ และก่อให้เกิดปัญญา มีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีความชื่นชอบในระบบของโครงการฝึกอบรมพระนวกะ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของวัด เน้นการปฏิบัติจริง การใช้สื่ออุปกรณ์ และมีความสอดคล้องกับลักษณะของสังคมในปัจจุบัน

สุจินตนิท หนูชู (2546) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การติดตามผลผู้ผ่านการอบรม โครงการอบรมพระธรรมทายาท ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามผลการปฏิบัติงานของพระธรรมทายาทผู้ผ่านการอบรม เกี่ยวกับเนื้อหาของหลักสูตรการอบรม และประโยชน์ในการนำความรู้ทักษะและประสบการณ์ไปใช้ในการปฏิบัติศาสนกิจ ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของผู้ผ่านการอบรม ผลการศึกษา ความคิดเห็นในด้านหลักสูตร พบว่าภาควิชาการ ก.ภาคความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาได้รับความรู้ในระดับมากทุกข้อ ข.ภาคความรู้คุณธรรมได้รับความรู้ในระดับมากถึงมากที่สุด และ ค.ภาคความรู้เสริมทักษะได้รับความรู้ในระดับมากทุกข้อ ภาคกรรมฐานเห็นว่ามิประโยชน์และได้รับความรู้ในระดับมาก ภาคสนามเห็นว่ามิประโยชน์ในการนำความรู้ และทักษะไปใช้ในระดับมากทุกข้อ สำหรับความรู้ ทักษะและประสบการณ์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในระดับมาก ส่วน ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติศาสนกิจมีระดับน้อยยกเว้นปัญหาขาดการสนับสนุนด้านเงินทุนที่มีระดับมากที่สุด

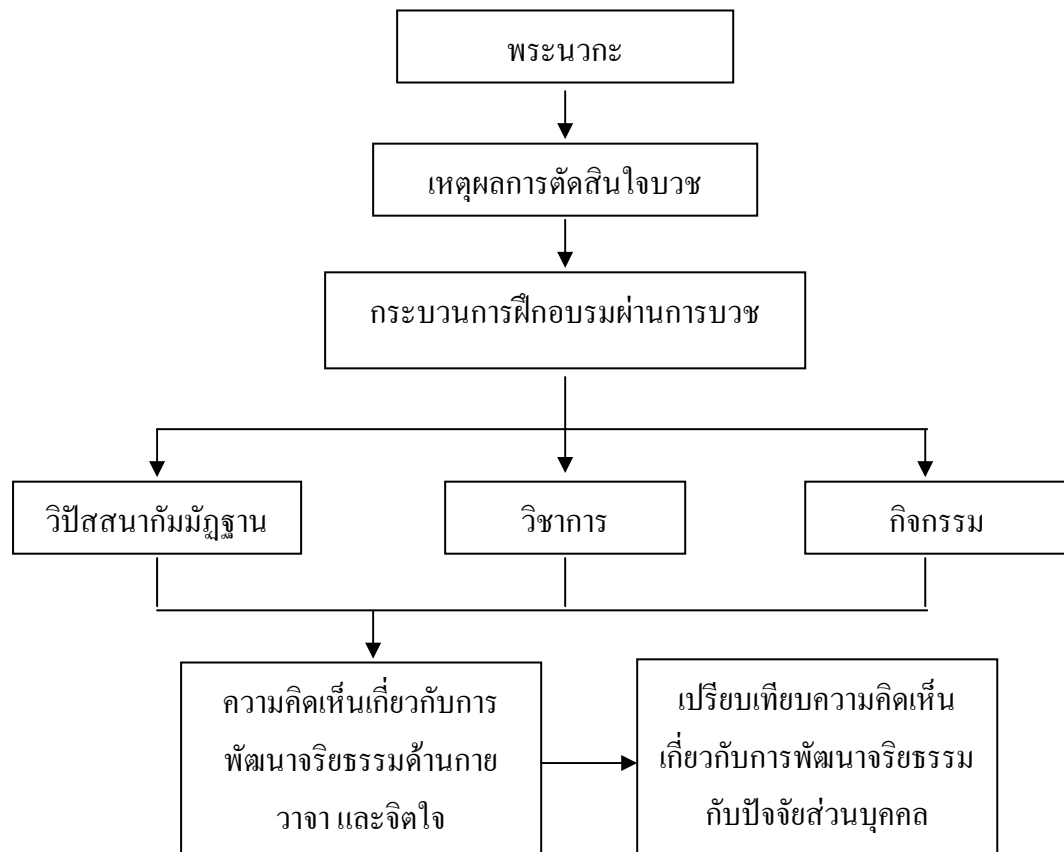
สุทธินันท์ จันทนา (2546) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการ อบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร” ของวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัด ปทุมธานี วัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อประเมินความรู้ในหลักธรรมของศาสนาที่ใช้ในโครงการ อบรมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของเยาวชน ที่ผ่าน โครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร เพื่อ ประเมินการนำหลักธรรมของศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรม คุณธรรมค่ายพุทธบุตร และเพื่อประเมินเจตคติด้านความรู้สึกรักของเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรม คุณธรรมค่ายพุทธบุตร ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ในหลักธรรมของกลุ่มตัวอย่างส่วนมาก มีความรู้ ในหลักธรรมคือการเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ การเป็นศิษย์ที่ดีของอาจารย์ การเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน การเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทย และการเป็นสาวกที่ดีของศาสนา ผลการศึกษานำ หลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่นำหลักธรรมไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันบ่อยครั้ง ผลการศึกษาเจตคติของเยาวชนต่อโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีเจตคติที่ดีต่อโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร ปัญหาในการนำหลักธรรม ไปปฏิบัติพบว่า ปัญหาอันดับหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างในการนำหลักธรรมไปปฏิบัติที่บ้าน คือ ไม่มี ผู้นำปฏิบัติ ปัญหาในการนำไปปฏิบัติที่โรงเรียนอันดับหนึ่งคือ ไม่กล้าปฏิบัติเพราะอายเพื่อน และ ปัญหาในการนำไปปฏิบัติในสังคม/ชุมชนอันดับหนึ่งคือ ไม่กล้าแสดงออก

วิโรจน์ พรหมสุด (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การบวช : กระบวนการขัดเกลาเพื่อความเป็นศาสนทายาทคุณภาพ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการบวชของพระสงฆ์ กระบวนการขัดเกลาทางสถาบันสงฆ์นั้น ผู้บวชจะต้องมีความศรัทธาในพระศาสนาเป็นเบื้องต้น แล้วจึงกำหนดวัตถุประสงค์ในการบวชโดยส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะทดแทนบุญคุณบิดามารดา เพื่อมุ่งพ้นทุกข์และกำจัดกิเลส และเพื่อให้มีโอกาสศึกษาหลักธรรมต่างๆ อย่างลึกซึ้งจากนั้นจึงได้เลือกวัดที่จะบวชให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้และเตรียมตัวให้พร้อมก่อนที่จะบวช

ในระยะเข้าสู่กระบวนการขัดเกลา ซึ่งผู้บวชจะต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาตามโครงสร้างของกระบวนการซึ่งแต่ละวัดได้กำหนดไว้ โดยวัดสังฆทานมีพระธรรมวินัย กฐะระเบียบข้อบังคับของวัดและตารางกิจวัตรประจำวันเป็นเครื่องมือ มีพระเจ้าหน้าที่เป็นบุคลากรผู้รับผิดชอบในการอบรมขัดเกลา มีรูปแบบในการดำเนินการ คือ การสมัคร ตรวจสอบหลักฐาน การบวชผ้าขาว การพิจารณาผ้าขาว และการบวช การให้การอบรมซึ่งมีเนื้อหาที่เน้นทางด้านการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 และธุดงค์ 13 ส่วนในวัดชลประทานรังสฤษฎ์ มีพระธรรมวินัยเป็นกฐะระเบียบของวัดและตารางกิจวัตรประจำวันเป็นเครื่องมือ มีพระอาจารย์ที่จัดการด้านการ ศึกษาเป็นบุคลากรผู้รับผิดชอบ มีรูปแบบการดำเนินการ คือ การสมัคร การตรวจสอบหลักฐาน การสอบการบวชนาค และการบวช การให้การศึกษอบรมตามตารางอบรมซึ่งมีเนื้อหาที่เน้นทางด้านปริยัติศาสนา ผลของการศึกษาพบว่า ผลของการบวชและกระบวนการขัดเกลา ทำให้ผู้บวชได้ฝึกความอดทนทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การมาอยู่ภายในธรรมวินัยทำให้เป็นคนมีระเบียบวินัย ลดทกฐิในตัวเองได้ ได้เรียนรู้การใช้ชีวิตอย่างพระสงฆ์ การใช้ชีวิตเพื่อผู้อื่นทำให้เห็นคุณค่าของคนและได้รู้จักตนเองได้มากยิ่งขึ้น ส่วนผลที่จะได้แก่ผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่เป็ณญาติ ซึ่งได้ทดแทนคุณของผู้มีพระคุณตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทำให้ญาติได้มีโอกาสใกล้ชิดกับพระศาสนาได้มีโอกาสได้ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของศาสนา ส่วนผลที่จะได้กับสังคม จะได้เป็นเนือณานบุญให้แก่คนในสังคม ได้เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติในเส้นทางแห่งความดี โดยมีสังคมสงฆ์เป็นแบบอย่าง ได้มีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ ขัดเกลา ตามวิธีทางที่พระสงฆ์ได้ลงปฏิบัติและสั่งสอนให้ความรู้ และที่สำคัญได้สืบอายุพระพุทธศาสนาต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช ตามกรอบแนวคิดดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. พระนวกะที่มีอายุต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมที่ต่างกัน
2. พระนวกะที่มีระดับการศึกษาต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมที่ต่างกัน
3. พระนวกะที่มีสถานภาพสมรสก่อนบวชต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมที่ต่างกัน
4. พระนวกะที่มีอาชีพก่อนบวชต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมที่ต่างกัน
5. พระนวกะที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวชต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมที่ต่างกัน
6. พระนวกะที่มีภูมิลำเนาต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมที่ต่างกัน

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

วิธีการและอุปกรณ์

ในการวิจัยกระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบกัน ซึ่งมีข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และส่วนที่ 2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการตอบแบบสอบถาม (Questionnaire) และการสัมภาษณ์ (Interview) ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะเลือกการออกแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช โดยแบ่งเป็น 2 รูปแบบคือ

1. การออกแบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรเป้าหมายคือ พระนวกะซึ่งผ่านโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ที่บวชประจำเดือนกรกฎาคม (รุ่นบวชเข้าพรรษา) และเดือนพฤศจิกายน ปีพุทธศักราช 2550 จำนวน 171 คน เพื่อให้ทราบถึงเหตุผลในการตัดสินใจบวช และระดับการพัฒนาจริยธรรมของพระนวกะภายหลังการเข้าร่วมโครงการอบรมพระนวกะของวัดชลประทานรังสฤษฎ์

2. การสัมภาษณ์พระอาจารย์ที่มีส่วนรับผิดชอบในส่วนงานต่างๆของโครงการอบรมพระนวกะ จำนวน 11 รูป เพื่อให้ทราบถึงลำดับขั้นตอน และวิธีการของกระบวนการในโครงการ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาจริยธรรมของพระนวกะ ซึ่งการสัมภาษณ์นี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Information Interview) เนื่องจากบุคคลที่จะสัมภาษณ์นั้น เป็นผู้ที่สามารถขอสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการได้

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากเอกสาร (Document Research) ที่อธิบายเรื่องเกี่ยวกับการบวช กระบวนการพัฒนาจริยธรรม และข้อมูลลำดับขั้นตอน วิธีการที่ใช้ในโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ซึ่งประกอบด้วยเอกสารชั้นต้น (Primary

Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎก และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document Studies) ได้แก่ ตำรา หนังสือเล่ม วิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ เอกสารทางวิชาการ บทความ รายงานการวิจัย วารสาร และเอกสารทางวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาข้อมูลจากประชากรโดยการออกแบบสอบถามและสัมภาษณ์ ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มประชากรที่จะเก็บข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มประชากรที่เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม คือ พระนวกะ ที่ผ่านการฝึกอบรมจากโครงการอบรมพระนวกะรุ่นประจำเดือนกรกฎาคม ช่วงต้น เดือนกรกฎาคม ช่วงปลาย (รุ่นบวชเข้าพรรษา) และเดือนพฤศจิกายน ปีพุทธศักราช 2550 จำนวน 171 คน เนื่องจากทั้ง 2 รุ่นนี้ ได้ผ่านการฝึกอบรมในระยะเวลาที่ไม่ยาวนานนัก มีความสะดวกต่อการติดตามประเมิน มีรายละเอียดดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 กลุ่มประชากรที่ใช้ในการแจกแบบสอบถาม

รุ่นวันที่	เดือน	พุทธศักราช	จำนวน
25	กรกฎาคม	2550	72
30	พฤศจิกายน	2550	99
รวม			171

2. กลุ่มประชากรที่เก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ เป็นพระอาจารย์ที่ผู้มีส่วนรับผิดชอบในส่วนงานต่างๆ ของโครงการอบรมพระนวกะ จำนวน 11 รูป เนื่องจากกลุ่มประชากรเหล่านี้จะสามารถให้ข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นถึงลำดับขั้นตอนตลอดจนข้อมูลเชิงลึกของกระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้อย่างละเอียดชัดเจน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยสำหรับสำหรับระเบียบวิธีในเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยการเข้าร่วมกิจกรรม การสังเกต การสัมภาษณ์เจาะลึก ในการเก็บข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 และสำหรับระเบียบวิธีในเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ในการเก็บข้อมูล เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 โดยมีรูปแบบเค้าโครงการออกแบบสอบถามดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคุณสมบัติบางประการของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ตัดสินใจวชของพระนวกะ

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับระดับการพัฒนาริยธรรมด้านวิปัสสนา ด้านวิชาการ และด้านกิจกรรม

การทดสอบเครื่องมือ

แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ ได้นำไปทดสอบหาความเที่ยงตรง โดยหาความเที่ยงตรงในด้านเนื้อหาของแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

1. นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปให้กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์หลัก และกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วม ตรวจสอบ แก้ไข ปรับปรุงให้เหมาะสม

2. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับผู้ผ่านโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ที่มีได้อยู่ในเดือนที่เป็นขอบเขตแห่งการศึกษา ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ในปีพุทธศักราช 2550 จำนวน 30 รูป

3. นำข้อมูลที่ได้จากกลุ่มทดลองไปวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient alpha) ของ Cronbach (รุจิรี, 2528 : 122) โดยหาค่าความเชื่อมั่นในแบบสอบถามตอนที่ 3 ซึ่งเป็นระดับการพัฒนาริยธรรมด้านวิปัสสนา ด้านวิชาการ และด้าน

กิจกรรมของพระนวกะ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ผลการวิเคราะห์ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .870 ซึ่งแสดงว่าข้อมูลนี้อยู่ในเกณฑ์มีความเชื่อมั่น ส่วนข้อมูลทั่วไปและเหตุการณ์ตัดสินใจวชของพระนวกะไม่ได้หาค่าความเชื่อมั่น เนื่องจากคำถามเป็นเรื่องข้อเท็จจริง

4. นำแบบสอบถาม ที่ผ่านการแก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ไปเก็บข้อมูลจากประชากรที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ โดยการดำเนินการ ดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 171 ชุด โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมด้วยตนเอง โดยมีระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลประมาณ 6 สัปดาห์

2. ตรวจสอบแบบสอบถามที่ได้กลับคืนมา จำนวน 171 ชุด โดยนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ และถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลในแบบสอบถามทุกฉบับ

3. นำข้อมูลที่ได้ไปประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

4. นำข้อมูลที่ได้จากข้อ 3. มาวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

5. เก็บรวบรวมข้อมูลส่วนกระบวนการโดยใช้การเข้าร่วมกิจกรรม การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เจาะลึก กับพระอาจารย์ที่มีส่วนรับผิดชอบในส่วนงานต่างๆของโครงการอบรมพระนวกะ จำนวน 11 รูป

6. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และเรียบเรียง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะยึดหลักทฤษฎีจากการศึกษาเอกสารและการตอบแบบสอบถามพร้อมทั้งสาระจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับสภาพปัจจัยพื้นฐานของผู้ตอบเหตุผลของการตัดสินใจบวช และระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช เมื่อรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทั้งหมดแล้วจึงนำไปสู่การวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีทางวิชาการ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ใช้ค่าที (t-test) ค่าเอฟ (F-test) และการทดสอบเชฟเฟ (Scheffe') โดยกำหนดค่า สำหรับตอนที่ 1 ตอนที่ 2 และตอนที่ 3 ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคุณสมบัติบางประการของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยอายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรสก่อนบวช อาชีพก่อนบวช รายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช และภูมิลำเนา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับเหตุผลการตัดสินใจบวชของพระนวกะ โดยใช้ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) เกณฑ์การให้คะแนนแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

ระดับความคิดเห็นที่มีต่อเหตุผลการตัดสินใจบวช	ระดับคะแนน
เป็นจริงมากที่สุด	5
เป็นจริงมาก	4
เป็นจริงปานกลาง	3
เป็นจริงน้อย	2
เป็นจริงน้อยที่สุด	1

เมื่อรวบรวมข้อมูลแจกแจงความถี่ได้แล้ว จะใช้คะแนนเฉลี่ยของแต่ละเหตุผลมาจัดลำดับเหตุผลการตัดสินใจบวชของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็น ที่มีต่อระดับการพัฒนาจริยธรรมด้านวิปัสสนา ด้านวิชาการ และด้านกิจกรรม ของพระนวกะ หลังจากผ่านการเข้าร่วมโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ซึ่งมีเกณฑ์การวัดแบบสอบถาม โดยปรับใช้จากแบบวัด Likert's Scale โดยแบ่งเกณฑ์การใช้คะแนนเป็น 5 ระดับ

ระดับความคิดเห็น	ระดับคะแนน
เป็นจริงมากที่สุด	5
เป็นจริงมาก	4
เป็นจริงปานกลาง	3
เป็นจริงน้อย	2
เป็นจริงน้อยที่สุด	1

จากนั้นผู้วิจัยรวบรวมคะแนนทั้งหมดเพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของประชากร โดยใช้การอิงเกณฑ์ทั้งในกรณีการแปลความข้อมูลตามรายชื่อและในภาพรวม โดยใช้วิธีการคำนวณความกว้างของชั้นดังนี้

$$\frac{(\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด})}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{5 - 1}{3} = 1.33$$

ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การแปลความหมายค่าคะแนนดังต่อไปนี้

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 2.33 แสดงว่า มีความคิดเห็นว่ระดับการพัฒนาจริยธรรมมีอยู่ในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 2.34 - 3.66 แสดงว่า มีความคิดเห็นว่ระดับการพัฒนาจริยธรรมมีอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 3.67 - 5.00 แสดงว่า มีความคิดเห็นว่ระดับการพัฒนาจริยธรรมมีอยู่ในระดับมาก

บทที่ 4

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช” ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของพระนวกะจำนวน 171 รูป ซึ่งสามารถเก็บข้อมูลได้ครบทั้ง 171 รูป และข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม การจดบันทึก และการสัมภาษณ์ พระอาจารย์ผู้มีส่วนรับผิดชอบโครงการอบรมพระนวกะอีกจำนวน 11 รูป โดยผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีรายละเอียดแบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคุณสมบัติบางประการของพระนวกะที่ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เหตุผลการตัดสินใจบวชของพระนวกะ

ตอนที่ 3 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมผ่านกระบวนการฝึกอบรมของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์

ตอนที่ 4 กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์

ตอนที่ 5 การทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคุณสมบัติบางประการของพระนวกะที่ตอบแบบสอบถาม

คุณสมบัติบางประการของพระนวกะที่ทำการศึกษาประกอบด้วยอายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส อาชีพก่อนบวช รายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช ภูมิสำเนา (ตารางที่ 4.1)

อายุ พระนวกะมีอายุในช่วง 20 – 29 ปี ร้อยละ 45 รองลงมา คืออายุในช่วง 30 – 39 ปี ร้อยละ 40.9 และที่มีจำนวนน้อยที่สุดได้แก่ อายุในช่วง 50 ปีขึ้นไป มีร้อยละ 4.1 โดยพระนวกะที่มีอายุ

น้อยที่สุด คือ 20 ปี อายุมากที่สุดคือ 58 ปี และอายุเฉลี่ยของพระนวกะเท่ากับ 28.75 ปี

ระดับการศึกษา พบว่าพระนวกะส่วนใหญ่มีการศึกษาที่ระดับปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 70.2 รองลงมาสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 17.5 และต่ำกว่าปริญญาตรี มีร้อยละ 12.3

สถานภาพสมรสก่อนบวช พระนวกะส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด ซึ่งมีจำนวนแล้วร้อยละ 53.8 ส่วนผู้ที่มีสถานภาพสมรส มีร้อยละ 46.2

อาชีพก่อนบวช พระนวกะส่วนใหญ่มีอาชีพ พนักงานหน่วยงานเอกชน และประกอบอาชีพส่วนตัว/รับจ้าง รวมคิดเป็นร้อยละ 63.2 ทั้งสองอาชีพมีสัดส่วนเท่ากันคือร้อยละ 31.6 รองลงมาคือรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจร้อยละ 17.5 ซึ่งใกล้เคียงกับนักศึกษาซึ่งมีร้อยละ 15.2

รายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช พระนวกะมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช 20,001 ถึง 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 39.8 รองลงมา มีรายได้ไม่ถึง 10,000 บาทร้อยละ 23.4 มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 10,001 ถึง 20,000 บาทต่อเดือนมีร้อยละ 21.1

ภูมิลำเนา พบว่าพระนวกะมีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดนนทบุรีร้อยละ 43.9 มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพ มหานครร้อยละ 31.6 นอกนั้นมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดอื่นๆ

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคุณสมบัติบางประการของพระนวกะที่ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (ปี)		
20 – 29	77	45
30 – 39	70	40.9
40 – 49	17	9.9
50 ขึ้นไป	7	4.1
(อายุมากที่สุด 58 ปี, น้อยที่สุด 20 ปี, อายุเฉลี่ย 28.75 ปี)		

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
<u>ระดับการศึกษา</u>		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	21	12.3
ปริญญาตรี	120	70.2
สูงกว่าปริญญาตรี	30	17.5
<u>สถานภาพสมรสก่อนบวช</u>		
โสด	92	53.8
สมรส	79	46.2
<u>อาชีพก่อนบวช</u>		
นักศึกษา	26	15.2
รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	30	17.5
พนักงานหน่วยงานเอกชน	54	31.6
ประกอบอาชีพส่วนตัว/รับจ้าง	54	31.6
อื่นๆ	7	4.1
<u>รายได้เฉลี่ยก่อนบวชต่อเดือน (บาท)</u>		
ต่ำกว่า 10,000	40	23.4
10,001 – 20,000	36	21.1
20,001 – 30,000	68	39.8
30,001 – 40,000	16	9.4
40,000 ขึ้นไป	11	6.4
(รายได้สูงสุด 120,000 บาท, รายได้ต่ำสุด 2,500 บาท, รายได้เฉลี่ย 23,700 บาท)		
<u>ภูมิลำเนา</u>		
นนทบุรี	75	43.9
กรุงเทพมหานคร	54	31.6
ปริมณฑล (ปทุมธานี, สมุทรปราการ, สมุทรสาคร และนครปฐม)	23	13.5
จังหวัดอื่นๆ	19	11.1

ตอนที่ 2 เหตุผลการตัดสินใจวชของพระนวกะ

จากการศึกษาเหตุผลการตัดสินใจวชของพระนวกะ พบว่าเหตุผลการตัดสินใจวชของพระนวกะสามารถจัดเรียงอันดับจากเหตุผลที่มีระดับคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด จนถึงเหตุผลที่มีระดับคะแนนน้อยที่สุดต่อการตัดสินใจวชของพระนวกะ ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.2)

ลำดับที่ 1. ทดแทนบุญคุณของบิดามารดาและผู้มีพระคุณ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 4.36

ลำดับที่ 2. เพื่อการฝึกฝนอบรมและพัฒนาตนเอง มีค่าเฉลี่ย คือ 4.34

ลำดับที่ 3. แสวงหาสัจธรรมของชีวิต มีค่าเฉลี่ย คือ 3.97

ลำดับที่ 4. มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ย คือ 3.91

ลำดับที่ 5. เห็นความทุกข์อย่างหนักของการใช้ชีวิตแบบฆราวาส มีค่าเฉลี่ย คือ 3.37

ลำดับที่ 6. ต้องการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม มีค่าเฉลี่ย คือ 3.20

ลำดับที่ 7. บวชตามประเพณีเพื่อสืบอายุพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ย คือ 2.85

ลำดับที่ 8. ต้องการโอกาสด้านการศึกษาเพื่อสถานภาพทางสังคมที่ดีขึ้นในอนาคต ค่าเฉลี่ย

2.33

ลำดับที่ 9. ต้องการหนีปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิต มีค่าเฉลี่ย คือ 2.05

ลำดับที่ 10. เป็นช่วงว่างเว้นจากการทำงานประจำหรือการเรียน มีค่าเฉลี่ย คือ 2.01

ลำดับที่ 11. บวชก่อนแต่งงาน มีค่าเฉลี่ย คือ 1.59

ลำดับที่ 12. ต้องการพึ่งพาพระศาสนาในด้านของวัตถุปัจจัย มีค่าเฉลี่ย คือ 1.53

ลำดับที่ 13. ถูกบีบบังคับ เป็นลำดับสุดท้าย มีค่าเฉลี่ย คือ 1.49

ตารางที่ 4.2 จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นที่มีต่อเหตุการณ์ตัดสินใจของพระนวกะ

เหตุการณ์ตัดสินใจของพระนวกะ	จริง มาก อย่าง ยิ่ง	เป็น จริง มาก	เป็น จริง ปาน กลาง	เป็น จริง น้อย	เป็น จริง น้อย มาก	ค่า เฉลี่ย
1. มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา	42 (24.6)	91 (53.2)	24 (14)	8 (4.7)	6 (3.5)	3.91
2. บวชตามประเพณีเพื่อสืบอายุพระพุทธศาสนา	12 (7)	34 (19.9)	57 (33.3)	53 (31)	15 (8.8)	2.85
3. ทดแทนบุญคุณของบิดามารดาและผู้มีพระคุณ	111 (64.9)	27 (15.8)	19 (11.1)	12 (7.0)	2 (1.2)	4.36
4. แสวงหาสัจธรรมของชีวิต	67 (39.2)	57 (33.3)	28 (16.4)	13 (7.6)	6 (3.5)	3.97
5. ต้องการ โอกาสด้านการศึกษาเพื่อสถานภาพทางสังคมที่ดีขึ้นในอนาคต	11 (6.4)	16 (9.4)	39 (22.8)	57 (33.3)	48 (28.1)	2.33
6. เป็นช่วงว่างเว้นจากการทำงานประจำหรือการเรียน	17 (9.9)	17 (9.9)	19 (11.1)	16 (9.4)	102 (59.6)	2.01
7. เห็นความทุกข์อย่างหนักของการใช้ชีวิตแบบฆราวาส	24 (14.0)	71 (42.5)	36 (21.1)	24 (14.0)	16 (9.4)	3.37
8. ต้องการหนีปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิต	7 (4.1)	11 (6.4)	20 (11.7)	78 (45.6)	55 (32.2)	2.05
9. ต้องการพึ่งพาพระศาสนาในด้านของวัตถุปัจจัย	6 (3.5)	7 (4.1)	13 (7.6)	20 (11.7)	125 (73.1)	1.53
10. ถูกบีบบังคับ	3 (1.8)	11 (6.4)	11 (6.4)	17 (9.9)	129 (75.4)	1.49
11. เพื่อการฝึกฝนอบรมและพัฒนาตนเอง	98 (57.3)	44 (25.7)	20 (11.7)	7 (4.1)	2 (1.2)	4.34

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เหตุผลการตัดสินใจบวช ของพระนวกะ	จริง มาก อย่าง ยิ่ง	เป็น จริง มาก	เป็น จริง ปาน กลาง	เป็น จริง น้อย	เป็น จริง น้อย มาก	ค่า เฉลี่ย
12. ต้องการบำเพ็ญตนให้เป็น ประโยชน์แก่สังคม	22 (12.9)	35 (20.5)	79 (46.2)	26 (15.2)	9 (5.3)	3.20
13. บวชก่อนแต่งงาน	9 (5.3)	11 (6.4)	12 (7.0)	9 (5.3)	130 (76.0)	1.59

ตอนที่ 3 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมผ่านกระบวนการฝึกอบรมของพระนวกะ วัดชลประทานรังสฤษฎ์

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเพื่อให้พระนวกะจำนวน 171 รูป ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมทางด้านกาย วาจา และจิตใจ ว่าเป็นผลมาจากกระบวนการฝึกอบรมในด้านใด

กระบวนการฝึกอบรมของพระนวกะประกอบด้วย 3 กระบวนการ ได้แก่

1. **วิปัสสนากัมมัฏฐาน** เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นให้พระนวกะได้มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักสติปัฏฐาน 4 สำหรับนำไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองจากภายใน ซึ่งหลักสติปัฏฐาน 4 นี้ คือ การตั้งสติ กำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เท่าทันตามสภาวะของความเป็นจริง โดยไม่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์แห่งความยินดียินร้าย ซึ่งมี 4 ประการ ได้แก่

1.1 กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย มีสติกำกับดูรู้เท่าทันกาย

1.2 เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา (ความรู้สึก) มีสติกำกับดูรู้เท่าทันเวทนา

1.3 จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต การมีสติกำกับรู้เท่าทันจิตหรือสภาพและอาการของจิต

1.4 รัชมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม การมีสติกำกับรู้เท่าทันธรรม

กระบวนการด้านนี้จะใช้ระยะเวลาฝึกอบรม พระนวกะบวชประจำเดือน 5 วัน และพระนวกะบวชในพรรษา 7 วัน

2. วิชาการ เป็นกระบวนการซึ่งเน้นการเรียนรู้ทฤษฎีตั้งแต่หลักการตั้งแต่เบื้องต้นของพระพุทธศาสนา จนถึงการนำธรรมะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยโครงสร้างของการเรียนในกระบวนการประกอบด้วย พระวินัย พระไตรปิฎกเบื้องต้น พุทธประวัติ ศาสนาพิธี และหลักธรรมสำหรับการพัฒนาชีวิต เช่น ธรรมะกับการทำงาน ธรรมะกับการดำเนินชีวิต ธรรมะกับการพัฒนาตนเอง เป็นต้น ซึ่งกระบวนการนี้จะใช้ระยะเวลาฝึกอบรม พระนวกะบวชประจำเดือน 20 วัน และพระนวกะบวชในพรรษา 60 วัน

3. กิจกรรม เป็นกระบวนการที่เน้นการปฏิบัติสมณกิจ เพื่อเข้าถึงประสบการณ์ทางศาสนา กล่าวคือ การสวดมนต์ การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมที่ทางวัดได้ดำเนินการและจัดให้มีขึ้น เช่น กิจกรรมวันอาทิตย์ กิจกรรมวันพระ กิจกรรมวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมการลงพระปาฏิโมกข์ ซึ่งกระบวนการนี้ใช้ระยะเวลาฝึกอบรม ทั้งพระนวกะบวชประจำเดือน และพระนวกะบวชในพรรษาทุกวันเป็นประจำ

ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมในกระบวนการฝึกอบรมด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน วิชาการ และกิจกรรม สามารถนำมาเปรียบเทียบต่อจริยธรรมด้านกาย ด้านวาจา ด้านจิตใจ และด้านภาพรวม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จริยธรรมด้านกาย มีค่าคะแนนเฉลี่ยรวมของระดับการพัฒนาจริยธรรม จากกระบวนการทั้ง 3 ด้าน เท่ากับ 3.83 มีการพัฒนาจริยธรรมอยู่ในระดับ มาก ซึ่งกระบวนการที่ส่งผลให้พระนวกะคิดว่าตัวเองมีระดับการพัฒนาจริยธรรมมากที่สุดคือ ด้านวิชาการ ที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านกิจกรรม มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.91 อยู่ในระดับ มาก และลำดับ

สุดท้ายคือกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.52 อยู่ในระดับปานกลาง (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกระบวนการฝึกอบรมผ่านการบวชของพระนวกะกับ
จริยธรรมด้านกาย

จริยธรรมด้านกาย	กระบวนการฝึกอบรม (ค่าเฉลี่ย)			
	วิปัสสนา	วิชาการ	กิจกรรม	รวม
1. จดเว้นการฆ่าสัตว์	3.78	4.25	3.74	3.92
2. จดเว้นการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้	3.51	4.40	3.76	3.89
3. จดเว้นการประพฤติดิฉินกาม	3.85	4.34	3.39	3.86
4. การใช้ชีวิตอย่างสมถะและเรียบง่าย	3.73	4.35	4.19	4.09
5. ความมีระเบียบวินัย	3.19	3.44	4.21	3.61
6. ความสามัคคีในหมู่คณะ	3.07	3.48	4.18	3.58
ค่าเฉลี่ยรวม	3.52	4.04	3.91	3.83
<u>ระดับความคิดเห็น</u>	ปานกลาง	มาก	มาก	มาก

จริยธรรมด้านวาจา มีค่าคะแนนเฉลี่ยรวมของระดับการพัฒนาจริยธรรม จากกระบวนการทั้ง 3 ด้าน เท่ากับ 3.80 มีการพัฒนาจริยธรรมอยู่ในระดับ มาก ซึ่งกระบวนการที่ส่งผลให้พระนวกะคิดว่าตัวเองมีระดับการพัฒนาจริยธรรมมากที่สุดคือ ด้านกิจกรรม ที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.78 อยู่ในระดับ มาก และลำดับสุดท้ายคือกระบวนการด้านกิจกรรม ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.76 อยู่ในระดับมาก (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกระบวนการฝึกอบรมผ่านการบวชของพระนวกะกับ
จริยธรรมด้านวาจา

จริยธรรมด้านวาจา	กระบวนการฝึกอบรม (ค่าเฉลี่ย)			
	วิปัสสนา	วิชาการ	กิจกรรม	รวม
1. งดเว้นการพูดโกหก	3.77	4.11	3.90	3.93
2. งดเว้นการพูดเพื่อเจ้า	3.78	3.64	3.95	3.79
3. งดเว้นการพูดคำหยาบ	3.82	3.61	3.94	3.79
4. งดเว้นการพูดส่อเสียด	3.74	3.67	3.73	3.71
ค่าเฉลี่ยรวม	3.78	3.76	3.88	3.80
ระดับความคิดเห็น	มาก	มาก	มาก	มาก

จริยธรรมด้านจิตใจ มีค่าคะแนนเฉลี่ยรวมของระดับการพัฒนาจริยธรรม จากกระบวนการทั้ง 3 ด้าน เท่ากับ 3.84 มีการพัฒนาจริยธรรมอยู่ในระดับ มาก ซึ่งกระบวนการที่ส่งผลให้พระนวกะคิดว่าตัวเองมีระดับการพัฒนาจริยธรรมมากที่สุดคือ ด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านวิชาการ มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.73 อยู่ในระดับ มาก และลำดับสุดท้ายคือกระบวนการด้านกิจกรรม ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.58 อยู่ในระดับปานกลาง (ดูตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกระบวนการฝึกอบรมผ่านการบวชของพระนวกะกับ
จริยธรรมด้านจิตใจ

จริยธรรมด้านจิตใจ	กระบวนการฝึกอบรม (ค่าเฉลี่ย)			
	วิปัสสนา	วิชาการ	กิจกรรม	รวม
1. งดเว้นความคิดเบียดเบียนผู้อื่น	4.33	3.61	3.45	3.80
2. งดเว้นความอยากได้ของที่มีใช้ของตน	4.28	3.73	3.47	3.83
3. ความมีเมตตากรุณา	4.33	3.93	3.48	3.91
4. ความเห็นถูกต้อง ความเข้าใจสังขารของชีวิต	3.97	4.16	3.37	3.83

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

จริยธรรมด้านจิตใจ	กระบวนการฝึกอบรม (ค่าเฉลี่ย)			
	วิปัสสนา	วิชาการ	กิจกรรม	รวม
5. ความผูกพันในการกระทำอันเป็นประโยชน์	3.93	3.43	4.15	3.84
6. ความมีสมาธิในการทำงาน	4.35	3.64	3.66	3.88
7. ความมีสติและความไม่ประมาท	4.32	3.58	3.49	3.79
ค่าเฉลี่ยรวม	4.22	3.73	3.58	3.84
ระดับความคิดเห็น	มาก	มาก	ปานกลาง	มาก

จริยธรรมด้านภาพรวม มีค่าคะแนนเฉลี่ยรวมของระดับการพัฒนาจริยธรรม จากกระบวนการทั้ง 3 ด้าน เท่ากับ 3.83 มีการพัฒนาจริยธรรมอยู่ในระดับ มาก ซึ่งกระบวนการที่ส่งผลให้พระนวกะคิดว่าตัวเองมีระดับการพัฒนาจริยธรรมมากที่สุดคือ ด้านกิจกรรม ที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.83 อยู่ในระดับ มาก และลำดับสุดท้ายคือกระบวนการด้านกิจกรรม ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.80 อยู่ในระดับมาก (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกระบวนการฝึกอบรมผ่าน
การบวชของพระนวกะกับจริยธรรมด้านภาพรวม

จริยธรรม	กระบวนการฝึกอบรม								ระดับ ความเห็น
	วิปัสสนาฯ		วิชาการ		กิจกรรม		รวม		
	ค่า	S.D.	ค่า	S.D.	ค่า	S.D.	ค่า	S.D.	
	เฉลี่ย		เฉลี่ย		เฉลี่ย		เฉลี่ย		
ด้านกาย	3.52	0.889	4.04	0.869	3.91	0.832	3.83	0.744	มาก
ด้านวาจา	3.78	0.963	3.76	0.972	3.88	0.899	3.80	0.798	มาก
ด้านจิตใจ	4.22	0.951	3.73	0.839	3.58	0.786	3.84	0.726	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.84	0.778	3.84	0.731	3.79	0.743	3.83	0.699	มาก

จากการเปรียบเทียบระดับพัฒนาการทางจริยธรรมผ่านการบวชของพระนวกะที่ได้จากการสำรวจครั้งนี้ สามารถประมวลลงเป็นลำดับขั้นของการพัฒนาจริยธรรมทั้งด้านกาย วาจา และจิตใจ ได้ดังต่อไปนี้ คือ ในด้านกาย พระนวกะมีความคิดเห็นว่าตนได้รับการพัฒนาจริยธรรมจากกระบวนการด้านวิชาการมากที่สุด รองลงมาคือด้านกิจกรรม และลำดับสุดท้ายคือด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน, ด้านวาจา พระนวกะมีความคิดเห็นว่าตนได้รับการพัฒนาจริยธรรมจากกระบวนการด้านกิจกรรมมากที่สุด รองลงมาคือด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน และลำดับสุดท้ายคือด้านวิชาการ, ด้านจิตใจ พระนวกะมีความคิดเห็นว่าตนได้รับการพัฒนาจริยธรรมจากกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านวิชาการ และลำดับสุดท้ายคือด้านกิจกรรม

ตอนที่ 4 กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์

การบวชของวัดชลประทานรังสฤษฎ์นั้น ผู้ที่เข้าบวชทุกคนจะต้องเข้าสู่กระบวนการพัฒนาจริยธรรมในโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ซึ่งในโครงการฯนี้ จะมีรูปแบบลำดับขั้นตอนและกิจกรรมต่างๆ เพื่อฝึกฝนพัฒนาผู้เข้าบวชตั้งแต่วันแรก ไปจนถึงวัดสุดท้ายของโครงการฯ เพื่อให้ผู้เข้าบวชได้รับประโยชน์มากที่สุดตามวัตถุประสงค์ของการบวช ซึ่งในโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์จะมีกระบวนการหลักทั้งหมด 3 ด้าน คือ กระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน กระบวนการด้านวิชาการ และการบวชการด้านกิจกรรม ถึงแม้ว่ากระบวนการทั้ง 3 ด้านนี้จะมีข้อแตกต่างในเนื้อหาและวิธีการฝึกฝนเพื่อพัฒนาจริยธรรมให้แก่ผู้บวช แต่ทั้งหมดก็ล้วนแต่มีส่วนช่วยพัฒนาจริยธรรมให้แก่ผู้เข้าบวชอย่างบรรสานสอดคล้องกัน ดังจะได้นำเสนอผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1. กระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ในกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน โครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จัดให้มีการฝึกอบรมพระนวกะผู้บวชประจำเดือนเป็นเวลา 5 วันแรกของการบวช ส่วนพระนวกะที่บวชในช่วงเข้าพรรษาจะทำการฝึกอบรมเป็นเวลา 7 วันแรก และ 7 วันสุดท้ายของโครงการฯ ซึ่งรายละเอียดของกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานมีดังต่อไปนี้

ระเบียบในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

1. ไม่ออกนอกบริเวณสถานที่ปฏิบัติธรรมก่อนได้รับอนุญาตจากพระวิปัสสนาจารย์ (พระอาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน)
2. ไม่อ่านหนังสือ เขียนหนังสือ เขียนจดหมาย ในระหว่างการปฏิบัติ
3. ไม่นำโทรศัพท์มือถือ วิทยุ-เทป วิทยุติดตามตัวมาใช้ในระหว่างการปฏิบัติ
4. ไม่เล่าสภาวะธรรม หรือส่งและสอบอารมณ์กับผู้ปฏิบัติธรรมด้วยกันอย่างเด็ดขาด
5. สัมรวมกาย วาจา ปฏิบัติด้วยความตั้งใจ ไม่พูดคุยระหว่างผู้ปฏิบัติธรรมด้วยกัน หรือ เวลารับอาหาร นอกจากเวลาส่งอารมณ์กับพระวิปัสสนาจารย์
6. เป็นผู้อยู่ง่าย กินง่าย โดยถือว่ามาปฏิบัติเพื่อฝึกหัดขัดเกลากิเลสของตนให้เบาบางลง ละทิ้งยศศักดิ์ ฐานะ ตำแหน่ง หน้าที่ และปล่อยวางสิ่งที่ท่านได้ศึกษามาทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติทุกอย่าง ให้ปฏิบัติตามแนวทางที่ให้ไว้เท่านั้น
7. หากมีโรคประจำตัวที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติ ให้แจ้งพระวิปัสสนาจารย์ทราบล่วงหน้าก่อน

ตารางเวลาของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

เวลา 04.00 น.	ทำวัตรสวดมนต์เช้า
เวลา 04.30 – 05.30 น.	เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน
เวลา 06.00 น.	ออกบิณฑบาต
เวลา 07.30 น.	ฉันเช้าพร้อมกับฟังธรรมบรรยาย
เวลา 08.30 – 10.30 น.	เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน
เวลา 13.00 – 15.30 น.	เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน
เวลา 16.00 น.	เข้าฟังธรรมโอวาท

เวลา 18.00 น.

ทำวัตรสวดมนต์เย็น

เวลา 18.30 – 20.00 น.

เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน

พระผู้รับผิดชอบ : พระวันเคิม ปญญาทีโป

พระมหาบุญสวน ปุณฺณสิริ

พระมหาสนทยา เขมาภริโต

เนื้อหาที่ใช้ในกระบวนการวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ นั้น จะเน้นการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 ซึ่ง สติปัฏฐาน แปลว่า ที่ตั้งของสติ สติปัฏฐาน 4 เป็นทางสายตรงที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้สาวกปฏิบัติ และทรงรับรองว่าเป็นทางเดียวที่จะดำเนินไปสู่พระนิพพานได้โดยไม่ล่าช้า คืออย่างรวดเร็ว 7 วัน อย่างกลาง 7 เดือน อย่างช้า 7 ปี สติปัฏฐานทั้ง 4 ได้แก่

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน สติตามพิจารณากายเป็นอารมณ์ ได้แก่ การตั้งสติดูกายที่พองขึ้น หรือยุบลงของท้องน้อย คู่อริยาบถยืน เดิน นั่ง นอน ดูการเคลื่อนไหวหรืออริยาบถย่อย เช่น เหลียว กู้เหยียด ถอย ซึ่งนับเป็นการเจริญสติที่อาศัยร่างกายเป็นอารมณ์

วิธีปฏิบัติ ให้ตั้งสติกำหนดกาย คือ นั่งคู่บัลลังก์ ได้แก่ นั่งขัดสมาธิ ตั้งกายให้ตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า และเอาสติไปตั้งไว้ที่อารมณ์กัมมัฏฐาน คือ อาการพอง อาการยุบ ในขณะที่ท้องพองขึ้น ตั้งสติกำหนดว่า “พองหนอ” ขณะที่ท้องยุบลงให้ตั้งสติกำหนดว่า “ยุบหนอ” ขณะเดินให้ตั้งสติกำหนดว่า “ขวาย่างหนอ” “ซ้ายย่างหนอ” ขณะยืน ให้ตั้งสติกำหนดว่า “ยืนหนอ” ขณะนั่งให้ตั้งสติกำหนดว่า “นั่งหนอ” ขณะนอน ให้ตั้งสติกำหนดว่า “นอนหนอ” ส่วนอริยาบถอื่นๆ นอกจากนี้ก็ให้ตั้งสติกำหนดทุกอริยาบถ

2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน สติตามพิจารณาเวทนาเป็นอารมณ์ ได้แก่ การตั้งสติพิจารณาเวทนาที่เกิดขึ้นในขณะที่ปฏิบัติอันได้แก่ สุข ทุกข์ และอุเบกขาเวทนา (เฉย) และต้องกำหนดไปถึงอาการปวด เมื่อย คัน ชา ยอก ฯลฯ ธรรมหมวดนี้จะทำลายความเห็นผิดที่เรียกว่า สุขวิปลาส คือเห็นว่ารูป – นาม นั้นเป็นสุข ให้เห็นว่ามีเพียงทุกข์เท่านั้นที่เกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นที่ตั้งอยู่ ทุกข์เท่านั้นที่ดับ

ไป แต่คนเรามองไม่เห็นทุกข์ เพราะการเปลี่ยนอริยาบถคอยปิดบังอยู่ เมื่อกายนี้ทุกข์ก็ขยับกาย เมื่อทุกข์ใจหุดหวิดก็ขยับใจ เช่น เปลี่ยนเรื่องคิด เปลี่ยนเรื่องทำ พอเปลี่ยนแล้วก็นึกว่าสุข แต่ความจริงแล้วก็เป็นการเริ่มทุกข์อันใหม่

วิธีปฏิบัติ ให้ตั้งสติกำหนดที่เวทนาต่างๆ ขณะที่เวทนานั้นๆ เกิดขึ้น เช่น เมื่อรู้สึกเจ็บ ให้ตั้งสติกำหนดว่า “เจ็บหนอ” เมื่อรู้สึกปวด ให้ตั้งสติกำหนดว่า “ปวดหนอ” เมื่อรู้สึกสบาย ให้ตั้งสติกำหนดว่า “สบายหนอ” เมื่อรู้สึกว่าไม่สบาย ให้ตั้งสติกำหนดว่า “ไม่สบายหนอ” เมื่อรู้สึกเฉยๆ ให้ตั้งสติกำหนดว่า “เฉยหนอ” ในระหว่างที่นั่งกำหนดว่า พองหนอ ยุบหนอ อยู่ นั่น หากมีเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ให้ตั้งสติกำหนดที่เวทนา จนเราตั้งรู้จักเวทนา และควบคุมเวทนาได้ เพราะการควบคุมเวทนาได้ก็คือการควบคุมจิตใจได้

3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน สติตามพิจารณาจิตเป็นอารมณ์ ได้แก่ การพิจารณาเฝ้าดูจิตตนในกิเลส ราคะ โทสะ โมหะ กำหนดอาการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ดูอารมณ์ ดูจิตสงบ ดูจิตฟุ้งซ่าน ดูจิตเป็นสมาธิ ฯลฯ เมื่อรู้จิตของตนเองโดยทันปัจจุบันแล้ว จะสามารถทำลายจิตวิปลาส คือ การเห็นว่าทุกสิ่งเที่ยงแท้ถาวร ให้เห็นสัจธรรมว่าเป็นอนิจจัง คือ ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน

วิธีปฏิบัติ ให้ตั้งสติกำหนดที่จิตนั้นๆ เช่น ในขณะที่กำลังปฏิบัติตามอริยาบถใหญ่ๆ อยู่ นั่น เมื่อจิตคิดถึงเรื่องต่างๆ ให้ตั้งสติกำหนดว่า “คิดหนอ” เมื่อจิตกำหนดยินดีในอารมณ์ ชอบใจในอารมณ์อยากได้ ให้ตั้งสติกำหนดว่า “ยินดีหนอ” ชอบใจหนอ” เมื่อจิตโกรธให้ตั้งสติกำหนดว่า “โกรธหนอ” กำหนดอย่างนี้จนรู้จักจิตทุกชนิดทุกรูปแบบว่าเป็นอย่างไร จนกระทั่งว่าบังคับจิตได้ตามต้องการ

4. ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน สติตามพิจารณาธรรมเป็นอารมณ์ ได้แก่การกำหนดรู้ธรรม 5 อย่าง คือ นิพจน์ 5 ขันธ์ 5 อายุคณะ 12 โพชฌงค์ 7 และอริยสัจ 4 ธรรมเหล่านี้จะทำลายอัตตวิปลาส คือ ความยึดมั่นในสัตว์ บุคคล ตัวเรา ตัวเขา ให้ได้รู้สภาวะความเป็นจริงของอนัตตา คือ ความไม่ใช่ตัวตน

วิธีปฏิบัติ ให้ตั้งสติกำหนดที่อารมณ์นั้นๆ ขณะที่อารมณ์นั้นๆ เกิดขึ้น เช่น ขณะที่กำลังปฏิบัติ กามฉันทะเกิดขึ้นก็ให้ตั้งสติกำหนดว่า “ยินดีหนอ” หรือ “น่าปรารถนาหนอ” เมื่อกามฉันทะหายไป ให้ตั้งสติกำหนดว่า “กามฉันทะหายไปหนอ” เมื่อมีอารมณ์ โกรธ ง่วงนอน เกียจคร้าน

ต้นเต็น ร้าคาญ หงุดหงิด สงสัย ก็เช่นเดียวกัน ให้ตั้งสติกำหนดอารมณ์ธรรมนั้นๆ จนกระทั่งสามารถบังคับจิตได้แล้ว ก็จะใช้จิตนั้นให้ทำงานได้ บังคับจิตให้ทำหน้าที่อย่างเหมาะสมถูกต้อง จนกระทั่งเห็นอนิจจัง ซึ่งรวมทั้งทุกข์และอนัตตา แล้วก็บังคับจิตให้น่ายคลายกำหนด คลายความยึดมั่นถือมั่นเสียได้

สำหรับการกำหนดอิริยาบถต่างๆ ที่ค่อนข้างละเอียดนั้น พระปณณทิโป ผู้เป็นวิปัสสนาจารย์ กล่าวว่า

“ในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน คำพูดที่เราใช้เรียกหรือพูดนั้นไม่สำคัญ แต่สิ่งที่สำคัญคือการรู้หรือรับรู้ บางทีอาการต่างๆ เกิดขึ้นกับเราเร็วมากจนนึกไม่ออกว่าจะกำหนดอย่างไร ก็ให้เรากำหนดว่า รู้หนอ เท่านั้นก็ใช้ได้ และถ้าไม่มีอาการใดที่เด่นชัดเราก็กลับไปกำหนดต่อที่ท้อง ขณะที่กำหนดรู้การพองของท้อง ก็ให้กำหนดรู้ตั้งแต่ท้องเริ่มพองจนถึงขณะสุดท้ายของการพอง เสมือนว่าได้เห็นการพองนั้นด้วยตาเปล่า และให้ทำเช่นเดียวกันนี้กับการยุบ”

ในการฝึกจิตด้วยวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสูตรนี้ ถ้าจะให้ได้ผลเร็ว พระเขมาภิรโต ผู้เป็นวิปัสสนาจารย์ กล่าวว่า

“ในการฝึกจิต ถ้าจะให้ได้รับผลไว้ ผู้ฝึกจิตจะต้องมีสติและสัมปชัญญะอยู่ทุกอิริยาบถ ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใด คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ทำงาน พุด อาบน้ำ รับประทานอาหาร ดื่มน้ำ แม้แต่จะเข้าห้องน้ำถ่ายอุจจาระถ่ายปัสสาวะ ก็จะต้องมีสติรับรู้ทุกๆ อย่าง แต่ต้องอยู่กับปัจจุบันนะ ไม่ไปนึกถึงอดีตหรืออนาคต แม้ที่สุดคือลมหายใจเข้าออก ก็ต้องพยายามฝึกให้มีสติรับรู้อยู่ตลอดเวลาจนมันเคยชิน เพื่อให้สติมันมีกำลัง เมื่อสติมีกำลังมันก็ทันกับกิเลสทันกับความคิด เมื่อฝึกได้อย่างนี้ก็จะประโยชน์มากในการทำกิจการทุกอย่าง ทำงานต่างๆ ไม่ค่อยจะผิดพลาดและสำเร็จลุล่วงได้ดี”

วิธีการในกระบวนการวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ในการฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐานนี้ เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องเวลา คือเป็นการฝึกอบรมในระยะสั้น 5 วันบ้าง หรือ 7 วันบ้างสำหรับในช่วงพรรษา จึงไม่ได้เน้นการปฏิบัติในเชิงลึกมากนัก เป็น

เพียงการฝึกเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตหลังจากได้ลาสิกขาออกไปแล้ว ซึ่งมีขั้นตอนในแต่ละขั้นดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นทำความเข้าใจหรือการสร้างฉันทะ ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นแรกสู่การเรียนรู้การทำวิปัสสนากัมมัฏฐาน ดังพระเขมาภิรโต กล่าวว่า

“เริ่มต้นเรายังให้ทำกัมมัฏฐานเลยไม่ได้ เพราะคนทั่วไปมักจะคิดว่ากัมมัฏฐานเป็นเรื่องยาก จึงจะต้องทำความเข้าใจกันเสียก่อน เพราะถ้าเราไม่รู้ว่าเราจะทำกัมมัฏฐานไปทำไมแล้วมันก็จะไม่ยอมทำ ถ้าให้ทำโดยที่คนเฝ้าไม่ยอมทำ มันก็ยิ่งจะกลายเป็นเรื่องที่ยากเข้าไปอีก จะกลับกลายเป็นว่าคนเหล่านั้นพลอยจะเกลียดกัมมัฏฐานเข้าไปเลยก็มี”

ซึ่งก็สอดคล้องกับที่พระปญฺญทิโป ได้กล่าวไว้ว่า “มันจะเป็นเรื่องง่ายมากสำหรับการเจริญวิปัสสนาถ้าผู้ทำมีความเข้าใจ รู้ประโยชน์ของการทำ เพราะถ้ารู้เห็นประโยชน์แล้ว ต่อให้มีเวลาน้อยมาก ก็จะต้องหาเวลามาทำกัมมัฏฐานเองจนได้ ดังนั้นการปลุกศรัทธา สร้างฉันทะให้เกิดขึ้นก่อนเป็นเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดของการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน”

ซึ่งในขั้นตอนนี้ พระวิปัสสนาจารย์จะใช้การเล่าธรรมประวัติของตนเองบ้าง หรือของครูบาอาจารย์ที่มีชื่อเสียงบ้าง ตลอดจนเล่าอันสงฆ์แห่งการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อให้พระนวกะได้เห็นปฏิบัติของท่านเหล่านั้น จนเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในการทำกัมมัฏฐาน และเชื่อว่าการทำกัมมัฏฐานจะเป็นวิธีที่ทำให้เกิดปัญญา และนำไปสู่ความสุขอย่างถาวร ดังที่พระปญฺญสิริ ได้กล่าวว่า

“สาเหตุที่ท่านทั้งหลายต้องมาทำกัมมัฏฐานกันทุกๆ ที่บวชเข้ามาในระยะเวลาสั้นนั้น เคยได้ยินหลวงพ่อบุญ (ปัญญานันทเถระภิกขุ) กล่าวอุปมาเปรียบเทียบไว้ว่า เป็นเหมือนกับการหัดว่ายน้ำ การหัดว่ายน้ำนั้นเราไม่จำเป็นจะต้องหัดเพื่อมุ่งหวังจะเป็นนักกีฬาโอลิมปิก แต่หัดไว้เพื่อเวลาเราตกน้ำตกท่าไปจะได้ช่วยเหลือตัวเองได้ กัมมัฏฐานก็เหมือนกัน เราไม่ได้หมายความว่าฝึกได้เฉพาะผู้ที่จบวชตลอดชีวิตเท่านั้น แต่สำหรับผู้ที่จะเข้ามาบวชระยะสั้นก็จำเป็นจะต้องฝึกเอาไว้ เพื่อว่าเจอปัญหาชีวิตที่แก้ไขได้ยาก จะได้นำกัมมัฏฐานที่เคยฝึกไปใช้เพื่อรับมือกับปัญหาต่างๆ เหล่านั้น”

ในขั้นนี้จะเป็นการสร้างกำลังใจให้แก่พระนวกะ เมื่อพระนวกะมีศรัทธา จันทะ คือ ความอยากในฝ่ายดีก็จะเกิดขึ้น เมื่อมีฉันทะเกิดขึ้นก็จะเป็นบุญนิมิตแห่งความสำเร็จในกิจการต่างๆ โดยมีวิธียะ คือ ความเพียร จิตตะ คือ ความตั้งใจ และวิมังสา คือ การหมั่นพิจารณาตรวจสอบความคืบหน้าอยู่เสมอก็จะเกิดขึ้น

ขั้นที่ 2 ขั้นเรียนรู้ทฤษฎี ขั้นนี้จะเป็นการสอนวิธีการปฏิบัติโดยจะใช้เวลาไม่นานนัก และจะไม่สอนไปจนจบหลักสูตร จะสอนไปเฉพาะที่ความต้องการจะให้ได้ในเบื้องต้นก่อน ส่วนสาเหตุที่ไม่สอนไปจนจบหลักสูตรนั้น พระเขมาภิรโต กล่าวว่า

“การทำกัมมัญฐานเป็นเรื่องของการปฏิบัติ เราจะเรียนทฤษฎีเพียงเพื่อให้รู้แนวทางการปฏิบัติเท่านั้น ถ้าเรียนมากไปมันก็จะกลายเป็นเรื่องเฟือ เป็นส่วนเกินไป และที่สำคัญยังจะทำให้ผู้ปฏิบัติมีอุปทานในการปฏิบัติด้วย คือ เมื่อปฏิบัติไปจนพอเกิดสภาวะก็มักจะเข้าใจไปเองตามทฤษฎีว่าตนเองได้ถึงขั้นนั้น ถึงขั้นนี้ ทั้งที่บางที่เป็นแค่ความคิดฟุ้งซ่านที่เกิดขึ้นเพียงชั่ววูบ แต่ไปคิดเอาเองว่าตัวเองได้ญาณนั้น ญาณนี้ อันนี้เป็นเรื่องที่ต้องระวังเป็นอย่างมาก เพราะอาจจะทำให้เกิดการสำคัญผิดขึ้นได้”

การที่สอนเพียงวิธีเฉพาะหน้าที่จะต้องปฏิบัตินี้ จะมีส่วนช่วยให้พระนวกะมีกำลังใจปฏิบัติอย่างไม่ย่อท้อ เห็นลำดับขั้นตอนของการปฏิบัติอย่างชัดเจน ดังที่พระปญญาทีโป กล่าวว่า

“เมื่อสอนเสร็จปั๊บ ก็ให้พระนวกะได้ลองทำในทันที พระนวกะก็จะสามารถทำได้โดยไม่ยากนัก เพราะเป็นการสอนไปทีละขั้น และเมื่อพระนวกะทำได้ในขั้นตอนที่บอกก็จะเกิดกำลังใจที่จะทำต่อไปยิ่งขึ้น แต่ถ้าสอนไปทีละมากๆ แล้วพระนวกะทำไม่ได้เลย ก็จะเกิดความท้อถอย คิดว่ากัมมัญฐานเป็นของยาก ก็จะพากันเลิกทำไปเสียเลย”

ในขั้นนี้จะใช้ระยะเวลาไม่มากนัก เป็นเพียงการบอกวิธีที่จะต้องปฏิบัติอย่างง่ายๆ เท่านั้น เพื่อให้พระนวกะได้เข้าใจวิธีการปฏิบัติ ซึ่งในขั้นนี้จะทำให้พระนวกะเข้าใจวิธีการปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งจะเห็นว่าไม่ใช่เรื่องยากเกินไป และสามารถทำให้เกิดผลได้

ขั้นที่ 3 ขั้นทดลองทำ ขั้นนี้จะให้พระนวกะได้ทดลองทำให้อริยาบทหลัก 3 อริยาบท คือ ยืน เดิน นั่ง แต่เน้นที่การเดินและนั่ง โดยให้ทำอย่างละประมาณ 15 นาที ผลัดเปลี่ยนเวียนกันจนครบเวลาที่กำหนด ซึ่งพระเขมาภิรโต กล่าวว่า

“จะให้เริ่มต้นที่ประมาณอริยาบทละ 15 นาทีก่อน เพื่อให้พระนวกะได้ปรับตัว เมื่ออยู่ตัวแล้ว คือใช้เวลาสักประมาณ 1 วันก็จะให้เพิ่มเป็น 20 นาที วันต่อไปก็ 30 นาที ไปจนถึง 1 ชั่วโมง ในวันสุดท้ายของการฝึก ที่ทำอย่างนี้เพื่อให้ผู้ที่ไม่เคยทำมาก่อนได้มีเวลาปรับตัว และไม่เป็นการยากลำบากเกินไปสำหรับผู้ที่มีความตั้งใจจริงๆ ...เราจะให้พระนวกะได้ยืน เดิน นั่ง 3 อริยาบท เพราะถ้าผู้เริ่มต้นแล้วมาให้นอนเลย มันก็จะกลับไปเลยเหมือนกัน ดังนั้นจึงเอาแค่ 3 อริยาบทก่อน”

ในส่วนนี้พระปัญญาทิโป กล่าวเสริมว่า “อริยาบทที่เราเน้นๆจริงแค่ 2 อริยาบท คือ เดิน กับ นั่ง เพราะการยืนนิ่งๆ เวลาเกิดสภาวะธรรมขึ้นมา มันก็อาจจะเอียงไปเอียงมา หรือไม่ก็ล้มลงไปหัวร้างข้างแตกเลยก็มี ดังนั้นจึงให้หนักใน 2 อริยาบท เพราะจะปลอดภัยต่อตัวผู้ปฏิบัติเองด้วย”

ในขั้นทดลองทำนี้ พระวิปัสสนาจารย์จะคอยให้สัญญาณระฆังเพื่อเปลี่ยนอริยาบทแก่พระนวกะ และจะให้พระนวกะทำในอริยาบทเดียวกันทั้งหมด โดยพระวิปัสสนาจารย์เองก็เป็นผู้ดำเนินการทำ เพื่อให้พระนวกะได้ดูเป็นแบบอย่าง อีกทั้งยังทำเพื่อเป็นกำลังใจแก่พระนวกะไปด้วย

ขั้นที่ 4 ขั้นการทำอย่างอิสระ ในขั้นนี้พระวิปัสสนาจารย์จะให้พระนวกะได้เป็นผู้กำหนดอริยาบทเอง แต่ยังคอยให้สัญญาณระฆังเพื่อบอกเวลา ซึ่งพระเขมาภิรโต กล่าวว่า

“เมื่อพระนวกะพอจะรู้หลักของการปฏิบัติ และพอจะเริ่มปฏิบัติได้บ้างแล้ว ก็จะให้พระนวกะได้เป็นผู้กำหนดอริยาบท หรือเปลี่ยนท่าเอง เพราะในขั้นนี้ถ้ายังไปกำหนดกรอบให้ทำตามที่เราบอกอีก ก็จะกลายเป็นการสร้างความคิดให้แก่ตัวพระนวกะ เพราะโดยธรรมชาติของคน ไม่ชอบให้ใครสั่ง หรือให้ใครบังคับ ถ้าตนเองพอจะรู้พอจะทำเองได้แล้ว ในการทำวิปัสสนากัมมัฏฐานก็เหมือนกัน เราทำเพื่อให้จิตใจเป็นอิสระ ดังนั้นเมื่อจิตใจจะเป็นอิสระได้ ร่างกายก็จำเป็นต้องอิสระก่อน แต่อิสระในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการปล่อยปะละเลย แต่เป็นเพียงการปล่อยให้ปฏิบัติอยู่ในกรอบอย่างอิสระ แต่ถ้าจะมานอน มาคุย มาเล่น ในระหว่างปฏิบัติ อย่างนี้ก็ไม่ได้”

สำหรับในขั้นนี้ พระปณฺญาทิโป กล่าวว่า “เมื่อทำกรรมฐานจนจิตใจเริ่มทรงตัวแล้ว ก็จะเกิดความสุขสบาย มีจิตที่ผ่อนคลาย ถึงตอนนี้เราก็ไม่จำเป็นต้องบังคับแล้ว เพราะพระนวกะจะอยากทำอย่างต่อเนื่องด้วยตัวเอง ทั้งนี้เพราะได้เห็นความมหัศจรรย์ของจิตที่ไม่เคยได้เห็นมาก่อน ตรงนี้มันก็เป็นความพิเศษของการทำกรรมฐานเหมือนกัน แต่ที่หลายๆ กันแล้วเลิกหรือไม่อยากทำนั้นเป็นเพราะกำลังใจในการทำยังไม่ดีพอ ขาดความพยายามและความต่อเนื่อง เมื่อตนเองทำแล้วไม่เกิดผลจึงไปคิดเหมารวมเอาเองว่าการทำกรรมฐานไม่เห็นจะดี มีแต่เสียเวลาเปล่าๆ ซึ่งตรงนี้ก็ต้องการให้คนพูดย้อนกลับไปมองดูตัวเองว่าได้ตั้งใจเต็มที่หรือยัง”

กระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานจะดำเนินมาตั้งแต่ขั้นที่ 1 จนมาสิ้นสุดลงที่ขั้นที่ 4 เพื่อให้พระนวกะได้รู้จักการทำวิปัสสนากัมมัฏฐานและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ดังที่พระเขมาภิรโต ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการทำวิปัสสนากัมมัฏฐานในโครงการฯ ไว้ว่า

“แม้จะเป็นเพียงเวลาสั้นๆ แต่ก็จะทำให้พระนวกะได้หัดที่จะใช้เวลาอยู่กับตัวเอง เพราะชีวิตคนโดยทั่วไปมักจะไม่ค่อยมีเวลาได้อยู่กับตัวเอง ต้องมัวแต่คิดนู่นคิดนี่ คิดถึงคนนู้น กังวลถึงคนนี่ เป็นห่วงของสิ่งนั้น หึงหวงของสิ่งนี้ จึงทำให้ต้องอยู่อย่างเป็นทุกข์กันอยู่เสมอ มีเรื่องอะไรนิดอะไรหน่อยก็ทนกันแทบไม่ได้ อันนี้คือการไม่รู้จักหันกลับมาดูสภาพภายในจิตใจของตัวเอง มัวแต่ดูแต่อย่างอื่น จึงทำให้คนเราขาดสติอยู่บ่อยครั้ง และที่สุดเมื่อขาดสติก็มักจะทำอะไรที่เป็นไปในทางเสื่อมได้ง่าย”

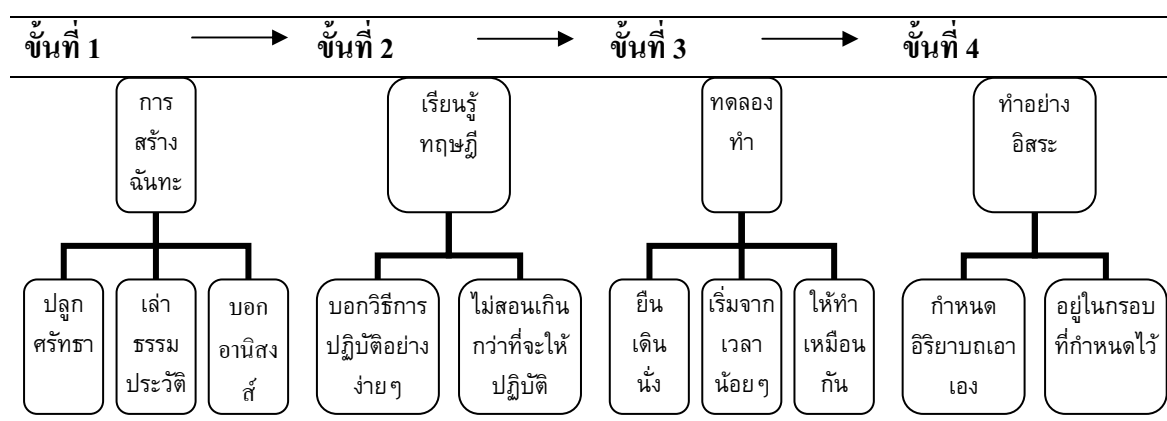
ซึ่งพระปณฺญาทิโป กล่าวต่อไปว่า “การฝึกกรรมฐานนี้จะเป็นการอุปการะต่อตัวพระนวกะอย่างมาก เพราะจิตที่ได้รับการฝึกฝนจนพอจะคล่องแคล่วชำนาญตามสมควรแล้ว มันย่อมพร้อมหรือคล่องแคล่วต่อการที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นสุขได้ทันตาเห็น แม้แต่เพียงเพ่งกระทำได้เป็นครั้งแรกก็ความสุขก็จะสามารถซึมซาบอยู่กับจิตเป็นเวลานานวัน กว่าที่จะจางหายไปได้โดยความประมาทของผู้ปฏิบัติ หรืออย่างน้อยๆ ที่สุดถ้าผู้ทำมีความตั้งใจ แม้จะรู้สึกเหมือนกับว่าตัวเองแทบไม่ได้อะไรเลย ก็ยังนับว่าได้บุญกุศลมาก เพราะท่านอุปมาไว้ว่าการทำวิปัสสนากัมมัฏฐานนี้ ชั่วเวลาเพียงแค่ช่วงกระดิกหู ญฺเผลบลิ้น ก็ได้อันยิ่งใหญ่มาหาศาลแล้ว”

ในขณะที่พระปณฺญาสิริ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานในโครงการฯ ไว้ที่น่าสนใจว่า

“แม้จะเป็นเพียงเวลาสั้นๆ แต่พระนวกะก็จะได้รับทั้งเรื่องของความอดทน ความเพียร ในเบื้องต้น และถ้าทำกันจริงๆ แล้วเพียง 2 ถึง 3 วันตัวสติปัญญาจะเริ่มผุดขึ้นมาบ้างแล้ว เมื่อมีสติคอยกำกับจิตอยู่ เราก็จะสามารถใช้งานจิต หรือรู้ทันจิตได้ตามสมควร เวลามันจะโกรธใคร ก็ารู้ทันที่ว่ากำลังจะโกรธนั่นคือสติมันเท่าทัน เมื่อสติเท่าทันปัญญาก็จะเกิดทันที่ว่าไม่มีประโยชน์อะไรเลยที่ต้องโกรธ ความโกรธก็จะถูกร้างลงไป ในทำนองเดียวกับอารมณ์ร้ายอื่นๆ เช่นความกำหนัด ความหลงรัก ความเกลียด ความอิจฉาริษยา ก็จะครอบงำเราได้ยาก ทั้งนี้ก็เพราะอำนาจของสติที่ได้จากการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานนี่แหละ”

ลำดับขั้นตอนของการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานในโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ สามารถสรุปได้เป็นตารางดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 สรุปลำดับขั้นตอนของกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน

กระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานของโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์นี้ ถึงแม้ว่าจะฝึกอบรมกันในระยะเวลาสั้นๆ เมื่อเทียบกับกระบวนการอื่น แต่ในความเป็นจริงเมื่อพระนวกะสามารถเรียนรู้ และฝึกฝนได้ตามสมควรแล้วจะสามารถทรงอารมณ์ของวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ในทุกขั้นตอนของการฝึกอบรมตลอดทั้งโครงการฯ นี่จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่โครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้จัดกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานมาไว้เป็นลำดับต้นๆ ของโครงการฯ และถ้ามีผู้สนใจที่จะฝึกกัมมัฏฐานต่อในระดับที่สูงขึ้นไปอีก ก็สามารถทำได้โดยขอให้จบโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์แล้ว ทางวัดก็จะส่งพระนวกะผู้มีความสนใจเป็นพิเศษเหล่านี้ลงไปที่สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีเพื่อฝึกฝนให้ยิ่งขึ้นไป

ข้อดีข้อด้อยของกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ข้อดี: พระปณฺณทิโป กล่าวถึงข้อดีของกระบวนการด้านนี้ว่า “สิ่งที่ประเสริฐที่สุดของมนุษย์ก็คือการอยู่อย่างมีสติ ซึ่งการจัดให้มีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในโครงการฯ ก็เป็นวิธีที่ตรงที่สุดสำหรับการฝึกสติ ถึงแม้ว่าผู้บวชจะสึกออกไป แต่สติที่เค้าฝึกขึ้นมานั้นก็จะติดตัวไปตลอดแล้วกัมมัฏฐานก็ยังช่วยให้คนหายทุกข์และเพิ่มสุขอีกด้วย” พระเขมาภิรโต กล่าวเสริมว่า “โดยปกติคนทั่วไปมักจะรู้ว่าการนั่งกัมมัฏฐานเป็นเรื่องที่ดีแต่ทำไม่ได้ยาก พอพระนวกะเข้ามาศึกษาและฝึกปฏิบัติก็จะพบว่ากัมมัฏฐานนั้นเป็นเรื่องที่ดีแต่ไม่ได้ยาก หรือถึงยากก็คุ้มที่จะทำ ซึ่งเมื่อตัวพระนวกะทำแล้วมีความสุข มีความสงบ เค้าก็อาจจะนำไปสอนคนอื่นต่อได้อีก จึงนับเป็นการช่วยประกาศพระศาสนาในอีกทางหนึ่ง”

ข้อด้อย: พระปณฺณทิโป กล่าวถึงข้อด้อยของกระบวนการด้านนี้ว่า “ถ้าจะมีอยู่ก็คงเป็นเรื่องของเวลาที่ค่อนข้างจะสั้นเกินไปในแต่ละครั้งของการฝึกอบรม ดังนั้นจึงควรที่จะเพิ่มระยะเวลาการอบรมขึ้นอีกเพื่อการหวังผลได้ดียิ่งขึ้น ประกอบกับระยะหลังมีผู้เข้ามาบวชเยอะขึ้นพระวิปัสสนาก็เริ่มดูแลไม่ค่อยทั่วถึงแล้ว ซึ่งพระปณฺณสิริ ก็กล่าวในลักษณะเดียวกันว่า “พระนวกะเยอะมาก เมื่อเทียบกับพระวิปัสสนาจารย์ ดังนั้นจึงควรหาพระวิปัสสนาจารย์เข้ามาเพิ่มเพื่อให้รับกับสัดส่วนของพระนวกะที่เพิ่มขึ้นด้วย” พระเขมาภิรโต กล่าวว่า “ควรจะมีการทำประกาศกฎข้อปฏิบัติในการเข้าศาลากัมมัฏฐานอย่างเป็นทางการเป็นรวมเสียที เพราะถ้ามีให้เห็นเป็นลายลักษณ์อักษรก็จะช่วยให้พระนวกะเข้าใจระเบียบการปฏิบัติมากขึ้น”

ตารางที่ 4.8 สรุปข้อดีข้อด้อยของกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ได้จากพระวิปัสสนาจารย์

ข้อดี	ข้อด้อย
- เป็นการฝึกสติ	- ระยะเวลาที่ใช้ในการอบรมสั้นเกินไป
- สามารถนำวิปัสสนากัมมัฏฐานไปใช้ดับทุกข์และสร้างสุขให้แก่ชีวิตได้ตลอดไป	- พระวิปัสสนาจารย์ไม่เพียงพอต่อพระนวกะที่มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น
- เกิดทัศนคติที่ดีต่อการทำวิปัสสนากัมมัฏฐาน	- ขาดการประกาศกฎข้อปฏิบัติในการเข้าวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร
- เป็นการสร้างบุคลากรเพื่อเป็นกองกำลังในการเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา	

2. กระบวนการด้านวิชาการ

กระบวนการด้านวิชาการของโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์
ชลประทานรังสฤษฎ์ จะให้การฝึกอบรมพระนวกะหลังจากจบการฝึกอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน
แล้ว ซึ่งจะใช้เวลาตั้งแต่วันรุ่งขึ้นของการออกจากกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน จนกระทั่ง
สิ้นสุดโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ โดยเรียนกันสัปดาห์ละ 6 วัน หยุดทุกวัน
เสาร์ และวัดพระ 15 คำในช่วงบ่าย เพื่อพัฒนาวัด และวันอาทิตย์เต็มวันเพื่อทำกิจกรรมอื่นๆ ซึ่ง
ทั้งหมดจะใช้เวลาอบรมวันละ 3 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 ภาคเช้า เวลา 9.15 – 10.45 น.

ช่วงที่ 2 ภาคบ่าย เวลา 13.15 – 15.00 น.

ช่วงที่ 3 ภาคเย็น เวลา 16.00 – 17.50 น.

ซึ่งในช่วงที่ 1 และช่วงที่ 2 จะมีตารางกำหนดการวิชาเรียนที่ตายตัว ส่วนช่วงที่ 3 จะเป็น
การเรียนนอกตาราง ซึ่งการเรียนในตารางนั้นจะแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือแบบที่เป็นการเรียนการ
สอนในพรรษา ซึ่งในการวิจัยนี้จะใช้ตารางการเรียนการสอนในพรรษาปีพุทธศักราช 2550 และ
การเรียนการสอนนอกพรรษา ซึ่งในการวิจัยนี้จะใช้ตารางการเรียนการสอนในเดือนพฤศจิกายนปี
พุทธ ศักราช 2550 ซึ่งมีรายละเอียดแสดงไว้ในตารางที่ 4.9 และตารางที่ 4.10 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.9 การเรียนการสอนในกระบวนการวิชาการ สำหรับช่วงเข้าพรรษาปีพุทธศักราช 2550

วัน เดือน ปี	รายชื่อวิชาเรียน	
	ภาคเช้า	ภาคค่ำ
6 ส.ค. 50	ปฐมนิเทศ	ธรรมมีอุปการะมาก
7 ส.ค. 50	วินัย	ธรรมกุ่มครองโลก
8 ส.ค. 50	พุทธประวัติ	บุคลลหาได้ยาก
9 ส.ค. 50	ธรรมอันทำให้งาม	กระทุ้ธรรม
10 ส.ค. 50	รุ่งอรุณของชีวิตที่ดงาม	
11 ส.ค. 50	อิทธิบาท 4	-
13 ส.ค. 50	ศึกษาธรรมตามอัธยาศัย	-

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	รายชื่อวิชาเรียน	
	ภาคเช้า	ภาคค่ำ
14 ส.ค. 50	บุญกิริยาวัตถุ(1)	เรียนลัดพัฒนาตน
15 ส.ค. 50	โอวาท 3	ศาสนพิธี
16 ส.ค. 50	วินัย	วุฒิชรรม
17 ส.ค. 50	พุทธประวัติ	สังสารวัฏของชีวิต
18 ส.ค. 50	จักร 4	-
20 ส.ค. 50	กระทู้ธรรม	โยนิโสมนสิการ
21 ส.ค. 50	บุญกิริยาวัตถุ(2)	พรหมวิหารธรรม
22 ส.ค. 50	พละ 5	ทฤษฎัมมิกัตถประโยชน์
23 ส.ค. 50	ไตรสิกขา	การปลูกฝังคุณธรรมเยาวชน
24 ส.ค. 50	ปธาน 4	อปณกปฏิบัติ
25 ส.ค. 50	วินัย	-
27 ส.ค. 50	พุทธประวัติ	ศาสนพิธี
28 ส.ค. 50	ศึกษาธรรมตามอรรถาธิบาย	-
29 ส.ค. 50	สามัญญลักษณะ	อธิษฐานธรรม
30 ส.ค. 50	สังคหวัตถุ 4	กระทู้ธรรม
31 ส.ค. 50	พระไตรปิฎกศึกษา	อภิณหปัจเจกขันธ์ 5
1 ก.ย. 50	พุทธประวัติ	อริยสัจ 4
3 ก.ย. 50	วินัย	เวสัชชกรณธรรม
4 ก.ย. 50	ภยชีวิต	ศาสนพิธี
5 ก.ย. 50	สาราณียธรรม	ฝึกฝนพัฒนาจิต
6 ก.ย. 50	การบำรุงมารดาบิดา	ขันธ 5
7 ก.ย. 50	ปาริสุทธิศีล 4	-
10 ก.ย. 50	มองอะไรให้เห็นเป็นครูสอน	
11 ก.ย. 50	ศึกษาธรรมตามอรรถาธิบาย	-
12 ก.ย. 50	วินัย	กระทู้ธรรม

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	รายชื่อวิชาเรียน	
	ภาคเช้า	ภาคค่ำ
13 ก.ย. 50	พุทธประวัติ	นิพนธ์ 5
14 ก.ย. 50	พระไตรปิฎกศึกษา	เมตตธรรมคำจุนโลก
15 ก.ย. 50	การสงเคราะห์ที่ยั่งยืน	-
17 ก.ย. 50	การวระ 6	สุขของกฤหัสถ์
18 ก.ย. 50	มหาปเทศ 4	อภิธานิธรรม
19 ก.ย. 50	วินัย	อบายมุข
20 ก.ย. 50	พุทธประวัติ	ศาสนพิธี
21 ก.ย. 50	วิญญาน 6	การสงเคราะห์ตามแนวพุทธ
22 ก.ย. 50	พระไตรปิฎกศึกษา	-
24 ก.ย. 50	สัมปรายกัตถประโยชน์	กระทุ้ธรรม
25 ก.ย. 50	มิตรแท้	อริยทรัพย์
26 ก.ย. 50	ศึกษารวมตามอัธยาศัย	ลงอุโบสถ
27 ก.ย. 50	พุทธประวัติ	โลกธรรม 8
28 ก.ย. 50	วินัย	สัปปริสธรรม
29 ก.ย. 50	ฃรราวาสธรรม	-
1 ต.ค. 50	ทิส 6 (1)	ศาสนพิธี
2 ต.ค. 50	โกควิภาค	ชีวิตก้าวหน้า
3 ต.ค. 50	ธัมมัสสวนานิสงส์	กระทุ้ธรรม
4 ต.ค. 50	มิตรปฏิรูป	โพชนงค์ 7
5 ต.ค. 50	พุทธประวัติ	พระไตรปิฎกศึกษา
6 ต.ค. 50	วินัย	-
8 ต.ค. 50	องค์แห่งธรรมกถึก	มรรคมีองค์ 8(1)
9 ต.ค. 50	ทิส 6 (2)	สัตว์โลกเป็นไปตามกรรม
10 ต.ค. 50	โชคดีเพราะมีธรรม	
11 ต.ค. 50	ศึกษารวมตามอัธยาศัย	-

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	รายชื่อวิชาเรียน	
	ภาคเช้า	ภาคค่ำ
12 ต.ค. 50	วินัย	มรรคมืองค์ 8(2)
13 ต.ค. 50	ลักษณะคัดสรรธรรมวินัย	-
15 ต.ค. 50	พุทธประวัติ	กระพุทธรรม
16 ต.ค. 50	ปัจฉิมเทศ	ศาสนพิธี

หมายเหตุ: รายชื่อวิชาที่ขีดเส้นใต้ไว้เป็นวิชาที่เรียนสำหรับการสอบนักธรรมชั้นตรีประจำปี

ตารางที่ 4.10 การเรียนการสอนในกระบวนการวิชาการ สำหรับการบวชประจำเดือนพฤศจิกายน
ปีพุทธศักราช 2550

วัน เดือน ปี	รายชื่อวิชาเรียน	
	ภาคเช้า	ภาคค่ำ
10 พ.ย. 50	วินัย	-
12 พ.ย. 50	ไตรสิกขา	การคิดตามแนวพุทธ
13 พ.ย. 50	การพัฒนาชีวิตตามแนวพุทธ	พุทธประวัติ
14 พ.ย. 50	ขั้น 5	พละ 5
15 พ.ย. 50	วุฒิชัยธรรม	พรหมวิหารธรรม
16 พ.ย. 50	วิญญาน 6	ปฏิบัติสมุปปาต
17 พ.ย. 50	ปธาน 4	-
19 พ.ย. 50	สังสารวัฏของชีวิต	รุ่งอรุณของชีวิตที่ดีงาม
20 พ.ย. 50	บุญกิริยาวัตถุ	วินัย
21 พ.ย. 50	ศาสนพิธี	อิทธิบาท 4
22 พ.ย. 50	พระพุทธศาสนากับการศึกษา	เวสารัชชกรณธรรม
23 พ.ย. 50	นิวรรณ์ 4	การสงเคราะห์ที่ยั่งยืน
24 พ.ย. 50	พระไตรปิฎกศึกษา	-
26 พ.ย. 50	จักร 4	สังคหวัตถุ

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	รายชื่อวิชาเรียน	
	ภาคเช้า	ภาคค่ำ
27 พ.ย. 50	ภัยชีวิต	สุขของกฤหัสถ์
28 พ.ย. 50	อธิษฐานธรรม	สามัญญลักษณะ
29 พ.ย. 50	มหาปเทศ 4	สัปปริสธรรม
30 พ.ย. 50	ปัจฉิมนิเทศ	มองอะไรให้เห็นเป็นครูสอน

พระผู้รับผิดชอบ : พระมหาสหัส จิตสาโร

พระมหาสุรศักดิ์ ธนปาโล

พระมหาหล่อด รตนญาโณ

พระไพฑูรย์ ปนฺตนนฺโท

พระราชนัย อุกุฏฐานโร

เนื้อหาที่ใช้เรียนในกระบวนการด้านวิชาการนั้น จะมีพระมหาสหัส จิตสาโร เป็นผู้คอยจัดลำดับรายวิชาเรียนและจัดหาพระผู้มีความเชี่ยวชาญในแต่ละเรื่องเข้ามาสอน ซึ่งในการจัดตารางการอบรมในโครงการนี้ พระมหาสหัส จิตสาโร ได้กล่าวว่า

“การอบรมพระที่บวชประจำเดือนมีเรื่องที่ต้องเรียน โดยลำดับคือ กิจเบื้องต้นของความ เป็นพระ เป้าหมายของการบวช เรื่องวินัย เรื่องวินัยประยุกต์ พุทธประวัติ เรื่องธรรมะ ธรรมะนี้จะมี การอบรม เช่นเรื่อง ไตรสิกขา ขั้น 5 อธิปัตถ 4 ปธาน 4 พรหมวิหาร 4 วิญญาณ 6 หลักกรรม ปฏิจสมุปบาท ไตรลักษณ์ เหล่านี้เป็นต้น ส่วนต่อไปคือธรรมะประยุกต์ ก็มีเรื่อง การใช้ชีวิตตาม แนวพุทธ การคิดตามแนวพุทธ การดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข พระพุทธศาสนากับการศึกษา หรือมอง อะไรให้เห็นเป็นครูสอน และอาจจะมีเรื่องเกี่ยวกับสภาวการณ์ในปัจจุบันเข้ามาเป็นหัวข้อในการ ศึกษาด้วย เพื่อจะแสดงให้เห็นพระนวกะได้เห็นอย่างชัดเจนว่าการจะเอาธรรมะไปใช้นั้น ทำให้อำนาจ ฝึกกันอย่างไร... สำหรับพวกที่บวชในช่วงพรรษา ตัวโครงสร้างหลักสูตรก็จะเหมือนกัน แต่จะมี การเรียนนักธรรมตรีเพิ่มขึ้นมา เพื่อสอบในช่วงใกล้ออกพรรษา อันนี้ก็กันไปตามนโยบายของทาง มหาเถรสมาคม ที่ต้องการให้พระที่บวชระยะสั้น ได้มีโอกาสทดสอบความรู้ในทางธรรมะ”

พระชนปาโล ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “หลักสูตรการเรียนทางปริยัติ (วิชาการ) ของวัดชลประทานฯ นั้นเราจะเน้นหนักในเรื่องของ ความประหยัด มีประโยชน์ และเกิดปัญญา ดังนั้นเนื้อหาที่จะเป็นการสอนให้ออกจากการติดกับพิธีกรรมที่ฟุ่มเฟือย หรือไสยศาสตร์ที่ไม่เกิดประโยชน์ ที่ทำให้คนหลงมกมายอันเป็นกระพี้ที่คอยบดบังคนไม่ให้เข้าถึงแก่นของศาสนา เราจะเน้นสาระสำคัญที่ทำให้ชีวิตนี้มันมีความทุกข์น้อยลง ให้ใช้ชีวิตอยู่อย่างชาญฉลาดไม่ยอมแพ้กับกิเลสต่างๆ และที่สุดคือสอนให้หมดความเห็นแก่ตัว”

วิธีการในกระบวนการวิชาการ

จากการศึกษาจะสามารถแยกขั้นตอนของการเรียนการสอนในกระบวนการด้านวิชาการ ได้เป็นลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การเรียนวินัย การเรียนวินัยนั้นเป็นเบื้องต้นของเนื้อหาในการเรียนด้านวิชาการ ซึ่งพระรตณญาณ อาจารย์ผู้สอนวินัย ได้กล่าวว่า

“วินัยเป็นสิ่งแรกที่ต้องเรียนรู้สำหรับพระบวชใหม่ เพราะการเรียนวินัยจะเป็นเหมือนการใส่เกราะป้องกันให้กับความเป็นพระ ซึ่งแท้จริงหลังจากทำพิธีบวชเสร็จปุ๊บ อุปัชฌาย์ก็ต้องบอกอนุสาสน์ 8 ประการ คือ สิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำของพระสงฆ์ อันนี้เป็นเบื้องต้น เป็นสิ่งที่พระบวชใหม่ทุกคนต้องรู้ หลังจากนั้นก็ต้องหาโอกาสที่จะบอกข้อวินัยข้ออื่นๆ ให้กับพระบวชใหม่ต่อไปโดยเร็ว เพราะถ้าไม่รู้วินัยโอกาสต้องอาบัติก็ย่อมมีมาก ซึ่งอาบัติบางข้อต้องแล้วก็มีโทษหนักจนถึงขั้นขาดจากความเป็นพระไปเลยก็มี หรือต้องอาบัติแล้วต้องไปอยู่กรรมคือถูกกักบริเวณก็มี ดังนั้นเราจึงต้องเริ่มเรียนที่วินัยก่อน ดังคำที่ว่า รากฐานของดีคืออิฐ รากฐานของชีวิตคือการศึกษา และรากฐานของพระศาสนา คือ วินัย”

พระชนปาโล ได้กล่าวเสริมว่า “การเรียนวินัยก่อนนั้นจะทำให้เราสามารถคุ้มครองรักษาตนเองได้ เป็นที่พึ่งแก่คนผู้สงสัยได้ มีความกล้าหาญเมื่ออยู่ต่อหน้าชุมชน สามารถระงับทัญญูของฝ่ายตรงข้ามด้วยเหตุผลได้ และเป็นการยังความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรมให้เกิดขึ้น”

ในขั้นการเรียนวินัยนี้จะสร้างระเบียบวินัยให้แก่พระนวกะ ให้รู้สิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ ซึ่งเป็นฐานของการศึกษาในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 2 การเรียนพุทธประวัติ การเรียนพุทธประวัติเป็นการสร้างความเข้าใจในเบื้องต้นให้เกิดขึ้นแก่ตัวพระนวกะ ซึ่งจะต้องมีการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของพระพุทธศาสนา ตลอดจนเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับตัวพระศาสดา ดังพระปณฺณโก ได้กล่าวว่า

“เมื่อรู้แล้วว่าอะไรควรทำหรือไม่ควรทำ (จากการเรียนวินัย) ลำดับต่อไปก็ต้องเข้าใจที่มาว่าทำไมบางอย่างเราควรทำ หรือบางอย่างเราไม่ควรทำ ซึ่งการทำความเข้าใจตรงนี้ก็คือนอกจากเรียนพุทธประวัติ การเรียนพุทธประวัติจะช่วยทำให้เราแน่ใจว่าพระพุทธเจ้านั้นมีอยู่จริง แต่เท่านี้ยังไม่พอ เรายังต้องศึกษาต่อไปอีกด้วยว่าทำไมพระพุทธเจ้าจึงเป็นผู้ประเสริฐ จนถึงกับเราต้องมาบวชในศาสนาของพระองค์ เมื่อเราเข้าใจสิ่งเหล่านี้แล้วเราจะมีศรัทธาที่มั่นคงขึ้น เมื่อศรัทธามั่นคงขึ้น วิริยะคือความเพียรในการรักษาวินัยก็จะมีมากขึ้นตามไปด้วย”

พระปณฺณโก ได้กล่าวต่อไปว่า “เมื่อบวชแล้วบางคนก็มีเป้าหมายชัดเจน หรือบางคนก็ยังไม่มีความหมายอะไร การเรียนพุทธประวัตินั้นจะทำให้พระนวกะได้เห็นแบบอย่างที่ดีและงดงาม จนเกิดความเลื่อมใสและรู้ชัดว่า การบวชของเราแท้จริงควรจะเป็นไปเพื่ออะไร แล้วทำอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์แก่ตัวเราและผู้ที่เรารักมากที่สุด”

ในทำนองเดียวกับที่พระอุฏฺฐานโร ได้กล่าวว่า “ชาวพุทธโดยทั่วไปรู้จักพระพุทธเจ้าแค่ผิวเผิน จนถึงบางคนก็อาจจะไม่เชื่อด้วยซ้ำว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่จริง พระใหม่ที่เขาบวชก็อาจจะไม่ประเพณีด้วยเช่นกัน ดังนั้นการเรียนพุทธประวัติจะทำให้เราเข้าใจว่า ทำไมเราจึงต้องเชื่อฟังและทำตามสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ ซึ่งการเชื่อและยอมรับที่จะปฏิบัติตามนี้เรียกว่าศรัทธา เมื่อศรัทธาเกิดขึ้นแล้วถึงที่สุดปัญญาก็จะเกิดขึ้นคู่กัน”

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นที่ทำลายความสงสัยในตัวพระศาสดา และสร้างความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าตลอดจนพระศาสนา เมื่อพระนวกะมีศรัทธาแล้วจิตใจย่อมละเอียดอ่อนขึ้น ซึ่งง่ายต่อการจะสอนให้เข้าใจหลักธรรมอันนำไปสู่ปัญญาต่อไป

ขั้นที่ 3 การเรียนธรรมะ การเรียนธรรมะ คือการศึกษาเล่าเรียนให้เกิดความจำได้หรือเข้าใจ ซึ่งเรียกว่าเป็นส่วนปริยัติ ซึ่งพระอุฏฺฐาโร ได้กล่าวว่า

“การเรียนธรรมะเป็นเรื่องสำคัญซึ่งทางวัดเราก่อนข้างจะเน้นมาก ต้องมีการชวนขาย แม้จะมีตารางจัดไว้ให้เรียนก็ตาม แต่ผู้เรียนก็ต้องบังคับตัวเองด้วย จะต้องเป็นผู้ชวนขายที่จะเรียน ซึ่งสิ่งนี้ต้องอาศัยศรัทธาเป็นพื้นฐาน เพราะคนทั่วไปมักเข้าใจว่าการเรียนธรรมะเป็นเรื่องยากและน่าเบื่อ แต่ถ้ามีความศรัทธาเป็นพื้นฐานการเรียนธรรมะจะเป็นเสมือนการจุดชนวนทางปัญญา ทำให้ผู้ที่เรียนเข้าใจพระพุทธศาสนาทั้งหลักการคือเป้าหมาย และวิธีการคือหนทางนำไปสู่เป้าหมาย เมื่อผู้เรียนเข้าใจดังนั้นก็เกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อตัวผู้เรียนและพระศาสนา”

พระอุภูฐานรโต กล่าวว่า “การเรียนเนื้อธรรมจะเป็นการทำให้เราหนักแน่นในจุดยืน ไม่เป็นคนหลงงมงายในเรื่องที่ไม่ใช่สาระไม่ใช่แก่นของพระศาสนา ผู้ที่เข้ามาบวชในวัดโดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่จบการศึกษาปริญญาตรีมาแล้ว ซึ่งสังคมก็จะให้การยอมรับในระดับหนึ่ง และเราอาจถือได้ว่าเขาเหล่านั้นเป็นตัวแทนของสังคมที่เข้ามาเรียนรู้พระพุทธศาสนา ถ้าพระนวกะเหล่านั้นมีความเข้าใจที่ถูกทาง ย่อมจะเป็นพระโยชนแก่เขาและสังคมอย่างมาก”

ขั้นที่ 3 จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ตัวพระนวกะ เพื่อให้พระนวกะมีความเข้าใจในแก่นของพระพุทธศาสนามากขึ้น พร้อมทั้งมีความหนักแน่นในจุดยืน และไม่เป็นการเสียเปล่าที่ได้เข้ามาบวช

ขั้นที่ 4 การเรียนธรรมะประยุกต์ การเรียนธรรมะประยุกต์เป็นส่วนสุดของกระบวนการด้านวิชาการ ซึ่งในขั้นตอนนี้จะส่งเสริมให้พระนวกะสามารถนำธรรมะที่ได้เล่าเรียนมาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ดังที่พระฐิตสาโร กล่าวว่า

“เมื่อเรียนวินัย เรียนพุทธประวัติ เรียนธรรมะมาแล้ว ก็ต้องเรียนธรรมะประยุกต์ เพื่อเตรียมตัวออกไปสู่โลกแห่งการแข่งขันที่อยู่ภายนอก ธรรมะประยุกต์เป็นสิ่งที่หลวงพ่ (ปัญญานันทภิกขุ) ท่านเน้นมาก เพราะธรรมะเป็นสิ่งที่ชีวิต ไม่ใช่ของที่ตายแล้ว ธรรมะจึงสามารถนำไปใช้ร่วมกับการดำเนินชีวิตอย่างฆราวาสได้อย่างกลมกลืน ซึ่งประโยชน์ที่ได้คือแม้เราอยู่ในโลกแต่เราจะต้องเดือดเนื้อร้อนใจกับความวุ่นวายของโลก”

ซึ่งพระอุภูฐานรโต กล่าวคล้ายคลึงกันว่า “ธรรมะเมื่อเรียนแล้วต้องนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ให้ได้ด้วย มิเช่นนั้นก็เสียเวลาบวชไปเปล่า การใช้พระพุทธศาสนาอย่างมีคุณค่าและสมสมัยเป็นส่วนหนึ่งที่ทางวัดได้ส่งเสริมให้พระนวกะ ดังมีพระนวกะรูปหนึ่งเมื่อสึกแล้วก็กลับไป

ทำงานที่เดิม ซึ่งแต่ก่อนนี้เขาเล่าให้ฟังว่ามักจะโดนเพื่อนร่วมงานนินทาให้ร้ายอยู่บ่อยครั้ง และเขาก็เครียดงานที่ได้ผลออกมาจึงทำไม่ค่อยได้ดี แต่หลังจากบวชออกไปก็เข้าใจแล้วว่า การถูกสรรเสริญ หรือนินทาเป็นเรื่องที่มีอยู่คู่กับโลก แม้คนที่พูดมากก็ถูกนินทา พูดน้อยก็ถูกนินทา พูดพอดีๆ ก็ถูกนินทา หรือคนที่ไม่พูดเลยก็ยังถูกนินทา เมื่อเขาเข้าใจอย่างนี้จึงเริ่มวางใจเป็น เมื่อวางใจเป็นเขาก็ไม่เดือดเนื้อร้อนใจกับคนที่นินทาว่าร้าย และเมื่อคนที่มานินทาว่าร้ายเห็นว่าเขาไม่ได้เดือดเนื้อร้อนใจเหมือนแต่ก่อน ตัวคนนินทาเองก็เลยกลายเป็นคนที่เดือดร้อนไปเสียแทน เหมือนกับคนที่ถ่มน้ำลายขึ้นไปบนฟ้านั้นแหละ ที่สุดท้ายย่อมย้อนกลับมาลงบนหน้าตัวเอง อันนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งของการใช้ธรรมะให้เกิดประโยชน์”

การเรียนธรรมะประยุกต์ในกระบวนการเช่นเรื่อง มองอะไรให้เห็นเป็นครูสอน พระครูสังฆกิจพิมล ผู้สอนก็กล่าวว่า “การเรียนเรื่องนี้ทำให้เรารู้ว่าถ้ามีคน 2 คน หนึ่งเป็นคนเลวมาก อีกคนหนึ่งเป็นคนดีมาก กำลังเดินเข้ามาหาเราทั้งคู่ คนโดยมากมักคิดว่าตนน่าจะได้ประโยชน์จากคนดีมากกว่าคนเลว แต่ความจริงถ้ามองอะไรให้เป็นครูแล้วย่อมจะได้ประโยชน์จากคน 2 คนนี้พอๆ กัน คือ คนดี เราก็ควรเอาเขาเป็นแบบอย่าง เมื่อทำอย่างเขาก็จะมีผู้คนยกย่องสรรเสริญ ส่วนคนเลว ก็ควรดูเขาเป็นอย่างเช่นกันว่า ถ้าทำแบบนี้ผู้คนย่อมประณามย่อมสาปแช่ง”

การเรียนธรรมะประยุกต์จะเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่พระนวกะที่เข้ามาบวช เพื่อออกสู่ภายนอกอีกครั้งด้วยการเปลี่ยนเป็นคนใหม่ ด้วยความเข้าใจถูกต้องและไม่หลงมกมาย

ลำดับขั้นตอนของกระบวนการด้านวิชาการในโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ สามารถสรุปได้เป็นตารางดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 สรุปลำดับขั้นตอนของกระบวนการด้านวิชาการ

ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4
เรียนวินัย	เรียนพุทธประวัติ	เรียนธรรมะ	เรียนธรรมะประยุกต์
- รู้สิ่งที่ดีควรทำและ ไม่ควรทำ	- รู้จักพระศาสดา - สร้างความศรัทธา	- รู้หลักการ - รู้วิธีการ	- เข้าใจการนำธรรมะ ไปใช้
- ป้องกันอาบัติ	เลื่อมใสในพระศาสนา	- มีความหนักแน่น ไม่หลงมกมาย	- เตรียมพร้อมกลับสู่ สังคมภายนอก

ข้อดีข้อด้อยของกระบวนการด้านวิชาการ

ข้อดี: พระรัตนญาณ โกล่าว่า “เป็นการช่วยสร้างสัมมาทิฐิให้กับผู้ที่ยังมีความเข้าใจผิด และยังเป็นการส่งเสริมสัมมาทิฐิให้แก่ผู้ที่มีพื้นฐานความเข้าใจอยู่แล้ว” โดยพระอุฎฐานโร โกล่าเสริมว่า “กระบวนการด้านวิชาการจะช่วยให้พระนวกะฉลาดและมีปัญญามากขึ้น ซึ่งสิ่งนี้จะทำให้พระนวกะมีมุมมองการใช้ชีวิตที่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมมากยิ่งขึ้น” โดยสอดคล้องกับพระธนปาโล ที่กล่าวว่า “การเรียนรู้ธรรมะนี้ผลไม่ใช่เพียงแค่เกิดแก่ตนเท่านั้น หากยังเกิดแก่สังคมอีกด้วย เพราะเมื่อพระที่เข้ามาบวชได้ศึกษาได้เรียนรู้จนเกิดความเข้าใจว่า เราเกิดมาไม่ใช่เพื่อสร้างความเดือดร้อนให้ใคร แต่เราเกิดมาเพื่อสร้างความสุขให้แก่ผู้อื่นต่างหาก” พระปณฺธนุโท ได้กล่าวโดยรวบยอดว่า “กระบวนการด้านวิชาการเป็นรากฐานที่สำคัญอย่างหนึ่งของการฟื้นฟูทุกซ์”

ข้อด้อย: พระที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อดีของกระบวนการด้านวิชาการนี้มีเพียง 1 รูป คือ พระอุฎฐานโร โกล่าว่า “อาจจะเป็นเพราะเนื้อหาวิชาการค่อนข้างเข้มข้น จึงอาจจะทำให้พระนวกะบางรูปที่มีความสนใจน้อยกว่าคนอื่นเกิดความเครียด หรือนั่งหลับในชั้นเรียน”

ตารางที่ 4.12 สรุปข้อดีข้อด้อยของกระบวนการด้านวิชาการที่ได้จากพระผู้รับผิดชอบ

ข้อดี	ข้อด้อย
- เป็นการสร้างสัมมาทิฐิ คือความเห็นถูกต้อง ให้เกิดขึ้น และเป็นการส่งเสริมสัมมาทิฐิ คือความเห็นถูกต้องให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้น - ช่วยเพิ่มพูนปัญญา - เป็นการสร้างทั้งประโยชน์ต่อตัวเองและต่อสังคม - เป็นการสร้างรากฐานสำหรับการฟื้นฟูทุกซ์	- เนื้อหาบางอย่างอาจหนักเกินไปสำหรับผู้ที่มีความสนใจน้อย จนทำให้เกิดความเครียดและการหลับในชั้นเรียน

3. กระบวนการด้านกิจกรรม

กระบวนการด้านกิจกรรมจะค่อนข้างมีความหลากหลายที่เกิดจากกิจกรรมหลายๆอย่างมารวมกัน ซึ่งประกอบด้วย การบิณฑบาต พัฒนาวัด ปลงอาบัติ ทำวัตรสวดมนต์ ถิ่นบนลานหินโค้ง

ลงอุโบสถวันพระ และกิจกรรมช่วงเช้าวันอาทิตย์ ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่จะถูกผสมผสานอยู่ในกิจวัตรที่ต้องทำเป็นประจำทุกวัน ยกเว้นการลงอุโบสถวันพระ และกิจกรรมช่วงเช้าวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องทำในวันที่กำหนด คือ การลงอุโบสถจะทำในทุกวันพระ 14 หรือ 15 ค่ำ แล้วแต่เดือน ซึ่งในเดือนหนึ่งจะมีการลงอุโบสถโดยเฉลี่ยประมาณ 2 ครั้ง และกิจกรรมช่วงเช้าวันอาทิตย์ จะทำเป็นประจำทุกวันอาทิตย์ ส่วนเวลาของกิจกรรมอื่นๆ นั้นจะแสดงรายละเอียดในตารางที่ 4.13 ดังนี้

ตารางที่ 4.13 กำหนดการกิจกรรมต่างๆ ของแต่ละวันในรอบหนึ่งอาทิตย์

วัน	เวลา				
	เช้ามีด	เช้า	สาย	บ่าย	ค่ำ
จันทร์ - ศุกร์	ทำวัตรเช้า	บิณฑบาต	ฉันบนลานหิน	พัฒนาวัด	ทำวัตรเย็น
	04.00-05.30 น.	06.00-07.30 น.	โถ่ง 07.45-08.30 น.	15.00-16.00 น.	18.00-20.00 น.
เสาร์	ทำวัตรเช้า	บิณฑบาต	ฉันบนลานหิน	พัฒนาวัด	ทำวัตรเย็น
	04.00-05.30 น.	06.00-07.30 น.	โถ่ง 07.45-08.30 น.	13.00-16.00 น.	18.00-20.00 น.
อาทิตย์	ทำวัตรเช้า	บิณฑบาต	กิจกรรมวัด	พัฒนาวัด	ทำวัตรเย็น
	04.00-05.30 น.	06.00-07.30 น.	อาทิตย์ 07.45-11.30 น.	15.00-16.00 น.	18.00-20.00 น.
วันพระ 14 หรือ 15 ค่ำ	ทำวัตรเช้า	บิณฑบาต	ฉันบนลานหิน	ลงอุโบสถ	ทำวัตรเย็น
	04.00-05.30 น.	06.00-07.30 น.	โถ่ง 07.45-08.30 น.	14.00-15.30 น.	18.00-20.00 น.

พระผู้รับผิดชอบ : พระครูธรรมธรรมชยา สีสโร

พระครูสังฆกิจพิมล สุรญาโณ

พระมหารุ่ง ปญญาวุฑโฒ

พระมหาบุญส่วน ปุญญสิริ

พระราชนันท์ อุภูฏานโรโต

กิจกรรมต่างๆ ที่จัดไว้ในตารางการฝึกอบรมพระนวกะ แม้จะเป็นกิจกรรมที่ถูกจัดไว้อย่างตายตัว แต่กิจกรรมต่างๆ ก็มีส่วนเสริมสร้างพัฒนาการทางจริยธรรมที่ดีให้แก่พระนวกะอย่างเป็นลำดับ ดังพระปณณวฑฺโฒ กล่าวว่า

“กิจกรรมต่างๆ แม้จะถูกจัดให้ทำตามตารางในเวลาที่ซ้ำๆ กัน ดังเช่นการทำวัตรสวดมนต์ที่ให้ทำกันซ้ำมีครบหนึ่ง หัวคำอีกรอบหนึ่งเป็นประจำทุกวัน ก็จะช่วยให้พระนวกะมีความอดทนเพิ่มมากขึ้น ที่สามารถทำสิ่งที่เหมือนกันซ้ำๆ ได้อย่างตลอดช่วงเวลาที่บวชเข้ามา ซึ่งส่วนนี้จะเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าถ้าพระนวกะสามารถบังคับตัวเองให้มาร่วมทำวัตรได้อย่างไม่ขาดเลย การรักษาศีลซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องบังคับตัวเองด้วยเช่นกันก็จะสามารถทำได้ด้วยเช่นกัน”

ซึ่งพระอุฎฺฐานรโต กล่าวว่า “กิจกรรมต่างๆ แม้จะจัดให้ทำเหมือนๆ กันทุกวัน แต่เมื่อได้ลงมือทำจริงๆ แล้ว จะพบว่า ในแต่ละวันที่ทำลงไปก็จะมีพัฒนาการเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เช่น ถ้าวันนี้ฉันมูมมามต่อหน้าญาติโยมบนลานหินโค้ง วันต่อไปเราก็ต้องระมัดระวังให้มากขึ้น หรือการทำวัตรก็เหมือนกัน ถ้าวันนี้เราทำแล้วไม่ค่อยมีสมาธิเลย วันต่อไปเราก็ต้องทำให้ได้ดีขึ้นกว่าเดิม อย่างนี้เรียกว่าเป็นการพัฒนาในกิจกรรมที่ตนได้ทำลงไป ซึ่งก็จะเพิ่มในเรื่องการพัฒนาจริยธรรมให้มากขึ้นไปตามลำดับด้วย”

วิธีการพัฒนาจริยธรรมของกิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการด้านกิจกรรม

1. การบิณฑบาต การบิณฑบาตนั้นเป็นกิจที่พระภิกษุจะต้องทำเป็นประจำไม่ว่าจะเป็นพระบวชใหม่ หรือพระที่บวชมานานแล้วก็ตาม เพราะชีวิตของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องอาศัยอาหารจากการออกบิณฑบาตเป็นประจำทุกวัน ในส่วนหนึ่งการบิณฑบาตเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพระภิกษุและฆราวาส ไม่ให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างบริษัททั้ง 4 คือพระภิกษุต้องพึงพาฆราวาสให้ส่วนปัจจัยเครื่องหล่อเลี้ยงชีพ ส่วนฝ่ายฆราวาสก็พึงพระภิกษุในส่วนของการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ตลอดจนเป็นนื่อนานุญแก่พุทธบริษัทฝ่ายฆราวาส ซึ่งการบิณฑบาตนี้จะสามารถช่วยพัฒนาจริยธรรมให้แก่พระนวกะได้ในหลายเรื่อง ดังที่พระสิริปัญโญกล่าวว่า

“การบิณฑบาตนี้จะเป็นการเข้าสู่สนามเพื่อทดสอบสิ่งที่ได้เรียนรู้มาจากในห้องเรียน เช่น เรื่องของความอดทน คือเราต้องเดินทางเป็นระยะทางไกลเป็นกิโลๆ โดยไม่ไ่สรองเท้า หรือเรื่อง

ของการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย กินเท่าที่เราจะหาได้ ในส่วนหนึ่งการที่เราเดินไปเห็นคนเฒ่าคนแก่นั่งกับพื้น สองมือประคองอาหารเตี๋ยไว้เหนือหัวเพื่อเตรียมใส่บาตรให้พระ ก็จะทำให้เราเกิดหิริโอตตปละ คือความละอายชั่วกัลป์ขึ้นว่า ถ้าเราคนพระแล้ว เราก็จะไม่มีหน้าที่จะกินข้าวของชาวบ้านเหล่านี้ได้ ซึ่งส่วนนี้ก็เป็นการพัฒนาจริยธรรมให้แก่พระนวกะได้เป็นอย่างมาก”

ซึ่งพระปญฺญานุโธ ก็กล่าวไปในทางเดียวกันว่า “การบิณฑบาตจะเป็นสิ่งที่เตือนให้เราระลึกถึงคุณความดีอยู่เสมอ ว่าถ้าเรามีได้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ตัวจิตสำนึกมันก็จะเล่นงานเราอย่างหนัก ด้วยความที่ถ้าเราไม่ใช่พระก็คงไม่มีใครเอาข้าวเอาน้ำมาให้เราเช่นนี้ หรือแม้แต่เอาให้เราก็ไม่ได้ให้เปล่ายังกราบยังไหว้เราเสียอีกด้วย ซึ่งส่วนนี้จะเป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจแก่ผู้เป็นพระเป็นอย่างมาก”

นอกจากนี้การบิณฑบาต จะมีประโยชน์ในด้านการพัฒนาจิตใจแล้วในด้านกายภาพก็มีผลมากเช่นกัน ดังที่พระอุฎฺฐานรโต เล่าให้ฟังว่า “สมัยก่อนเป็นคนชอบกินแต่อาหารอร่อยๆ พอตอนมาบวชใหม่ๆ ก็แทบจะกินข้าวที่บิณฑบาตมาได้แค่ปลาย箸 ยิ่งถ้าไปได้บิณฑบาตในต่างจังหวัดด้วย ก็จะได้ข้าวเหนียวเปล่าๆ บ้างหรือน้ำพริกที่ดูเลอะๆ ในสมัยแรกๆก็แทบจะกินไม่ได้เลย แต่พอได้ทดลองกินเท่าที่มีเรื่อยๆ ก็ปรากฏว่าเดี๋ยวนี้ ไม่ว่าอาหารอะไรก็กินได้หมด ขอให้เป็นอาหารที่ได้มาจากศรัทธาของชาวบ้าน ก็ล้วนแต่เป็นของที่ดีมีคุณค่าทั้งสิ้น จึงกลายเป็นว่าเราเป็นคนที่ย่อยง่าย กินง่าย ไม่ติดในอาหารมากขึ้นตามไปด้วย”

ท่านยังกล่าวต่อไปอีกว่า “การบิณฑบาตนี้นอกจากจะช่วยให้เราริมท้องและอิ่มใจแล้ว ยังช่วยในเรื่องของการออกกำลังกายด้วย ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ถึงการทำให้สุขภาพแข็งแรง คือการเดินบนพื้นดินหรือสนามหญ้า การสูดอากาศในยามเช้า และการรับแสงแดดอ่อนๆ 3 อย่างนี้ก็รวมอยู่ในการบิณฑบาตทั้งหมด ซึ่งจะเป็นส่วนที่ช่วยให้พระได้มีสุขภาพแข็งแรงขึ้นด้วย”

การบิณฑบาตของพระสงฆ์เป็นภาพพิตตา ที่ดำเนินคู่มากับวิถีชีวิตของสังคมไทยตั้งแต่อดีต ซึ่งการบิณฑบาตและการตักบาตร เป็นประเพณีนิยมที่ฝังามในหมู่ชาวพุทธ เป็นการฝึกฝนการเสียสละทั้งฝ่ายผู้ให้และผู้รับ หรือแม้ผู้ที่ไม่ได้เตรียมอะไรมาตักบาตรก็สามารถหยุดยืนประนมมือเพื่อสร้างความเป็นสิริมงคลให้แก่ตนเองก่อนไปทำงานได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งเมื่อสรุปแล้วกิจกรรมการบิณฑบาตสามารถช่วยให้พระนวกะมีความอดทนมากขึ้น ที่ต้องเดินเป็นระยะทางไกล โดยไม่ใส่รองเท้า พร้อมทั้งต้องอุ้มบาตรที่ร้อนจากข้าวหุงสุกใหม่ๆ ลำดับต่อมาการบิณฑบาตจะช่วยให้

สุขภาพร่างกายของพระนวกะแข็งแรงขึ้นทั้งด้านร่างกายและจิต และลำดับสุดท้ายคือช่วยให้พระนวกะมีความละเอียดซื่อสัตย์ ไม่กล้าทำสิ่งที่เป็นการผิดต่อชาวบ้านผู้มีพระคุณที่ให้ข้าวให้น้ำ

2. การพัฒนาวัด การพัฒนาวัดเป็นกิจที่จะต้องทำเป็นประจำของพระภิกษุที่อาศัยอยู่ในวัด ซึ่งกิจนี้ไม่ใช่เรื่องที่แปลกเสียเท่าใดนัก เพราะเป็นธรรมดาของผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้าน ก็ย่อมต้องการให้บ้านของตนสะอาด คุสวยงาม เป็นที่พลัดพลินของผู้พบเห็นอยู่เป็นประจำ ซึ่งหน้าที่นี้ทางฝ่ายพระสงฆ์ก็จัดให้มีการทำความสะอาด ปัดกวาดศาลา ถนน หนทาง ห้องน้ำ ฯลฯ อยู่เนืองๆ ในส่วนหนึ่งเพื่อให้เกิดความสะอาด สวยงาม น่ายุอาศัย ถูกสุขอนามัย อีกส่วนหนึ่งจะช่วยในการพัฒนาจริยธรรมของคนในด้านความเสียสละ ความอดทน การลดทิฐิฐานะถือตัวถือตน ตลอดจนการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า ซึ่งนอกจากนี้ยังช่วยให้พระสงฆ์ได้ผ่อนคลายอิริยาบถหลังจากที่จำพรรษาตลอดทั้งวัน ดังที่พระชนปาโล กล่าวว่า

“หลังจากที่เรียนในห้องมาทั้งวันก็อาจจะมีเหนื่อยล้าอยู่บ้าง การได้ช่วยกันพัฒนาวัด กับเพื่อพระด้วยกันก็ถือเป็นความผ่อนคลายอีกอย่างหนึ่ง การกวาดลานวัดไปเรื่อยๆ หรือการเก็บขยะไปเรื่อยๆ นอกจากจะทำให้วัดสะอาด หายเครียดแล้ว ยังเป็นการออกกำลังกายไปในตัวด้วย”

นอกจากนี้พระปยุตฺตสิริ ยังได้กล่าวว่า “การช่วยพัฒนาวัด ถ้าคิดให้เป็นก็จะมิได้เสียเลย เพราะการที่เราทำอะไรโดยหวังความสำเร็จโดยมีคิดหาผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเห็นแก่ตัว เราจะไม่ได้รับสิ่งที่ยิ่งไปกว่าสิ่งอื่นใด นั่นคือ ความสุข”

การพัฒนาวัดนี้จะทำกันเป็นประจำทุกวัน โดยเฉพาะวันเสาร์ในช่วงบ่ายจะให้ช่วยกันทั้งพระนวกะ พระที่บวชนานแล้ว สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ให้แต่ละฝ่ายได้ช่วยกันพัฒนาในส่วนที่ตนรับผิดชอบ เพื่อให้วัดมีความสะอาด น่ายุอาศัย ให้เป็นที่พึงได้ทั้งทางกายและจิตใจแก่ผู้มาเยือน

เมื่อสรุปแล้วการพัฒนาวัดจะช่วยให้พระนวกะมีความผ่อนคลายสบายอิริยาบถทำให้พระนวกะคลายจากความเครียด ทั้งยังได้ในเรื่องของการเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความอดทน ตลอดจนการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

3. ปลงอาบัติ การปลงอาบัติ คือ การแสดงความผิดพลาดของพระสงฆ์ที่ได้ล่วงพระวินัยหรือศีลแล้วเกิดความละอายใจ จึงนำความคิดพลาดของตนนั้นมาเปิดเผยแก่พระสงฆ์รูปอื่น หรือแก่

หม่อมคณะ เพื่อเป็นพยานว่าต่อไปความคิดพลาดนี้จะไม่เกิดขึ้นแก่ตนอีกทั้งทางการกระทำ คำพูด และความคิด ดังที่พระสืลธโร กล่าววว่า

“การปลงอาบัติ เป็นการเปิดเผยความผิดของตนเอง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำนึกและเกิดความละอาย เป็นการประจานตนเองต่อหน้าผู้อื่น เพื่อให้ตนเกิดความหลาบจำ ไม่กล้ากระทำความผิดนั้นซ้ำลงไปอีก โดยมีเพื่อนพระด้วยกันร่วมเป็นพยานและให้ช่วยกันคอยสอดส่องดูแลกัน และกันมิให้ล่วงอาบัตินั้นได้อีก”

การปลงอาบัติ เป็นสิ่งที่หลายคนมักเข้าใจผิดว่าเป็นการล้างความผิด ซึ่งความจริงในศาสนาพุทธไม่มีการล้างความคิด ความดีหรือความชั่วที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีตย่อมไม่สามารถล้างออกได้ แต่การปลงอาบัตินั้นเป็นการแสดงออกให้เห็นว่าตนได้สำนึกผิดแล้ว และจะไม่ทำสิ่งนั้นอีกดังที่พระปญญสิริ ได้กล่าวขยายความว่า

“ที่คนโดยมากมักคิดว่าพระทำผิดแล้วมาปลงอาบัติก็จะปลงตก ซึ่งตรงนี้เป็นความเข้าใจผิด เพราะความผิดที่เกิดขึ้นแล้วย่อมไม่เปลี่ยนแปลง แต่เราสามารถทำให้ดีขึ้นได้โดยการทำความดี ทำความถูกให้มากขึ้นเป็นเท่าทวี ก็อุปมาเหมือนกับพახชนะใบหนึ่งที่ใส่น้ำเอาไว้กันแก้ว ถ้าเอากลือใส่ลงไป 1 ช้อน น้ำกันแก้วนั้นย่อมเต็มจัด แต่เมื่อเราเติมน้ำเข้าไปมากๆ น้ำจะเต็มน้อยลงตามลำดับ จนบางทีอาจจะหายเต็มไปเลย แต่ถามว่ายังมีเกลืออยู่ไหม ก็ต้องตอบว่ามี กรรมชั่วที่ทำแล้วก็เหมือนกับเกลือนั่นแหละ และกรรมดีที่ทำก็เหมือนกับน้ำ ถ้าทำความชั่วกรรมนั้นก็ยังคงเป็นสิ่งที่เราเคยทำอยู่แล้วนั่นเองข้อนี้เปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่ถ้าเราทำชั่วไปแล้วสำนึกได้แล้วเปลี่ยนแปลงทำแต่ความดีกรรมชั่วย่อมจะส่งผลแก่เราน้อย จนถึงไม่ส่งผลแก่เราเลย”

โดยสรุปแล้วการปลงอาบัตินั้นจะมีส่วนช่วยให้พระนวกะมีความกล้าหาญในการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้กระทำลงไป เป็นการยอมรับเพื่อแก้ไข อีกทั้งยังเป็นการช่วยเหลือทักท้วงกัน การถือตัวตนไปในตัวอีกด้วย เพราะการปลงอาบัติจะถือพรรษาเป็นสำคัญ บางครั้งคนที่มิอายุ 60 แต่เข้ามาบวชเป็นพระนวกะ ก็จะต้องกราบพระหนุ่มที่มีอายุน้อยๆ แต่มีพรรษามากกว่า

4. ทำวัตรสวดมนต์ การทำวัตรสวดมนต์ แยกออกเป็น 2 คำ คือ การสวดมนต์ หมายถึง การสวดสาธยายบทสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัย ตลอดจนการสวดสาธยายพระพุทธรูปจะต่างๆ ที่พระพุทธรเจ้าได้ตรัสแสงไว้ และการทำวัตร หมายถึง กิจการงานกลายเป็นหน้าที่ประจำ ที่ต้องทำ

ทุกๆ วัน อย่างไม่ขาด ซึ่งการสวดมนต์ทำวัตรของวัดชลประทานรังสฤษฎ์จะทำการเป็นประจำวันละ 2 ครั้ง คือ ช่วงเช้ามีด และช่วงเย็น การสวดมนต์นี้เป็นการสวดมนต์แบบแปล คือ สวดทั้งภาษาบาลี และคำแปลภาษาไทย ซึ่งทำให้ผู้สวดสามารถเข้าใจได้ว่าตนกำลังสวดในเรื่องอะไร แล้วได้ประโยชน์อย่างไรบ้าง ดังที่พระชนปาโล กล่าวว่า

“การทำวัตรสวดมนต์แปลของทางวัดนอกจากจะช่วยสร้างสมาธิได้ดีแล้ว ยังช่วยให้พระนวกะได้เข้าใจเนื้อหาที่ตนกำลังสวดอยู่ด้วย ถ้าพระนวกะพิจารณาตามอย่างมีสมาธิก็จะทำให้พระนวกะเกิดปัญญาตามเนื้อหาที่ตนได้สวดนั้น ซึ่งตรงนี้นับเป็นเป้าหมายของการสวดมนต์แปล”

นอกจากนี้การสวดมนต์ทำวัตรยังเป็นการช่วยให้กาย วาจา และจิตใจมีความสงบเย็น ดังที่พระปัญญศิริ กล่าวว่า “ในระหว่างที่สวดมนต์ กาย วาจา จิต ของเราก็จดจ่ออยู่ที่การสวดมนต์ ในช่วงนี้ทวารทั้ง 3 อย่างเราก็จะสงบ ตรงนี้เรียกว่าเป็นบุญกุศลอย่างยิ่ง เพราะในระหว่างสวดมนต์ เราก็ไม่สามารถแสดงอาการ หรือวาจาที่เป็นบาปได้ ยิ่งถ้าจิตใจเรามีสมาธิ เราก็จะยังมีความสุข เพราะโดยปกติเนื้อหาที่ใช้สวดมนต์ จะเป็นเนื้อหาที่ไพเราะอยู่ในตัวแล้ว ซึ่งความสุขตรงนี้ก็เรียกได้ว่าเป็นบุญกุศลแก่ทั้งตัวผู้สวดและตัวผู้ฟัง”

นอกจากนี้การทำวัตรเช้าในเวลาที่ดี ยังเป็นการสร้างความกระตือรือร้นและเรียกความพร้อมให้กับหมู่คณะของพระนวกะให้สามารถทำกิจการงานประจำวันได้อย่างมีสติตลอดทั้งวันอีกด้วย ดังที่พระปัญญาวุฑฒิ์ กล่าวว่า

“พระนวกะบางองค์เมื่อเดินมาถึงที่ทำวัตร ที่ยังไม่ตื่นก็มี การมาเข้าร่วมทำวัตรที่มีคนหมู่มากร่วมกันกันทำ จะเป็นการใช้พลังของหมู่คณะช่วยเรียกสติของผู้ที่ยังหลับอยู่ให้ตื่นขึ้นมาได้”

โดยสรุปแล้วการทำวัตรสวดมนต์จะช่วยให้พระนวกะได้รับการพัฒนาจริยธรรมในเรื่องของตื่นตัว มีความอดทนและความพากเพียร ที่ต้องนั่งและสวดมนต์เป็นเวลานานๆ ซึ่งเมื่อผ่านจุดนั้นไปได้แล้วพระนวกะจะได้รับความสงบกาย สงบวาจา และสงบใจ จากการที่จิตเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิย่อมนำไปสู่ความเฉลียวฉลาดและมีปัญญาที่เกิดจากการพิจารณาเนื้อหาที่ตนได้

สาธยาย

5. ฉันทบนลานหินโค้ง ลานหินโค้งเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ซึ่งได้แบบอย่างมาจากสวนโมกขพลาราม อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ในทุกวันพระภิกษุสามเณรวัดชลประทานรังสฤษฎ์เมื่อออกบิณฑบาตกลับมาแล้ว จะมานั่งรับบาตรอีกครั้งและฉันภัตตาหารกันที่บนลานหินโค้ง ซึ่งธรรมเนียมนี้มีอยู่คู่วัดมาตั้งแต่สมัยแรกของวัด และเป็นสิ่งที่ญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาจะทราบกันว่า ถ้าต้องการใส่บาตรพระหลายๆ รูป ก็ให้มาตักบาตรที่ลานหินโค้ง ซึ่งในเดือนที่มีพระนวกะมากๆ ลานหินโค้งจะเต็มไปด้วยพระภิกษุสามเณรจำนวนมาก นั่งเรียงรายกันเป็นรูปครึ่งวงกลม ล้อมรอบตัวญาติโยมที่มาทำบุญอีกทีหนึ่ง

ในการนี้พระนวกะที่บวชได้ 1 วันขึ้นมานี้จะต้องมานั่งรับบาตรและฉันภัตตาหารเข้ากันบนลานหินโค้งทุกรูป ซึ่งในช่วงแรกอาจจะสร้างความลำบากใจให้แก่พระนวกะอยู่บ้าง ดังที่พระอุภูธรโศ ได้กล่าวว่า

“ในครั้งแรกที่ขึ้นไปนั่งบนลานหินโค้ง ก็จะมีความรู้สึกเขิน เพราะจิวกที่ยังห่มไม่คล่อง ไม่รู้ว่ามันจะหลุดเอาตอนไหน แลมนั่งๆ ฉันไปก็มีญาติโยมมานั่งจ้อง ก็รู้สึกว่ามันไม่ค่อยลงเท่าไร ยิ่งเป็นอาหารที่ได้จากการบิณฑบาตเราก็ไม่รู้ว่าจะได้อะไรบ้าง ได้อย่างไรก็ต้องฉันอย่างนั้น หรือจะขยับตัวสักทีก็ต้องค่อยๆ ทำเพราะกลัวตกลานหินโค้ง แต่สิ่งเหล่านี้มันก็ช่วยฝึกให้เรา มีสติ มีความอดทนมากขึ้น เพราะสมัยบวชใหม่ๆ การกินข้าว 2 มื้อนั้น เราก็ยังปรับตัวไม่ค่อยได้ ยังหิวมากอยู่ บางทีก็ล้มตัวกินอย่างมูมมาม พอรู้สึกตัวก็อายชาวบ้านมากๆ ต่อมาก็ต้องคอยระวัง หรือการรอพระให้ครบก่อนจะลงมือฉันก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้หิวเสียมมากในช่วงแรก เพราะเวลาที่ข้าวและกับอยู่ต่อหน้าเรา ทั้งที่เราหิวแต่เรากลับหิบบอกไม่ได้มันก็ทรมานมากเหมือนกัน อันนี้พอเวลาผ่านไปเราจะรู้ตัวได้ทันทีว่า เรามีพัฒนาขึ้น คือ เราจะอดทนมากขึ้น อะไรๆ เราก็กินได้ ที่สำคัญเราจะค่อยๆ กินอย่างมีสติเสียด้วย เพราะเราต้องห่วงภาพลักษณ์ที่แสดงออกมา มิให้ญาติโยมมีศรัทธาตกลง”

โดยสรุปแล้วการฉันทบนลานหินโค้งจะช่วยฝึกให้พระนวกะมีระเบียบวินัยในตัวเอง ไม่ตะกระตะกาม กินอย่างมูมมาม ทำอะไรที่ไม่ดีไม่งามต่อหน้าญาติโยมผู้มีจิตศรัทธานำอาหารมาถวายถึงที่วัด ข้อต่อมาคือการกินอย่างง่าย ไม่เลือกอาหาร เพราะเราเป็นผู้รับ ชาวบ้านตักบาตรใส่อะไรมาให้เรา เราก็ต้องฉันอย่างนั้น ไม่มีการเลือกฉัน ลำดับต่อมาเป็นการฝึกความอดทนและการมีสติ

6. ลงอุโบสถวันพระ การลงอุโบสถวันพระ 14 หรือ 15 คำ เป็นกิจที่ต้องกระทำของพระภิกษุทั้งหลาย ไม่เว้นแม้แต่พระที่บวชมาได้หลายสิบพรรษา เจ้าอาวาส เจ้าคณะต่างๆ ทุกๆ รูปก็ยังคงลงอุโบสถเพื่อฟังพระปาฏิโมกข์ เรื่องนี้เป็นข้อที่พระพุทธเจ้าทรงวางเป็นระเบียบเอาไว้ ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนมิยอมลงอุโบสถเพื่อฟังปาฏิโมกข์ ย่อมเป็นอาบัติ (คือล่วงละเมิดพระวินัย) ในการลงอุโบสถฟังพระปาฏิโมกข์นี้ เป็นเรื่องที่จะช่วยให้พระนวกะได้ฝึกความอดทนและยังทำให้ได้เห็นแบบอย่างอันดีงามจากองค์ที่แสดงปาฏิโมกข์ในเรื่องความพากเพียรด้วย ดังที่พระปุลณฺณสิริ ได้กล่าวว่า

“การลงอุโบสถเพื่อฟังพระปาฏิโมกข์ เสร็จสรรพต้องใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ใน 1 ชั่วโมงนี้พระนวกะจะต้องนั่งพับเพียบและฟังเพียงสองอย่างนี้เท่านั้น ซึ่งตรงนี้จะช่วยให้พระนวกะได้ฝึกความอดทนเป็นอย่างมาก เพราะในระหว่างที่อยู่ในอุโบสถนี้ถ้าจะลุกขึ้นไปเข้าห้องน้ำห้องท่า ก็เป็นการไม่สมควร ต้องอดทนอยู่แต่ในพระอุโบสถเท่านั้น”

ซึ่งพระอุฎฐานรโต ก็กล่าวเพิ่มเติมในฐานะที่เคยผ่านความเป็นพระนวกะในโครงการฯ มาไม่นาน อีกว่า “ในสมัยเป็นพระนวกะบวชใหม่ๆ ก็รู้สึกดีที่ให้เปลี่ยนบรรยากาศ เข้ามานั่งในโบสถ์บ้าง แต่พอเข้ามาแล้ว สิ่งแรกที่เราสัมผัสเลยก็นั่งจนเมื่อยมากๆ พอนั่งฟังไปสักพักก็ง่วงอีก ต้องทรมานกับทั้งง่วงและเมื่อยอยู่ตลอด แต่สิ่งที่ประทับใจคือตัวผู้แสดงปาฏิโมกข์ เพราะองค์แสดงท่านต้องท่องปาฏิโมกข์ปากเปล่า ไม่ดูหนังสือ ก็ต้องจำอย่างเดียว แล้วระยะเวลาที่ต้องท่องก็คือ เกือบ 1 ชั่วโมง ก็รู้สึกทึ่งมาก ไม่นึกว่าคนเราจะสามารถจดจำอะไรได้ดีขนาดนั้น เพราะในเกือบหนึ่งชั่วโมงที่ท่านท่องปาฏิโมกข์ให้ฟัง ท่านจะท่องเร็วมาก เร็วจนแม้คนอ่านปาฏิโมกข์ตามไปด้วยยังอ่านตามไม่ทัน ซึ่งตรงนี้ก็รู้สึกประทับใจ และรู้สึกอนุโมทนาด้วยทุกครั้งที่มีผู้ขึ้นแสดงปาฏิโมกข์”

โดยสรุปการลงอุโบสถในวันพระจะช่วยให้พระนวกะมีความอดทนมากยิ่งขึ้น และเป็น การสร้างความประทับใจให้แก่พระนวกะทำให้พระนวกะมีแรงบันดาลใจ มีความพากเพียรทำในกิจที่เป็นประโยชน์

7. กิจกรรมช่วงเช้าวันอาทิตย์ กิจกรรมช่วงเช้าวันอาทิตย์ของพระนวกะที่อยู่ในโครงการฯ คือ หลังจากกลับจากบิณฑบาตในตอนเช้า ก็มานั่งรับบาตรและฉันต่อที่ลานหินโค้ง เมื่อฉันภัตตาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็มีเวลาให้กลับไปล้างบาตรประมาณ 15 นาที แล้วต้องลงมานั่งต่อที่ลานหินโค้งเพื่อมาฟังพระธรรมเทศนาพร้อมๆ กับญาติโยมที่มาร่วม ซึ่งในขณะที่ฟังเทศนานั้นจะทำอย่างอื่นไม่ได้นอกจากนั่งฟัง คือห้ามพูดห้ามคุย ห้ามอ่านหนังสือ ซึ่งในช่วงนี้พระนวกะจะนิยมนั่ง

สมาธิกัน (สาเหตุหนึ่งก็เพื่อเป็นแบบอย่างอันดีงามให้แก่ญาติโยมที่มาที่วัด) หลังจากนั้นเมื่อฟังพระธรรมเทศนาจนจบก็ให้เปิดบาตรรับบริจาคอาหารเพลต่อบนลานหินโค้งนั้นเลย จนเสร็จจากนั้นเพล ซึ่งจะใช้เวลาตลอดทั้งช่วงครึ่งวันเช้า

การทำกิจกรรมในช่วงเช้าวันอาทิตย์ของพระนวกะนี้ จะช่วยพัฒนาจริยธรรมในเรื่องความมีระเบียบวินัย ความอดทน สมาธิ และการมีสติ เป็นต้น ดังที่พระปญฺญาวุฑฺโฒ ได้เล่าให้ฟังว่า

“การนั่งอยู่บนลานหินโค้งเป็นในวันอาทิตย์ในช่วงแรกอาจจะรู้สึกน่าสนุก เพราะเป็นสิ่งที่แปลกใหม่เพราะได้เห็นญาติโยมผู้มีศรัทธามาตั้งบาตรกันมากมาย จนบางครั้งแทบจะไม่ได้ฉันกันเลยก็ว่าได้ แต่พอนั่งไปนานๆ มันชักจะเริ่มไม่ค่อยสนุกแล้ว เพราะความปวด ความเมื่อยมันเริ่มค่อยๆ คืบคลานเข้ามา ถ้าเราจะลงจากลานหินโค้งก็เป็นเรื่องยากอีก เพราะญาติโยมเต็มไปหมด การจะแหวกทางออกไปเข้าห้องน้ำคงจะไม่ใช่ว่าเรื่องที่ทำกันได้ง่ายเลย ดังนั้นจึงต้องทนอย่างเดียวนะ จะคุยกันก็ไม่ได้เพราะขนาดญาติโยมยังนั่งฟังกันอยู่อย่างสงบเลย ถ้าเราคุยกันก็อายโยม เพราะเราเป็นพระ ถ้าความอดทนหรือระเบียบวินัยเรามีไม่เท่าโยม ก็รู้สึกอายเค้า ไม่กล้ากินข้าวของเขา”

พระอุฎฺฐานรโต ได้เล่าในเรื่องเดียวกันนี้ว่า “ในสมัยที่เป็นพระนวกะเวลานั่งหินโค้งในวันอาทิตย์ก็ค่อนข้างมีความสุขนะ เพราะได้เห็นชาวบ้านต่างพากันมาใส่บาตรพระอย่างมีศรัทธา บางทีเราไม่ต้องกินเราก็อิ่มได้เอง คืออิ่มอกอิ่มใจ แต่ก็เคยมีอยู่ครั้งหนึ่งในขณะที่นั่งฟังธรรม มันก็เกิดอาการง่วงมาก จนเพลอหลับไปตอนไหนไม่รู้ รู้ตัวอีกทีน้ำลายก็ยืดเปียกจิ๋วไปหมดเลย พอมองออกไปก็เห็นเด็กน้อยๆ ชีมีชีไม้มาทางเรา เค้าคงบอกพ่อแม่เค้าไปแล้วล่ะ ถึงตอนนี้เราก็อายอย่างมากเลย ไม่รู้จะอย่างไร หลังจากนั้นเวลานั่งลานหินโค้งเลยจะค่อนข้างมีสติมาก ไม่กล้าหลับอย่างเด็ดขาด เพราะอายชาวบ้านเค้า”

โดยสรุปแล้วกิจกรรมช่วงเช้าวันอาทิตย์จะช่วยให้พระนวกะได้รับการพัฒนาจริยธรรมในด้านที่คล้ายกับการนั่งฉันที่ลานหินโค้ง แต่จะได้รับในสิ่งที่เข้มข้นขึ้นมาอีกในระดับหนึ่ง

ในกิจกรรมทั้งหมดของกระบวนการด้านกิจกรรม เมื่อได้สอบถามผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือพระนวกะในกิจกรรมต่างๆ จะพบว่า สิ่งที่พระนวกะจะได้จากกระบวนการด้านกิจกรรมคือ เรื่องความมีระเบียบวินัย เรื่องความอดทนหรือความพากเพียร เรื่องความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นต้น ดังที่พระอุฎฺฐานรโต ได้กล่าวว่า

“ในทุกกิจกรรมของกระบวนการอบรม จะมีส่วนช่วยให้พระนวกะได้ฝึกฝนความมีระเบียบวินัย เพราะการเป็นพระเราจะต้องทำทุกอย่างในอยู่ในกรอบ มีศีลเป็นเครื่องอยู่อาศัย ซึ่งศีลตัวนี้ถ้าเรารักษาเค้า ตัวศีลเองก็จะรักษาเราเหมือนกัน นี่ไม่เฉพาะเพราะ ชาวบ้านทั่วไปก็เหมือนกัน ลองคิดง่าย ถ้าเราไม่เบียดเบียนใคร ก็ใครเล่ามันจะมาเบียดเบียนเรา ถ้าเรามีแต่ความเมตตาให้คนอื่น ก็ไม่ต้องห่วงว่าคนอื่นจะมากิดร้ายต่อเรา หรือถ้าเราไม่กินสุรายาเมาให้มันเสียดสี หรือสติแตก เราจะต้องกลัวอะไรกับการขาดสติจนทำเรื่องเลวร้าย นี่เป็นเรื่องของศีล ของวินัย ซึ่งพระนวกะจะได้ตรงส่วนนี้มาก ต่อไปก็อาจจะเป็นเรื่องของความอดทน ซึ่งต้องมากู้กับการเพียร ตัวอย่างที่เห็นชัดคือการสวดมนต์ ซึ่งปกติใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงครึ่ง ถึง 2 ชั่วโมง ตรงนี้ต้องนั่งพับเพียบบ้างคุกเข่าบ้าง ถ้าไม่อดทนมันจะไปรอดได้อย่างไร ซึ่งพระนวกะที่อยู่จนจบโครงการฯ 1 เดือนก็จะพบว่าช่วงหลังๆ เราก็จะนั่งคุกเข่า หรือพับเพียบได้อย่างสบาย ไม่ลำบากอะไรแล้ว เพราะความอดทนมันเกิดแก่เรา ตรงนี้พระนวกะก็จะได้เรื่องความอดทน ซึ่งเมื่ออดทนแล้วก็ต้องมีความเพียรพยายามทำกิจของตนให้ลุล่วง มันเลยเป็นของคู่กัน ต่อมาพระนวกะก็จะได้เรื่องของความสามัคคี คือพระนวกะเมื่อบวชใหม่ๆ ต่างคนก็ต่างมา จากที่ที่แตกต่างกัน แทบจะไม่รู้จักกันมาก่อน แต่ต้องมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันบางที่เป็นร้อยคน พอได้ร่วมกิจกรรมกันมากๆ ก็จะเกิดความผูกพันกัน โดยเฉพาะยังได้ผูกพันกันทำแต่เรื่องที่เป็นบุญ เป็นกุศล ยิ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีกันยิ่งขึ้น เพราะทุกคนอยู่ในกรอบแห่งความดี ปัญหาเรื่องการทะเลาะเบาะแว้งจึงยังไม่เคยเกิดขึ้นเลย ซึ่งตรงนี้ก็ได้อีกเรื่องหนึ่งที่พระนวกะจะได้รับจากกระบวนการด้านกิจกรรม”

กิจกรรมในกระบวนการด้านกิจกรรม สามารถนำมาแสดงเป็นตารางการพัฒนจริยธรรมได้ ดังตารางต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14 สรุปลำดับขั้นตอนของกระบวนการด้านกิจกรรม

กิจกรรม	ลำดับขั้นตอนการพัฒนาจริยธรรม			
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4
1. บิณฑบาต	ฝึกความอดทน	ฝึกความมีระเบียบวินัย	สุขภาพกายและใจให้แข็งแรง	สร้างความละเอียดรอบคอบ
2. พัฒนาวัด	ฝึกการเสียสละเพื่อส่วนรวม	ฝึกความอดทน	ฝึกการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	สร้างทัศนคติในการทำงานให้มีความสุข

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

กิจกรรม	ลำดับขั้นตอนการพัฒนาจริยธรรม			
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4
3. ปลงอาบัติ	สร้างความละเอียด ชั่วกัลป์	ฝึกความกล้าในทาง ที่ถูกต้อง	ลดทฤษฎีมานะ	
4. ทำวัตรสวด มนต์	ฝึกสติ คือความ ตื่นตัว	ฝึกความอดทนและ ความพากเพียร	ฝึกสมาธิจากการ สงบกาย วาจา และ จิตใจ	เพิ่มพูนปัญญา
5. ถิ่นบนลานหิน โค้ง	ฝึกความมีระเบียบ วินัย	ฝึกการกินอยู่อย่าง ง่าย	ฝึกความอดทน	ฝึกความมีสติ
6. ลงอุโบสถวัน พระ	ฝึกความอดทน	ฝึกความพากเพียร กระทำกิจอันเป็น ประโยชน์		
7. กิจกรรมช่วง เช้าวันอาทิตย์	ฝึกความมีระเบียบ วินัย	ฝึกความอดทน	ฝึกสมาธิ	ฝึกความมีสติ

ข้อดีข้อด้อยของกระบวนการด้านกิจกรรม

ข้อดี: พระสุรญาโณ กล่าวถึงข้อดีของกระบวนการด้านนี้ว่า “กระบวนการด้านกิจกรรม จะช่วยให้พระนวกะได้ฝึกฝนตัวเองในด้านต่าง เช่นฝึกความอดทน ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมบางอย่างที่ต้องทำทุกวัน ก็จะเป็นเครื่องพิสูจน์ไปด้วยว่า ถ้ายังไม่มี ความพยายามในการทำกิจกรรมได้อย่างสม่ำเสมอแล้วศีลตั้ง 227 ข้อ จะมีความพยายามรักษากันได้อย่างไร” พระอุฎฐานโรโต กล่าวไว้ว่า “กิจกรรมนอกจากจะเป็นการฝึกฝนในด้านต่างๆแล้ว ยังเป็นการผ่อนคลายอิริยาบถไปในตัว และยังเป็นการสร้างความละเอียดชั่วกัลป์อีกด้วย”

ข้อด้อย: สำหรับข้อด้อยของกระบวนการด้านนี้ พระปัญญาวุฑฒโธ กล่าวไว้ว่า “ถ้าจะมีอยู่ก็จะเป็นเรื่องของการจัดตารางกิจกรรมที่ขาดความหลากหลาย”

ตารางที่ 4.15 สรุปข้อดีข้อด้อยของกระบวนการด้านกิจกรรมที่ได้จากพระผู้รับผิดชอบ

ข้อดี	ข้อด้อย
- เป็นการฝึกฝนพัฒนาจริยธรรมของพระนวกะในด้านต่างๆ เช่น ความอดทน ความมีระเบียบวินัย ความละเอียดรอบคอบ เป็นต้น - เป็นเครื่องพิสูจน์ความพยายามที่จะมีต่อการรักษาศีล 227 ข้อ - เป็นการสร้างความผ่อนคลายทางอิริยาบถ	- มีการจัดตารางกิจกรรมที่ขาดความหลากหลาย

ตอนที่ 5 การทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

การทดสอบสมมติฐานของการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกทางเดียวของตัวแปร กับข้อมูลสภาพปัจจัยพื้นฐานของกลุ่มประชากร คือ พระนวกะผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมของโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ผู้วิจัยได้กำหนดข้อมูลสภาพปัจจัยพื้นฐานของกลุ่มประชากร คือ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรสก่อนบวช อาชีพก่อนบวช รายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช ภูมิลำเนา แล้วนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของตัวแปรหรือการทดสอบสมมติฐานของการวิจัยขึ้น เพื่อให้ได้ทราบว่าตัวแปรใดบ้างที่เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพล หรือมีผลต่อตัวแปรอื่น ซึ่งจะเป็นข้อมูลเพื่อลดหรือเพิ่มความเข้มแข็งให้กับตัวแปรนั้น ซึ่งได้กำหนดกรอบการวิเคราะห์ คือ สภาพปัจจัยพื้นฐานของกลุ่มประชากร กับ ระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช

ทั้งนี้ผู้วิจัย ได้กำหนดวิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรแล้วนำเสนอ โดยมีรายละเอียดจำแนกตามสมมติฐานดังต่อไปนี้

สมมติฐานที่ 1 พระนวกะที่มีอายุต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน

ผลจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุของพระนวกะและระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช ผลการศึกษาพบว่า พระนวกะที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป

เป็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนาริยธรรมผ่านการบวชมากที่สุด คือ 4.22 และพระนวกะที่มีอายุ 20-29 ปี เป็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนาริยธรรมผ่านการบวชน้อยที่สุด คือ 3.60 (ตารางที่ 4.16) เมื่อทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อทดสอบความมีนัยสำคัญทางสถิติด้วยค่า เอฟ (F-test) พบว่า มีความแตกต่างที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($P=0.001$) แสดงให้เห็นว่าพระนวกะที่มีอายุต่างกันมีระดับการพัฒนาริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน (ตารางที่ 4.17) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 1 นอกจากนี้ มีการนำเสนอผลการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีการทดสอบ เชฟเฟ้ (Scheffe') ได้ผลการทดสอบที่มีความแตกต่างรายคู่จำนวน 1 คู่ ได้แก่ กลุ่มอายุ 30-39 ปี มีระดับการพัฒนาริยธรรมผ่านการบวชมากกว่า กลุ่มที่มีอายุ 20-29 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.16 จำนวน ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการพัฒนาริยธรรมผ่านการบวชของพระนวกะจำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	S.D.
20-29 ปี	77	3.60	0.721
30-39 ปี	70	3.99	0.696
40-49 ปี	17	3.98	0.235
50 ปีขึ้นไป	7	4.22	0.531
<u>รวม</u>	171	3.83	0.699

ตารางที่ 4.17 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุต่อระดับการพัฒนาริยธรรมผ่านการบวช

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	3	7.328	2.443	5.372	0.001*
ภายในกลุ่ม	167	75.940	0.455		
<u>รวม</u>	170	83.269			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.18 แสดงการเปรียบเทียบรายคู่ของอายุกับระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช

อายุ	ค่าเฉลี่ย	20-29 ปี	30-39 ปี	40-49 ปี	50 ปีขึ้นไป
		3.60	3.99	3.98	4.22
20-29 ปี	3.60	-	*	-	-
30-39 ปี	3.99		-	-	-
40-49 ปี	3.98			-	-
50 ปีขึ้นไป	4.22				-

สมมติฐานที่ 2 พระนวกะที่มีระดับการศึกษาต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน

ผลจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษาของพระนวกะและระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช ผลการศึกษาพบว่า พระนวกะที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี เป็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชมากที่สุด คือ 4.06 และพระนวกะที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี เป็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชน้อยที่สุด คือ 3.76 (ตารางที่ 4.19) เมื่อทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อทดสอบความมีนัยสำคัญทางสถิติด้วยค่า เอฟ (F-test) พบว่า ไม่มีความแตกต่างที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($P=0.102$) แสดงให้เห็นว่าพระนวกะที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 4.20) ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ 2

ตารางที่ 4.19 จำนวน ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการ
บวชของพระนวกะจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	S.D.
ต่ำกว่าปริญญาตรี	21	4.06	0.942
ปริญญาตรี	120	3.76	0.657
สูงกว่าปริญญาตรี	30	3.95	0.643
รวม	171	3.83	0.699

ตารางที่ 4.20 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษา
ต่อระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	2	2.234	1.117	2.315	0.102
ภายในกลุ่ม	168	81.035	0.482		
รวม	170	83.269			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 3 พระนวกะที่มีสถานภาพสมรสก่อนบวชต่างกัน จะมีระดับการพัฒนา
จริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน

ผลจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสถานภาพ
สมรสก่อนบวชของพระนวกะและระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช ผลการศึกษาพบว่า พระ
นวกะที่มีสถานภาพสมรส เป็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชมากกว่ากลุ่มพระ
นวกะที่มีสถานภาพโสด เมื่อทำการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกัน ด้วยการทดสอบความมี
นัยสำคัญทางสถิติด้วยค่า ที (t-test) พบว่า มีความแตกต่างที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
($P=0.004$) แสดงให้เห็นว่าพระนวกะที่มีสถานภาพสมรสก่อนบวชต่างกันมีระดับการพัฒนาจริย
ธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน (ตารางที่ 4.21) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 3

ตารางที่ 4.21 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสถานภาพสมรสก่อนบวชต่อระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช

สถานภาพสมรสก่อนบวช	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	t	df	P
โสด	92	3.69	0.724	-2.899	168.88	0.004*
สมรส	79	3.99	0.638			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 4 พระนวกะที่มีอาชีพก่อนบวชต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน

ผลจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพก่อนบวชของพระนวกะและระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช ผลการศึกษาพบว่า พระนวกะที่มีอาชีพก่อนบวชประกอบอาชีพส่วนตัว/รับจ้าง เป็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชมากที่สุด คือ 4.00 และพระนวกะที่มีอาชีพก่อนบวชเป็นนักศึกษา เป็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชน้อยที่สุด คือ 3.19 (ตารางที่ 4.22) เมื่อทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อทดสอบความมีนัยสำคัญทางสถิติด้วยค่า เอฟ (F-test) พบว่า มีความแตกต่างที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($P=0.000$) แสดงให้เห็นว่าพระนวกะที่มีอาชีพก่อนบวชต่างกันมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน (ตารางที่ 4.23) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 4 นอกจากนี้ มีการนำเสนอผลการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีการทดสอบ เชฟเฟ้ (Scheffe') ได้ผลการทดสอบที่มีความแตกต่างรายคู่ จำนวน 3 คู่ ได้แก่ กลุ่มรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ, กลุ่มพนักงานหน่วยงานเอกชน และกลุ่มประกอบอาชีพส่วนตัว/รับจ้าง มีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชมากกว่ากลุ่มนักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตารางที่ 4.24)

ตารางที่ 4.22 จำนวน ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการ
บวชของพระนวกะจำแนกตามอาชีพก่อนบวช

อาชีพก่อนบวช	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	S.D.
นักศึกษา	26	3.19	0.936
รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	30	3.89	0.681
พนักงานหน่วยงานเอกชน	54	3.94	0.737
ประกอบอาชีพส่วนตัว/รับจ้าง	54	4.00	0.247
อื่นๆ	7	3.69	0.697
<u>รวม</u>	171	3.83	0.699

ตารางที่ 4.23 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพก่อนบวช
ต่อระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	12.877	3.219	7.591	0.000*
ภายในกลุ่ม	166	70.392	0.424		
<u>รวม</u>	170	83.269			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.24 แสดงการเปรียบเทียบรายค่าของอาชีพก่อนบวชกับระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่าน
การบวช

อาชีพก่อนบวช	ค่าเฉลี่ย	นักศึกษา	รับ ราชการ/ พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	พนักงาน หน่วยงาน เอกชน	ประกอบ อาชีพ ส่วนตัว/ รับจ้าง	อื่นๆ
		3.19	3.89	3.94	4.00	3.69
นักศึกษา	3.19	-	*	*	*	-
รับราชการ/พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	3.89		-	-	-	-
พนักงานหน่วยงานเอกชน	3.94			-	-	-
ประกอบอาชีพส่วนตัว/ รับจ้าง	4.00				-	-
อื่นๆ	3.69					-

สมมติฐานที่ 5 พระนวกะที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวชต่างกัน จะมีระดับการพัฒนา
จริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน

ผลจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้เฉลี่ยต่อ
เดือนก่อนบวชของพระนวกะและระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช ผลการศึกษาพบว่า พระ
นวกะที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช 10,001 – 20,000 บาท เป็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนา
จริยธรรมผ่านการบวชมากที่สุด คือ 4.08 และพระนวกะที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช ต่ำกว่า
10,000 บาท เป็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชน้อยที่สุด คือ 3.36 (ตารางที่
4.25) เมื่อทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อทดสอบความมี
นัยสำคัญทางสถิติด้วยค่า เอฟ (F-test) พบว่า มีความแตกต่างที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
($P=0.000$) แสดงให้เห็นว่าพระนวกะที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวชต่างกันมีระดับการ
พัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน (ตารางที่ 4.26) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 5 นอกจากนี้
มีการนำเสนอผลการเปรียบเทียบรายค่าด้วยวิธีการทดสอบ เชฟเฟ (Scheffe') ได้ผลการทดสอบที่มี
ความแตกต่างรายค่า จำนวน 4 คู่ ได้แก่ กลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001 – 20,000 บาท, กลุ่มที่มี

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001 – 30,000 บาท, กลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 30,001 – 40,000 บาท และกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 40,000 บาทขึ้นไป มีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชมากกว่ากลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตารางที่ 4.27)

ตารางที่ 4.25 จำนวน ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของพระนวกะจำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช

รายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	S.D.
ต่ำกว่า 10,000 บาท	40	3.36	0.933
10,001 – 20,000 บาท	36	4.08	0.720
20,001 – 30,000 บาท	68	3.89	0.451
30,001 – 40,000 บาท	16	3.98	0.428
40,000 บาทขึ้นไป	11	4.06	0.520
รวม	171	3.83	0.699

ตารางที่ 4.26 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวชต่อระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	12.139	3.035	7.082	0.000*
ภายในกลุ่ม	166	71.130	0.428		
รวม	170	83.269			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.27 แสดงการเปรียบเทียบรายคู่ของรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวชกับระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ก่อนบวช	ค่าเฉลี่ย	ต่ำกว่า 10,000	10,001 – 20,000	20,001 – 30,000	30,001 – 40,000	40,000 บาท ขึ้นไป
		บาท	บาท	บาท	บาท	
		3.36	4.08	3.89	3.98	4.06
ต่ำกว่า 10,000 บาท	3.36	-	*	*	*	*
10,001 – 20,000 บาท	4.08		-	-	-	-
20,001 – 30,000 บาท	3.89			-	-	-
30,001 – 40,000 บาท	3.98				-	-
40,000 บาทขึ้นไป	4.06					-

สมมติฐานที่ 6 พระนวกะที่มีภูมิลำเนาต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน

ผลจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างภูมิลำเนาของพระนวกะและระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช ผลการศึกษาพบว่า พระนวกะที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนนทบุรี เป็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชมากที่สุด คือ 3.92 และพระนวกะที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชน้อยที่สุด คือ 3.67 (ตารางที่ 4.28) เมื่อทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อทดสอบความมีนัยสำคัญทางสถิติด้วยค่า เอฟ (F-test) พบว่า ไม่มีความแตกต่างที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($P=0.102$) แสดงให้เห็นว่าพระนวกะที่มีภูมิลำเนาต่างกันมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 4.29) ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ 6

ตารางที่ 4.28 จำนวน ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการ
บวชของพระนวกะจำแนกตามภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	S.D.
นนทบุรี	75	3.92	0.704
กรุงเทพมหานคร	54	3.67	0.768
ปริมณฑล (ปทุมธานี, สมุทรปราการ, สมุทรสาคร และนครปฐม)	23	3.86	0.670
จังหวัดอื่นๆ	19	3.88	0.439
<u>รวม</u>	171	3.83	0.699

ตารางที่ 4.29 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างภูมิลำเนาต่อ
ระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	3	2.036	0.679	1.396	0.246
ภายในกลุ่ม	167	81.232	0.486		
<u>รวม</u>	170	83.269			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการทดสอบสมมติฐาน

จากการทดสอบสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ทั้งหมด 6 สมมติฐาน
ปรากฏว่า ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ 4 สมมติฐาน เมื่อแยกพิจารณาในแต่ละตัวแปร
พบว่า

1. ปัจจัยด้านอายุของพระนวกะ พบว่า อายุ มีความสัมพันธ์กับระดับการพัฒนาจริยธรรม
ผ่านการบวช อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 1

2. ปัจจัยด้านระดับการศึกษาของพระนวกะ พบว่า ระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการพัฒนาริยธรรมผ่านการบวช อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 **จึงไม่เป็นไปตาม**

สมมติฐานที่ 2

3. ปัจจัยด้านสถานภาพสมรสของพระนวกะ พบว่า สถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์กับระดับการพัฒนาริยธรรมผ่านการบวช อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 **จึงเป็นไปตาม**

สมมติฐานที่ 3

4. ปัจจัยด้านอาชีพก่อนบวชของพระนวกะ พบว่า อาชีพก่อนบวช มีความสัมพันธ์กับระดับการพัฒนาริยธรรมผ่านการบวช อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 **จึงเป็นไปตาม**

สมมติฐานที่ 4

5. ปัจจัยด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวชของพระนวกะ พบว่า รายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช มีความสัมพันธ์กับระดับการพัฒนาริยธรรมผ่านการบวช อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 **จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ 5**

6. ปัจจัยด้านภูมิลำเนาของพระนวกะ พบว่า ภูมิลำเนา ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการพัฒนาริยธรรมผ่านการบวช อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 **จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ 6**

ข้อวิจารณ์

จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากการตอบแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และจากการศึกษาเอกสารประกอบกัน แสดงให้เห็นถึงข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์บางประการเกี่ยวกับเหตุการณ์ตัดสินใจบวช ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมผ่านกระบวนการฝึกอบรมของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และข้อเปรียบเทียบระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชตามปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งในส่วนการวิจารณ์นี้จะแบ่งออกเป็น 4 ส่วนเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจดังต่อไปนี้

1. เหตุผลการตัดสินใจบวชของพระนวกะ
2. ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมผ่านกระบวนการฝึกอบรมของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์
3. กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์
4. สมมติฐานของการวิจัย

1. เหตุผลการตัดสินใจบวชของพระนวกะ

ด้านเหตุการณ์ตัดสินใจบวชของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ในช่วงเข้าพรรษาปี พุทธศักราช 2550 และช่วงเดือนพฤศจิกายนนี้ เป็นการตัดสินใจที่อยู่บนพื้นฐานของการบวชระยะสั้นอันเป็นไปตามนโยบายของทางวัด ซึ่งผู้ที่ผ่านการคัดเลือกเข้ามาบวช จะถูกคัดสรรอย่างดีจากขั้นตอนของการรับสมัคร คืออย่างน้อยพระนวกะทุกรูปที่บวชจะต้องสามารถท่องจำบทานนาค (คำสำหรับขอบวช) และบทสวดมนต์ทำวัตรเช้า – เย็น ฉบับแปลไทย ได้ทั้งหมด อีกทั้งยังมีการรับสมัครโดยจำกัดจำนวน เช่น ในช่วงเดือนพฤศจิกายนสามารถรับได้ 99 ราย แต่มีผู้มาขึ้นใบสมัครไว้ 139 ราย จึงต้องมีการสอบสัมภาษณ์เพิ่มเติม เพื่อพิจารณารับเฉพาะผู้ที่มีความตั้งใจบวชอย่างแท้จริง

จากผลการวิจัยเรื่องเหตุการณ์ตัดสินใจบวชของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ พบว่าสาเหตุที่มีผู้เลือกตอบมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง คือ ทดแทนบุญคุณของบิดามารดาและผู้มีพระคุณ มี

ค่าเฉลี่ย 4.36 ซึ่งเหตุผลนี้นับว่าเป็นเหตุผลที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่มีมูลเหตุจูงใจที่คำนึงถึงตัวผู้บวชเป็นสำคัญ ดังที่ บรรพต วีระสัย (2519: 295) ได้จัดกลุ่มไว้โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่มีมูลเหตุจูงใจที่คำนึงถึงตัวผู้บวชเป็นสำคัญ และกลุ่มที่มีมูลเหตุจูงใจที่คำนึงถึงสังคมเป็นสำคัญ ส่วนสาเหตุที่พระนวกะเลือกตอบเหตุผลเรื่องการทดแทนบุญคุณนี้เป็นอันดับแรก อาจจะเป็นเพราะว่าพระนวกะที่เข้าร่วมโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ มีความเชื่อตามคติที่ว่า “ถ้าใครได้บวชลูกแล้ว ก็ได้นุญได้กุศลมาก ช่วยให้อุแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ ตลอดจนได้เป็นญาติของพระศาสนา” พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2542: 14) อีกทั้งการทดแทนบุญคุณบิดามารดาย่อมเป็นหน้าที่ของวิญญูชนคนดี ที่ต้องทดแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณทั้งหลาย (พุทธทาสภิกขุ, 2543: 20) จึงทำให้การทดแทนบุญคุณของบิดามารดาและผู้มีพระคุณเป็นเหตุผลอันดับแรกที่ถูกเลือก

ส่วนเหตุผลที่สองที่พระนวกะส่วนใหญ่เลือกตอบ คือ ต้องการฝึกฝนอบรมเพื่อพัฒนาตนเอง มีค่าเฉลี่ย 4.34 เหตุผลนี้แสดงให้เห็นว่าพระนวกะที่เข้าร่วมโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ มีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาซึ่งมีอยู่เพื่อทำให้บุคคลได้พัฒนาชีวิต ทั้งในด้านความประพฤติ ทั้งกาย วาจา จิตใจ ให้ดีงามเข้มแข็งมั่นคงเป็นสุข และในด้านปัญญา คือ ให้มีความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตรงตามเป็นจริง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542: 28) อีกเหตุผลหนึ่งซึ่งสอดคล้องกับการฝึกฝนอบรมเพื่อพัฒนาตนเอง คือ ความต้องการแสวงหาสัจธรรมของชีวิต จากผลการศึกษาเหตุผลนี้มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในลำดับที่ 3 คือ 3.97 เหตุผลในลำดับที่ 2 และ 3 นี้อาจนับได้ว่าเป็นเหตุและเป็นผลของกันและกัน คือเมื่อมีการฝึกฝนพัฒนาตนเองแล้ว ย่อมแจ่มชัดในความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายรวมถึงเรื่องชีวิตและการดำเนินชีวิต สำหรับเหตุผลในข้อนี้ นับเป็นข้อสำคัญเป็นอันดับแรกตามเป้าหมายหลักของการบวชในพระพุทธศาสนา เพราะการแสวงหาสัจธรรมของชีวิตหรือการหาทางออกจากความทุกข์ เป็นผลมาจากการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขาโดยตรง ซึ่งแต่เดิมเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการบวชในพระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้าได้มีพระพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมารเกิด เพื่อประพฤติพรหมจรรย์(การทำกิจในพระพุทธศาสนา) เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเกิด” (พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), 2550: 11) ซึ่งการที่กลุ่มพระนวกะจะมีความเข้าใจเช่นนี้ได้จำเป็นต้องมีความศรัทธาเป็นพื้นฐาน และจากผลการวิจัยก็ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าพระนวกะมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ด้วยค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 3.91 ซึ่งความมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นเหตุผลลำดับที่ 4 ที่พระนวกะเลือกตอบ การเลือกตอบเหตุผลนี้ของพระนวกะในส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากขั้นตอนการคัดสรรผู้เข้าบวชของทางวัดที่ได้กลั่นกรองบุคลากรที่จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการฝึกฝนอบรมบ่มเพาะจริยธรรมในห้วงกงามอย่างพิถีพิถัน จึงทำให้ผู้ที่ได้รับการคัดเลือก

ให้เข้ามาบวชจะต้องมีความศรัทธาและมีความรู้ความเข้าใจในการพระพุทธศาสนาเป็นทุนเดิมอยู่แล้วพอสมควร

สมเกียรติ มีธรรม (2546: 3) ได้เคยศึกษาเหตุผลของการบวชของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ว่า ส่วนใหญ่เป็นลูกชาวไร่ชาวนาและกรรมกรแบกหาม โดยมากเข้ามาบวชตามประเพณี หรือไม่มีบวชเพราะความทุกข์ทางใจ ความพลัดพรากจากคนที่ตนเคารพรัก หรือไม่มีเหตุปัจจัยทางเศรษฐกิจ สำหรับผู้ที่ตั้งใจบวชเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาจะมีน้อยเต็มที แต่จากข้อมูลที่เก็บได้ในงานวิจัยครั้งนี้ พบว่าเหตุผลหลักของการบวชที่สมเกียรติ มีธรรมได้กล่าวไว้นั้น ไม่ตรงกับข้อเท็จจริงของการบวชพระนวกะในโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เพราะพระนวกะส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นพนักงานหน่วยงานเอกชน และประกอบอาชีพส่วนตัวหรือรับจ้าง ซึ่งมีรายได้โดยเฉลี่ย คือ 23,700 บาทต่อเดือน ส่วนเหตุผลที่ตัดสินใจบวชตามประเพณีอยู่ถูกเลือกเป็นลำดับที่ 7 จากทั้งหมด 13 เหตุผล โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.85 ส่วนเรื่องของความทุกข์ทางใจเป็นเหตุผลที่พระนวกะส่วนใหญ่เลือกเป็นอันดับที่ 9 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.05 ส่วนเรื่องของการเข้ามาบวชเพื่อเปลี่ยนสถานภาพทางสังคมและความต้องการพึ่งพาพระศาสนาด้านวัตถุปัจจัยก็แทบจะไม่ปรากฏในพระนวกะกลุ่มที่ศึกษานี้ ที่เป็นดังนี้อาจเพราะพระนวกะส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เข้ามาบวชด้วยระยะเวลาอันจำกัด (ตามนโยบายของโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์) ดังนั้นเหตุผลด้านเศรษฐกิจจึงมีผลน้อยต่อพระนวกะกลุ่มนี้

2. ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมผ่านกระบวนการฝึกอบรมของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์

จากผลการวิจัยระบุว่าระดับการพัฒนาทางจริยธรรมโดยรวมของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์โดยเฉลี่ยแล้วมีค่าคะแนนเท่ากับ 3.83 อยู่ในระดับมาก มีความหมายว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของพระนวกะมีในระดับ “มาก” จากการเก็บข้อมูลการพัฒนาจริยธรรมซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านกาย ด้านวาจา และด้านใจ ในแต่ละด้านมีระดับคะแนนการพัฒนาทางจริยธรรมดังนี้ คือ ด้านกาย มีระดับคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 อยู่ในระดับมาก มีความหมายว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของพระนวกะมีในระดับ “มาก” ด้านวาจา มีระดับคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 อยู่ในระดับปานกลาง มีความหมายว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของพระนวกะมีในระดับ “มาก” และด้านจิตใจ มีระดับคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 อยู่ในระดับมาก มีความหมายว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของพระนวกะมีในระดับ “มาก”

ดังจะเห็นได้ว่าการบวชผ่านโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้สร้างการพัฒนาจริยธรรมที่ดีให้กับพระนวกะโดยเฉพาะด้านจิตใจซึ่งเป็นด้านที่ได้รับการพัฒนามากขึ้นที่สุด ผลการวิจัยเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงระดับการพัฒนาจริยธรรมของพระนวกะตามทฤษฎีของการพัฒนาจริยธรรมด้วยเหตุผลทางจริยธรรมของเพียเจต์ (ปกรณ บัญสารานู, 2532: 9) โดยด้านจิตใจจะอยู่ในระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post-conventional Level) เป็นระดับที่มีการเข้าถึงค่านิยมด้วยคุณค่าทางจริยธรรม มีความคิดไตร่ตรองหรือซังใจตนเองก่อน เมื่อเห็นว่าเหมาะสมหรือเที่ยงธรรมจึงจะลงมือปฏิบัติ จะมีการพิจารณาถึงผลดีผลเสียทางสังคม โดยผ่านกฎเกณฑ์ของกลุ่ม หรือตามหลักศาสนา จะไม่ยอมทำความผิดเพราะต้องการให้ผู้อื่นมายอมรับ และจะทำตามระเบียบที่ได้วางไว้ร่วมกัน ด้วยความมีสติรับผิชอบ มีความเข้าใจกฎเกณฑ์และบรรทัดฐานของสังคม ปฏิบัติตนตามหน้าที่เพื่อประโยชน์ต่อกลุ่ม ต่อสังคม หรือสถาบัน ซึ่งเมื่อบุคคลพัฒนาเข้าสู่แดนแห่งจิตใจตามทฤษฎีนี้แล้วย่อมมีเหตุมีผล เห็นความสำคัญของคนหมู่มาก จะคำนึงถึงสภาพการณ์และกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผล ซึ่งได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ จะเคารพมติหรือข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกัน จะทำตามสัญญาที่ให้ไว้กับผู้อื่น คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ ควบคุมบังคับใจตนเองได้ และที่สำคัญจะมีจุดมุ่งหมาย คือ เห็นความสงบสุขของส่วนรวมและสังคมเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด ดังจะเห็นได้จากในรายละเอียดของการตอบแบบสอบถามในด้านจิตใจว่า พระนวกะมีระดับการพัฒนาที่ดีขึ้นมากที่สุด ในด้านความมีเมตตากรุณา ซึ่งมีระดับคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 อยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจจะเป็นเพราะการได้เรียนรู้คุณและโทษของการวางตัวต่อสังคมและสิ่งรอบข้าง ทำให้เข้าใจว่าทุกคนล้วนแต่เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมดทั้งสิ้น ดังมีพระพุทธรพจน์ตรัสรับรองไว้ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้น เบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มี
อวิชชาเป็นที่ทักกัน มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่ไม่เคยเป็นมารดา... บิดา... พี่น้องชาย... หญิง... บุตรธิดา... โดยกาลนานนี้
มิใช่หาได้ง่ายเลย (ส.น. 16/137-142/226-229.)

เมื่อพระนวกะมีความเข้าใจว่าคนทุกคน หรือสัตว์ทุกชีวิตล้วนแต่เคยเป็นพ่อ แม่ พี่ น้องกัน
มาทั้งสิ้นย่อมมีสติระงับความโกรธ มีความเห็นใจในชีวิตทั้งหลาย คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
และที่สำคัญคือมีความปรารถนาความสงบสุขแก่ส่วนรวมและสังคมเป็นหลัก

จริยธรรมลำดับที่ 3 ที่พระนวกะคิดว่าตนมีการพัฒนามากที่สุดในด้านจิตใจ คือ ความ
 پاکเพียรในการกระทำกิจอันเป็นประโยชน์ ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 มีความหมายว่ามีการ

พัฒนาจริยธรรมข้อนี้ในระดับมาก อาจเป็นเพราะความเข้าใจเรื่องการเป็นอยู่อย่างมีคุณค่า ที่ได้รับการปลูกฝังจากโครงการอบรมพระนวกะวัชลประทานรังสฤษฎ์ จึงทำให้พระนวกะมีค่านิยมของการสร้างประโยชน์ต่อตนเองและสังคมเป็นที่ตั้ง โดยอาศัยความเพียรเป็นกำลังสำคัญ ซึ่งในข้อนี้อาจถือว่าเป็นอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation) ตามทฤษฎีของการพัฒนาจริยธรรมด้วยเหตุผลทางจริยธรรมของเพียเจต์ ที่มีการเป็นอยู่โดยสร้างสรรค์สังคมเป็นเป้าหมายหลัก ลำดับที่ 4 ที่พระนวกะคิดว่าตนเองมีระดับการพัฒนามากขึ้น คือ ความเห็นถูกต้อง ความเข้าใจสังคมของชีวิต มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ในข้อนี้อาจเป็นเพราะการเรียนรู้ในกระบวนการด้านวิชาการ ด้านวิชาชีพสันทนก็มีมาตรฐาน และด้านกิจกรรม ประกอบกัน ซึ่งแต่ละกระบวนการล้วนแต่หนุนเสริมกันเพื่อให้ตัวพระนวกะเกิดความเห็นที่ถูกต้อง และมีความเข้าใจสังคมของชีวิตด้วยกันทั้งสิ้น ตามเป้าหมายแห่งการบวช ในข้อนี้จึงนับเป็นผลสำเร็จโดยตรงของโครงการอบรมพระนวกะวัชลประทานรังสฤษฎ์

ระดับของจริยธรรมที่พระนวกะส่วนใหญ่ได้รับการพัฒนานี้เมื่อเทียบแล้วอาจจัดให้เข้าข่ายหลักของระดับจริยธรรมขั้นกลาง คือ ระดับกาย วาจาและจิตใจ ซึ่งเป็นระดับอริจิตสิกขา หรืออาจเรียกว่าเป็นระดับกฎเกณฑ์ทาง “จิตใจ” (พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, (วันจันทร์), 2544: 57) เพราะระดับจริยธรรมขั้นต้น เป็นเรื่องของกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ซึ่งจะช่วยให้พัฒนาจำเพาะแต่ทางกายและวาจา ส่วนขั้นสูงอยู่เป็นเรื่องของทัศนคติ หรือเป็นเรื่องของจิตใจที่เป็นอิสระ การใช้ชีวิตอยู่อย่างไรปัญหาเรื่องกังวลใจใดๆ ซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลาในการฝึกฝนเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ด้วยข้อจำกัดเรื่องระยะเวลา อีกทั้งจำนวนพระนวกะผู้เข้ามาบวชมีมากและแต่ละคนมีพื้นฐานทางจริยธรรมที่แตกต่างกัน เมื่อเข้ามารับการฝึกอบรมร่วมกันย่อมมีการรับรู้และเข้าใจได้แตกต่างกัน ดังนั้นจึงมีค่าเฉลี่ยรวมของระดับการพัฒนาจริยธรรมอยู่เพียงระดับกลางเท่านั้น

ในการพัฒนาจริยธรรมทั้งสามด้าน ด้านที่พระนวกะมีพัฒนาการมากที่สุดคือ ด้านจิตใจ รองลงมาคือ ด้านกาย ส่วนด้านสุดท้ายคือ ด้านวาจา ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการในโครงการอบรมพระนวกะส่วนใหญ่เน้นไปที่ทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจ (จิตใจ) และความประพฤติ (ด้านกาย) เป็นหลัก จึงทำให้จริยธรรมด้านวาจาต้องอาศัยการพัฒนาจริยธรรมตามแนวทางทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) แทน (ไพทวร์ย์ สิ้นลาร์ตัน และ ประนอม รอดคำดี, 2534: 101) เรื่องของการพูดจาแม้จะมีวินัยบัญญัติเอาไว้ก็ตาม แต่สิ่งที่น่าจะช่วยเหลือหลอม พัฒนาจริยธรรมให้กับพระนวกะนั้นจะเป็นเรื่องของการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งอาจรับรู้ได้จากประสบการณ์ตรง ไม่ต้องมีใครสอนไม่ต้องมีใครบอก อาจรู้ด้วยการสังเกตเมื่ออยู่ในหมู่คณะ

ดังนั้นจึงไม่ได้มีการบอกเล่า แจกแจงให้เห็นถึงคุณและโทษของการพูดจาอย่างไม่ระมัดระวังอย่างชัดเจน จึงทำให้พระนวกะกลุ่มนี้มีพัฒนาการทางด้านวาจาน้อย เมื่อเทียบกับอีกสองด้าน แต่ถึงกระนั้นโดยภาพรวมแล้วทั้งสามด้านก็จัดอยู่ในระดับการพัฒนาที่มากด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งอาจจะเป็นเพราะโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์นี้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาเกือบสี่สิบปีที่เริ่มเปิดโครงการมา คือตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2512 (มูลนิธิกสิกรรมปัญญาพันธะ, 2549 : 20) จึงทำให้สามารถสร้างประสบการณ์ทางจริยธรรมที่ดีให้แก่ผู้ที่เข้ามาบวชได้เป็นอย่างดี

จากผลการวิจัยยังพบอีกว่าในกระบวนการทั้ง 3 ด้าน ล้วนแต่เสริมสร้างจริยธรรมในส่วนที่ต่างกัน คือ กระบวนการด้านวิชาการมีส่วนช่วยให้พระนวกะคิดว่าตนเองได้รับการพัฒนาจริยธรรมในด้านกายมากที่สุด เนื่องจากกระบวนการด้านวิชาการส่วนใหญ่เน้นการเรียนการสอนในชั้นเรียน ต้องอาศัยความตั้งใจและความศรัทธาพอสมควรให้การศึกษาจึงจะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ ซึ่งกลุ่มพระนวกะนี้ก็เป็นผู้ที่มีความตั้งใจมาก่อนบวช ดังนั้นเมื่อมีการแจกแจงให้เห็นคุณเห็นโทษของบาปบุญอย่างชัดเจน จึงอาจทำให้พระนวกะเกิดหิริ โอตตัปปะ คือความละอายชั่วกลัวบาป ไม่ทำสิ่งเป็นเป็นโทษได้โดยง่าย ประกอบกับในด้านวิชาการจะสอนเรื่องเกี่ยวกับข้อวัตรปฏิบัติของสมณะ ซึ่งถ้าล่วงเข้าแล้วย่อมเป็นอาบัติ คือ เป็นโทษตั้งแต่การทำให้จิตใจเศร้าหมอง ไปจนถึงการขาดจากความเป็นพระ ดังผลการศึกษาปรากฏชัดว่า เรื่องการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของยังมิได้ให้ เป็นเรื่องที่พระนวกะคิดว่าตนได้รับการพัฒนามากที่สุดในด้านกายนี้ โดยมีค่าเฉลี่ย ถึง 4.40 ซึ่งนับว่าเป็นตัวเลขที่สูง ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเพราะสาเหตุทั้งเรื่องความเข้าใจในบาปบุญคุณโทษและเรื่องข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ คือ ถ้าพระนวกะจงใจถือเอาสิ่งของผู้อื่นโดยมิได้รับอนุญาต และของนั้นมีราคาตั้งแต่ 1 บาทขึ้นไป จะทำให้พระนวกะต้องอาบัติปาราชิก คือ ขาดจากความเป็นพระในทันที (ประมวลพระพุทธานุญาต, 2546 : 12)

ด้านวาจา ซึ่งเป็นเรื่องที่ละเอียดขึ้นมากอีกขั้นหนึ่ง พระนวกะคิดว่าตนได้รับการพัฒนาในภาพรวมจากกระบวนการด้านกิจกรรมมากที่สุด ซึ่งอาจจะมีเหตุผลจากการที่พระนวกะต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น และคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในด้านกิจกรรมของวัด จนทำให้เกิดความเกรงอกเกรงใจซึ่งกันและกันและหมั่นคณะ แต่ทั้งนี้เมื่อดูจากคะแนนเฉลี่ยเป็นรายชื่อจะพบว่าจริยธรรมในด้านวาจานี้ จะได้รับการพัฒนาจากทั้งด้านกิจกรรม ด้านวินัยสันทกัมมัฏฐาน และด้านวิชาการอย่างใกล้เคียงกัน คือ เรื่องการพูดเพื่อเจ้า ไร้สาระหาประโยชน์มิได้ และการพูดคำหยาบ พระนวกะคิดว่าตนได้รับการพัฒนาจากกระบวนการด้านกิจกรรมมากที่สุด ซึ่งอาจจะเป็นเพราะพระนวกะที่เข้ามาบวชส่วนใหญ่มิได้รู้จักกันมาก่อน และเมื่อรู้จักกันแล้วก็รู้จักกันอย่างอยู่ในกรอบ

และกฎเกณฑ์ของวัด และเวลาโดยส่วนมากของโครงการจะเป็นการฝึกแทบทั้งสิ้น ในเรื่องการพูด โทกพระนวกะจะได้รับการพัฒนามากที่สุดโดยมีคะแนนเฉลี่ยถึง 4.11 ซึ่งได้รับจากกระบวนการด้านวิชาการ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะการโทกเป็นสิ่งที่ถูกสอนเป็นเบื้องต้นของชาวพุทธอยู่แล้ว (ในสัด ข้อ 4 จากสัด 5) จึงทำให้ง่ายต่อการพูดให้เห็นคุณเห็นโทษของการพูดโทก จนทำให้พระนวกะมีระดับคะแนนเฉลี่ยในจริยธรรมข้อนี้สูงที่สุดในหมวดวาทา และเรื่องการพูดต่อเสียด ได้รับพัฒนามากที่สุดจากกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าเมื่อทำวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้วจิตใจย่อมละเอียดอ่อนหรืออ่อนโยนขึ้น เมื่อจิตใจละเอียดอ่อนขึ้น การเบียดเบียนผู้อื่นแม้ด้วยวาจาย่อมมีน้อยลง ดังนั้นการพูดต่อเสียดจึงนับว่าเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นโดยตรงก็ย่อมลดน้อยลงตามไปด้วย

ด้านจิตใจ ซึ่งเป็นด้านที่พระนวกะคิดว่าตนได้รับการพัฒนาทางจริยธรรมมากที่สุดจากโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ในครั้งนี้ ซึ่งด้านที่พระนวกะคิดว่าทำให้ตนมีการพัฒนาขึ้นอย่างเด่นชัดที่สุดคือด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยตัวของวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น เป็นเรื่องของ การฝึกสติ และสมาธิให้เกิดขึ้นโดยตรงตามหลักไตรสิกขา เพราะเมื่อจิตถูกฝึกดีแล้ว จิตย่อมควรแก่การงาน และมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ได้ง่ายอยู่เสมอ ผลที่ได้จากการฝึกจิตได้แสดงให้เห็นประจักษ์ในผลการศึกษาว่า พระนวกะคิดว่าตนเองมีสมาธิในการทำงานมากขึ้น ซึ่งเป็นข้อจริยธรรมที่พระนวกะได้รับมากเป็นลำดับที่ 2 ในภาพรวมด้านการพัฒนาจิตใจแต่เมื่อดูเป็นรายข้อจากกระบวนการพบว่าจริยธรรมข้อนี้มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดในการพัฒนาด้านจิตใจ คือมีคะแนนเฉลี่ย 4.35 อยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นคะแนนที่ได้จากกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ส่วนด้านวิชาการและด้านกิจกรรม มีคะแนนเฉลี่ยที่ 3.64 และ 3.66 ตามลำดับ แม้จะอยู่ในระดับมาก แต่มีค่าคะแนนค่อนข้างห่างกับกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานพอสมควร จึงอาจตีความได้ว่าวิปัสสนากัมมัฏฐานมีส่วนช่วยให้พระนวกะมีสมาธิมากขึ้นที่สุด และเมื่อจิตเป็นสมาธิ จิตย่อมละเอียดอ่อน มีความอ่อนโยน มีความปลอดโปร่งโล่งเบา ผ่องใส ผ่อนคลาย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545 :326)

3. กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์

จากผลการวิจัยกระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชในโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ด้านวิชาการ และด้านกิจกรรม พบว่า

3.1 กระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน

กระบวนการด้านวิปัสสนาเป็นกระบวนการแรกสำหรับการฝึกฝนพัฒนาจริยธรรมของพระนวกะ ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับที่ชัดเจนที่สุดเมื่อเทียบกับกระบวนการด้านอื่นๆ ขั้นตอนของกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานจะมีลำดับการฝึกอบรมอยู่ 4 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นทำความเข้าใจหรือการสร้างฉันทะ 2. ขั้นเรียนรู้ทฤษฎี 3. ขั้นทดลองทำ และ 4. ขั้นการทำอย่างอิสระ ซึ่งทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ส่งผลให้พระนวกะได้รับการพัฒนาจริยธรรมในด้านความอดทนและความเพียรเป็นเบื้องต้น ได้รับการพัฒนาจริยธรรมในด้านความมีสมาธิแน่วแน่ และที่สุดย่อมได้รับการพัฒนาจริยธรรมให้เกิดความเจริญงอกงามในด้านปัญญา คือมีปัญญารู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้สามารถวางตัวอยู่ท่ามกลางสังคมได้อย่างถูกต้องและมีความสุข

ผลวิจัยกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานกับการพัฒนาจริยธรรมของพระนวกะ ก่อนข้างสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาจริยธรรมตามแนวทางทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของ ไพบูลย์ สีนลรัตน์ และประนอม รอดคำดี (2534: 101-105) ซึ่งกล่าวว่าการพัฒนาจริยธรรมนั้นจะเกิดขึ้นได้ 3 วิธี คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (Direct Experience) การเรียนรู้จากการสังเกต (Observational Learning) และการเรียนรู้จากการสื่อสารเป็นคำบอกเล่า ซึ่งในขั้นต้นของการฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นการสร้างกระบวนการจูงใจ (Incentive or Motivational Processes) เป็นการทำให้พระนวกะเกิดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ต่อมาในขั้นที่ 2 เป็นการสอนให้รู้จักทฤษฎีการปฏิบัติ ซึ่งทั้ง 2 ขั้นนี้เป็นการสร้างการพัฒนาจริยธรรมด้วยการเรียนรู้จากการสื่อสารเป็นคำบอกเล่า ขั้นที่ 3 ขั้นทดลองทำ ในขั้นนี้พระนวกะจะได้เห็นวิปัสสนาจารย์ผู้ฝึกสอนทำให้อยู่เป็นตัวอย่าง พร้อมๆ กับการทดลองทำของตัวพระนวกะเอง ซึ่งขั้นนี้จัดเป็นการเรียนรู้จากการสังเกต (Observational Learning) และขั้นสุดท้าย คือ การทำอย่างอิสระ ขั้นนี้เป็นการให้เรียนรู้การทำวิปัสสนากัมมัฏฐานด้วยตัวเอง คือเป็นการพัฒนาจริยธรรมแบบใช้การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (Direct Experience) ซึ่งในทุกขั้นตอนของการฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐาน จะมีวิปัสสนาจารย์คอยชี้แนะและคอยให้กำลังใจอยู่ตลอดเวลา เพื่อเป็นการเสริมช่องว่างของทฤษฎีการพัฒนาจริยธรรมตามแนวทางทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมให้สมบูรณ์

กระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นกระบวนการซึ่งมีรูปแบบ ลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การพัฒนาจริยธรรมทางด้านจิตใจ ซึ่งจากงานวิจัยของสุคนธ์ เกาเส็น (2549: 122) ที่ได้ประเมินความพึงพอใจของผู้ที่เข้ารับการฝึกในกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานของ

โครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ พบว่า รูปแบบการอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานที่เน้นการฝึกตามแนวสติปัฏฐาน 4 สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกในระดับมากทั้งในด้านกฎเกณฑ์ ระยะเวลาที่อบรม และวิปัสสนาจารย์ที่ให้การอบรม ซึ่งทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะวิปัสสนากัมมัฏฐานมีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการพัฒนาจิตใจ รวมถึงเป็นประโยชน์ต่อการทำงาน และการดำเนินชีวิต

3.2 กระบวนการด้านวิชาการ

กระบวนการด้านวิชาการเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานและเป็นกระบวนการที่มีระยะเวลาการอบรมนานที่สุด โดยกระบวนการด้านนี้ไม่มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับเป็นแบบแผนที่ชัดเจนเหมือนกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน แต่กระบวนการด้านวิชาการกลับมีตารางแผนการเรียนที่ชัดเจน โดยให้เรียนตั้งแต่พื้นฐานคือเรื่องวินัย เรื่องพุทธประวัติ เรื่องธรรมะ และเรื่องธรรมะประยุกต์ ซึ่งการให้เรียนเรื่องวินัยก่อนนั้นจะช่วยป้องกันไม่ให้พระนวกะละเมิดข้อวินัยจนเกิดความผิด การเรียนพุทธประวัติก็เพื่อให้พระนวกะเกิดความศรัทธาในตัวพระศาสดา พร้อมทั้งรู้เป้าหมายของการบวช การเรียนเรื่องธรรมะ เป็นการสอนให้พระนวกะมีความหนักแน่นในจุดยืนทางพระพุทธศาสนา และการเรียนธรรมะประยุกต์เพื่อให้พระนวกะได้นำกลับไปใช้ดำเนินชีวิตประจำวันเมื่อสิกขาลาเพศไปแล้ว

จากผลการวิจัยพบว่ารูปแบบของกระบวนการด้านวิชาการนี้ดำเนินไปตามหลักไตรสิกขา ดังที่สนิท ศรีสำแดง (2534: 154) ได้อธิบายหลักการไว้ดังนี้ว่า ไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกฝนพัฒนาชีวิตมนุษย์ให้ดำเนินไปในแนวทางที่มีความสุข ไร้ทุกข์ เป็นระบบ ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ด้านที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เกี่ยวเนื่องด้วยกันอยู่ตลอดเวลา คือ 1. ศีล (Morality) คือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกกาย วาจา ซึ่งในกระบวนการด้านวิชาการนี้ได้แก่การเรียนวินัย 2. สมาธิ (Concentration) คือเครื่องมือในการทำจิตใจให้หนักแน่น ให้รู้จักตนเองมากขึ้น ซึ่งในกระบวนการด้านวิชาการ คือขั้นตอนของการเรียนพุทธประวัติเพื่อให้เกิดมีความเข้าใจและมั่นใจในตัวพระศาสดา พร้อมทั้งรู้ชัดว่าเป้าหมายของการบวชคืออะไร และ 3. ปัญญา (Wisdom) คือแนวทางที่ใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต ซึ่งในกระบวนการคือขั้นตอนของการเรียนธรรมะ และธรรมะประยุกต์ เพื่อเป็นการนำธรรมะไปประยุกต์ใช้ประโยชน์เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละคน

จากผลการวิจัยของสุคนธ์ เกาเสี้ยน (2549: 123) ที่ได้ประเมินความพึงพอใจของผู้ที่เข้ารับการฝึกในกระบวนการด้านวิชาการของโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับมากเช่นเดียวกับกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าหัวข้อธรรมที่ใช้ในการบรรยายตั้งแต่เรื่องวินัย จนถึงธรรมะประยุกต์ให้ความรู้ความเข้าใจกับพระนวกะที่เข้าอบรม และมีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นด้านการทำงาน การใช้ชีวิตในครอบครัว รวมถึงการใช้ในชีวิตประจำวัน

3.3 กระบวนการด้านกิจกรรม

กระบวนการด้านกิจกรรมเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างหลากหลายและแทรกซึมอยู่ในกิจวัตรประจำวันของพระนวกะอยู่ตลอดตั้งแต่ต้นโครงการฯ จนถึงจบโครงการฯ โดยในกระบวนการด้านกิจกรรมนี้จะมีกิจกรรมอยู่ทั้งหมด 7 อย่าง คือ บิณฑบาต พัฒนาวัด ปลงอาบัติ ทำวัตรสวดมนต์ ฉันทนลานหินโค้ง ลงอุโบสถวันพระ และกิจกรรมช่วงเช้าวันอาทิตย์ ทุกกิจกรรมจะมีส่วนช่วยพัฒนาจริยธรรมให้แก่พระนวกะทั้งสิ้น ที่เห็นได้ชัดคือการพัฒนาจริยธรรมในเรื่องความอดทนและความมีระเบียบวินัย ที่เกือบทุกกิจกรรมจะใช้เป็นฐานของการพัฒนาจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นไป เช่น การบิณฑบาต ในขั้นต้นจะเป็นการฝึกความอดทน และความมีระเบียบวินัย ซึ่งที่สุดจะนำไปสู่ความละเอียดซื่อสัตย์ซึ่งเป็นการพัฒนาจริยธรรมในด้านจิตใจ หรือการฉันทนลานหินโค้ง ในเบื้องต้นจะเป็นการฝึกความมีระเบียบวินัย การฝึกการกินอยู่อย่างง่ายๆ และใช้ขั้นปลายจะเป็นการฝึกความอดทนและความมีสติ เป็นต้น ซึ่งกระบวนการด้านกิจกรรมนี้นอกจากจะเป็นการฝึกพัฒนาจริยธรรมแล้วยังถือเป็นการผ่อนคลายอีกด้วย ดังที่พระอุภูฐานโรโต ได้กล่าวว่า

“ทุกกิจกรรมนอกจากจะช่วยให้เราได้พัฒนาจริยธรรมในด้านต่างๆ แล้ว ยังถือว่าเป็นการได้ผ่อนคลายอีกด้วย เช่นการออกบิณฑบาตก็จะทำให้เราเกิดความสุข มีความอิ่มเอมใจที่เห็นชาวบ้านมีศรัทธาเข้ามาถวายพระกันอย่างบริบูรณ์ หรือการพัฒนาวัดก็เป็นการช่วยให้เราได้เปลี่ยนอิริยาบถจากที่ต้องนั่งเรียนทั้งวันมาเป็นการทำนันทนาการแล้วแต่ความถนัดของแต่ละคน บางคนก็อาจจะกวาดพื้น บางคนก็อาจจะดูศาลา หรือบางคนก็อาจจะล้างบ่อปลา อันนี้ก็แล้วแต่ เราไม่บังคับ ซึ่งทุกคนก็จะทำกันอย่างมีความสุข”

จากผลการวิจัยอาจจะพอกล่าวได้ว่ากระบวนการด้านกิจกรรมเป็นการสร้างจริยธรรมตามแนวคิดที่พระธรรมปิฎก (2540: 43) ได้กล่าวไว้ว่า ทั้งการพัฒนาคนของปราชญ์ชาวตะวันตกและ

การพัฒนาคนตามหลักพระพุทธศาสนา โดยสรุปมี 4 ด้านที่เหมือนกัน คือ 1. พัฒนาการทางกาย (Physical Development) 2. พัฒนาการทางสังคม (Social Development) 3. พัฒนาการทางอารมณ์ (Emotional Development) และ 4. พัฒนาการทางปัญญา (Intellectual Development) ซึ่งในด้านการพัฒนาทางกาย (Physical Development) ของกระบวนการด้านกิจกรรม คือ การมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี เริ่มแต่รู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตา หู ฟัง เป็นต้น อย่างมีสติ ดูเป็น ฟังเป็น ให้ได้ปัญญา บริโภคปัจจัย 4 และสิ่งของเครื่องใช้อย่างฉลาดได้ผลตรงประเด็นตามคุณค่า ในด้านการพัฒนาทางสังคม (Social Development) ของกระบวนการด้านกิจกรรม ได้แก่ การอยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคม เป็นการพัฒนาการในการสัมพันธ์ทางสังคม ไม่เบียดเบียนก่อนความเดือดร้อนเรวภัย มีความอดทน มีระเบียบ ตั้งอยู่ในศีลในวินัย มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุข พัฒนาการทางอารมณ์ (Emotional Development) ของกระบวนการด้านกิจกรรม ได้แก่ การพัฒนาจิตใจให้เกิดความสมบูรณ์ในด้านจริยธรรม และมีสุขภาพจิตที่ดี เช่น การมีเมตตา กรุณา มีน้ำใจโอบอ้อมอารีต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และพัฒนาการทางปัญญา (Intellectual Development) ของกระบวนการด้านกิจกรรม ได้แก่ การรู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่างๆ ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ และปราศจากความเห็นแก่ตัว

จากผลการวิจัยพบว่ากระบวนการทั้ง 3 ด้านนี้ดำเนินไปอย่างมีระบบแบบแผนที่ชัดเจน อีกทั้งยังสอดคล้องต่อการพัฒนาจริยธรรมในด้านๆต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 ด้านนี้เมื่อมองโดยโครงสร้างจะพบว่าเป็นการวางกรอบการดำเนินการอยู่บนรากฐานของการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา ซึ่งกระบวนการด้านกิจกรรมเด่นชัดในเรื่อง ศีล คือ การปฏิสัมพันธ์และวางตัวต่อกันในสังคม กระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานเด่นชัดในเรื่อง สมาธิ คือ การฝึกอบรมจิตใจให้มีความแน่วแน่ และมีสติ และกระบวนการด้านวิชาการค่อนข้างเด่นชัดในเรื่อง ปัญญา คือ เป็นการสอนให้รู้จักคิดและรู้จักทำให้สิ่งที่ถูกต้อง แต่ทั้งนี้ในแต่ละกระบวนการก็จะประกอบไปด้วยการวางนโยบายตามกรอบของไตรสิกขาทั้งหมดด้วยเช่นกัน เพื่อให้พระนวกะซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของสังคมที่เข้ามาบวชได้รับความรู้ตามที่เป็นจริง และมีการพัฒนาทางจริยธรรม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมส่วนรวมต่อไป

4. สมมติฐานของการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 พระนวกะที่มีอายุต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า พระนวกะที่มีอายุต่างกันมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และจากผลการทดสอบรายคู่พบว่า พระนวกะที่มีอายุในช่วง 30-39 ปี มีการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชมากกว่า กลุ่มที่มีอายุ 20-29 ปี ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าบุคคลที่อยู่ในช่วงวัย 20-29 ปี ส่วนใหญ่อาจจะเป็นนักศึกษา ซึ่งมีหน้าที่หลักคือ การเรียน หรือถ้าไม่ได้เป็นนักศึกษาก็เป็นผู้ที่ยังมีประสบการณ์การทำงานไม่สูงนัก ทั้งสองประเภทนี้ยังจัดเป็นพวกที่ค่อนข้างจะสบายในเรื่องการแข่งขัน แข่งแย่ง ตลอดจนการชิงดีชิงเด่นกันในเรื่อง การงาน เมื่อเทียบกับพวกที่มีอายุในช่วง 30-39 ปี ที่ต้องอยู่ในวัยทำงานอย่างเดียวนั้น ดังนั้นคนที่มีอายุ ในช่วง 30-39 ปี จึงมีแนวโน้มที่จะเห็นความลำบากในการใช้ชีวิตมากกว่าคนที่มีอายุในช่วง 20-29 ปี ยิ่งเมื่อเห็นความลำบากมากเท่าไร ก็ยิ่งเห็นความทุกข์ชัดมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งเป้าหมายของการ พัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชในพระพุทธศาสนา ถึงที่สุดแล้วก็เกินไปเพื่อการดับทุกข์ ดังนั้นผู้ที่ เห็นความทุกข์ชัดเจนกว่าก็ย่อมมีโอกาสที่จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมในการบวชมากกว่าเช่นกัน

สมมติฐานที่ 2 พระนวกะที่มีระดับการศึกษาต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า พระนวกะที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีระดับการพัฒนา จริยธรรมผ่านการบวชที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะ วุฒิการศึกษาทางวิชาชีพหรือวิชาการหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การศึกษาทางโลก ในปัจจุบันที่มีการ เรียนการสอนกันตามมหาวิทยาลัยทั่วไป มุ่งเน้นการผลิตคนให้ทำงานเก่ง หารายได้ให้ได้มากๆ โดย ไม่ได้ใส่ใจต่อเรื่องการพัฒนาจริยธรรมเท่าที่ควร ดังที่อดัม เกลิ (วิศิษฐ์ วังวิญญู, 2546: 3) เรียก การศึกษาในระบบนี้ว่า การศึกษาอันเป็นพันธุการแห่งความเป็นทาส แต่การบวชเป็นเรื่องของ การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมโดยตรง หรือที่เรียกว่า การศึกษาทางธรรม ดังนั้นผู้ที่ เรียนทางโลกมาสูงจึงแทบจะไม่มีข้อได้เปรียบผู้ที่มีการศึกษาทางโลกต่ำ เพราะการศึกษาธรรมะ เป็นการศึกษารอบชีวิต ดังนั้นวุฒิการศึกษาวิชาการทางโลกจึงไม่ส่งผลต่อการพัฒนาจริยธรรมผ่าน การบวช ในสมมติฐานข้อนี้ก็เป็นการพิสูจน์อีกครั้งว่าคุณธรรม จริยธรรม ไม่จำเป็นต้องมีอยู่ในผู้ที่

ร่ำเรียนทางโลกสูงเสมอไป เพราะบ่อยครั้งที่คนมีความรู้สูง กลับกลายเป็นอาชญากรที่โหดร้าย หรือ คนที่มีความรู้ทางโลกไม่สูงนักกลับเก็บกระเป๋าสตางค์ที่มีเงินจำนวนมากๆ ส่งคืนแก่เจ้าของโดยมิได้หวังผลตอบแทน

สมมติฐานที่ 3 พระนวกะที่มีสถานภาพสมรสก่อนบวชต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า พระนวกะที่มีสถานภาพสมรสก่อนบวชต่างกันมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยพระนวกะที่มีสถานภาพสมรสจะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมเฉลี่ยสูงกว่าพระนวกะที่มีสถานภาพโสด อาจจะ

เป็น เพราะพระนวกะที่สมรสแล้วค่อนข้างจะเห็นความลำบากในการใช้ชีวิตมากกว่าพระนวกะที่ยังมีสถานภาพโสด เช่น เรื่องการหาเงินเลี้ยงครอบครัว ส่งเสียดูแลบุตรธิดา การกระทบกระทั่งกันของชีวิตครอบครัว เป็นต้น เมื่อพระนวกะที่มีสถานภาพสมรสเห็นความทุกข์ยากลำบากในชีวิตชัดเจน ยิ่งกว่าจึงอาจทำให้มีระดับการพัฒนาจริยธรรมที่มีกว่าตามไปด้วย

สมมติฐานที่ 4 พระนวกะที่มีอาชีพก่อนบวชต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า พระนวกะที่มีอาชีพต่างกันมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และจากผลการทดสอบรายคู่พบว่า พระนวกะที่มีอาชีพก่อนบวช คือ รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ, พนักงานหน่วยงานเอกชน และประกอบอาชีพส่วนตัว/รับจ้าง มีการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชมากกว่ากลุ่มนักศึกษา ทั้งนี้อาจจะ เป็นเพราะนักศึกษาส่วนใหญ่ยังอยู่ในเกณฑ์ที่มีประสบการณ์ชีวิต หรือประสบการณ์ทำงานไม่มาก จึงยังไม่พบเห็นปัญหาที่เป็นความทุกข์อย่างชัดเจน กลับกันผู้ที่รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ, พนักงานหน่วยงานเอกชน และประกอบอาชีพส่วนตัว/รับจ้าง อาจจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตหรือประสบการณ์ทำงานมากกว่า จึงทำให้เห็นปัญหาที่เป็นความทุกข์ชัดเจนยิ่งกว่า เมื่อเห็นความทุกข์ชัดเจนยิ่งกว่า ผลการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชจึงยิ่งมากกว่าตามไปด้วย เพราะการบวชมีจุดมุ่งหมายเพื่อการดับทุกข์

สมมติฐานที่ 5 พระนวกะที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวชต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า พระนวกะที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวชต่างกันมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และจากผลการทดสอบรายกลุ่มพบว่า พระนวกะที่มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาทเป็นกลุ่มที่มีระดับการพัฒนาจริยธรรมน้อยกว่ากลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 10,000 บาทขึ้นไป ซึ่งอาจจะเป็นเพราะกลุ่มที่มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท ยังต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการทำงานเพื่อเพิ่มระดับรายได้ของตนเองให้มากขึ้น จึงอาจจะไม่มีเวลาเตรียมตัวมาก่อนบวช หรือเมื่อบวชแล้วอาจจะยังมีกังวลเรื่องของการกลับเข้าทำงาน ตลอดจนการบวชทำให้การทำงานหาเงินต้องหยุดชะงัก ดังนั้นพระนวกะกลุ่มนี้จึงมีระดับการพัฒนาจริยธรรมที่ต่ำกว่า พระนวกะที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวชมากกว่า 10,000 บาท เพราะผู้ที่มีรายได้มากย่อมมีความสะดวกสบายทางกายมากกว่าผู้มีรายได้น้อย เมื่อกายสบายจึงง่ายต่อการที่จะมีจิตใจปลอดโปร่งสบายตามไปด้วย และผู้ที่มีจิตใจปลอดโปร่งย่อมได้รับผลการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชในระดับที่ดี

สมมติฐานที่ 6 พระนวกะที่มีภูมิฐานะต่างกัน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่แตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า พระนวกะที่มีภูมิฐานะต่างกันมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะคติความเชื่อเรื่องการบวชของแต่ละภูมิฐานะในประเทศไทยยังคงคล้ายคลึงกัน เมื่อพูดถึงการบวชแทบทุกท้องถิ่นไทยก็จะเห็นเป็นเรื่องที่เป็นบุญเป็นกุศลและเป็นเรื่องที่สูงส่งสำหรับการเป็นชาวพุทธ เมื่อเป็นดังนี้พระนวกะที่มาจากภูมิฐานะที่ต่างกัน จึงยังคงมีคติเรื่องความเชื่อของการบวชที่คล้ายคลึงกัน จึงส่งผลให้ พระนวกะที่มีภูมิฐานะต่างกัน จึงมีระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชที่ไม่แตกต่างกัน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 4 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นที่มีต่อเหตุการณ์ตัดสินใจบวชของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ 2) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมผ่านกระบวนการฝึกอบรมของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ 3) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาจริยธรรมจากการบวชของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และ 4) เพื่อเปรียบเทียบระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชในความคิดเห็นของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ตามปัจจัยส่วนบุคคล กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มพระนวกะที่ผ่านโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จำนวน 171 รูปและกลุ่มพระอาจารย์ที่มีส่วนรับผิดชอบในส่วนงานต่างๆ ของโครงการอบรมพระนวกะ จำนวน 11 รูป ใช้แบบสอบถามและตัวผู้วิจัยเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคุณสมบัติบางประการของพระนวกะที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 เหตุผลการตัดสินใจบวชของพระนวกะ ส่วนที่ 3 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมผ่านกระบวนการฝึกอบรมของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ส่วนที่ 4 กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และส่วนที่ 5 การทดสอบสมมติฐานของการวิจัย ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคุณสมบัติบางประการของพระนวกะที่ตอบแบบสอบถาม

1. อายุ พบว่าพระนวกะมีอายุในช่วง 20 – 29 ปี มากที่สุด คือร้อยละ 45 พระนวกะที่มีอายุน้อยที่สุด คือ 20 ปี อายุมากที่สุดคือ 58 ปี และอายุเฉลี่ยของพระนวกะเท่ากับ 28.75 ปี

2. ระดับการศึกษา พบว่าพระนวกะส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีร้อยละ 70.2 รองลงมา มีระดับสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 17.5 และระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 12.3

3. สถานภาพสมรสก่อนบวช พระนวกะมีสถานภาพโสด ร้อยละ 53.8 และมีสถานภาพสมรส มีร้อยละ 46.2

4. อาชีพก่อนบวช พระนวกะส่วนใหญ่เป็นพนักงานหน่วยงานเอกชน และประกอบอาชีพส่วนตัว/รับจ้าง รวมกันคิดเป็นร้อยละ 63.2 ซึ่งทั้งสองอาชีพมีส่วนเท่ากันคือร้อยละ 31.6 และพระนวกะที่เป็นนักศึกษามีน้อยที่สุดคือร้อยละ 15.2

5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช พระนวกะมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวชอยู่ในช่วง 20,001 ถึง 30,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.8 รายได้ต่ำสุดคือ 2,500 บาท รายได้สูงสุดคือ 120,000 บาท รายได้เฉลี่ย เท่ากับ 23,700 บาท

6. ภูมิลำเนา พบว่าพระนวกะมีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดนนทบุรีร้อยละ 43.9 มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานครร้อยละ 31.6 นอกนั้นมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดอื่นๆ

เหตุผลการตัดสินใจบวชของพระนวกะ

เหตุผลการตัดสินใจบวชที่มีระดับคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด 3 ลำดับแรกคือ 1) ทดแทนบุญคุณของบิดามารดาและผู้มีพระคุณ มีระดับคะแนนเฉลี่ยคือ 4.36 2) เพื่อการฝึกฝนอบรมและพัฒนาตนเอง มีระดับคะแนนเฉลี่ยคือ 4.34 3) เพื่อแสวงหาสัจธรรมของชีวิต มีระดับคะแนนเฉลี่ยคือ 3.97 และเหตุผลการที่มีระดับคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด 3 ลำดับสุดท้ายคือ 1) ถูกบีบบังคับ มีระดับคะแนนเฉลี่ยคือ 1.49 2) ต้องการพึ่งพาพระศาสนาในด้านของวัตถุปัจจัย มีระดับคะแนนเฉลี่ยคือ 1.53 3) บวชก่อนแต่งงาน มีระดับคะแนนเฉลี่ยคือ 1.59

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมผ่านกระบวนการฝึกอบรมของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์

ระดับการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของพระนวกะที่ได้จากกระบวนการทั้ง 3 ด้านคือ กระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน กระบวนการด้านวิชาการ และกระบวนการด้านกิจกรรม ซึ่งมีการแบ่งประเภทของจริยธรรมโดยละเอียดออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านกาย ด้านวาจา และด้านจิตใจ มีรายละเอียดในแต่ละกระบวนการดังต่อไปนี้

1. กระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน พบว่า พระนวกะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมโดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.87 โดยภาพรวมในด้านกาย มีระดับการพัฒนาจริยธรรมอยู่ในระดับ ปานกลาง มีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.52 ภาพรวมในด้านวาจา มีระดับการพัฒนาจริยธรรมอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.78 และภาพรวมในด้านจิตใจ มีระดับการพัฒนาจริยธรรมอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.22

2. กระบวนการด้านวิชาการ พบว่า พระนวกะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมโดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.85 โดยภาพรวมในด้านกาย มีระดับการพัฒนาจริยธรรมอยู่ในระดับ มาก มีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.04 ภาพรวมในด้านวาจา มีระดับการพัฒนาจริยธรรมอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.76 และภาพรวมในด้านจิตใจ มีระดับการพัฒนาจริยธรรมอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.73

3. กระบวนการด้านกิจกรรม พบว่า พระนวกะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมโดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.83 โดยภาพรวมในด้านกาย มีระดับการพัฒนาจริยธรรมอยู่ในระดับ มาก มีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.91 ภาพรวมในด้านวาจา มีระดับการพัฒนาจริยธรรมอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.88 และภาพรวมในด้านจิตใจ มีระดับการพัฒนาจริยธรรมอยู่ในระดับ ปานกลาง โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.58

เมื่อนำระดับการพัฒนาจริยธรรมในด้านกาย วาจา จิตใจ และภาพรวม ที่ได้จากแต่ละกระบวนการมาเปรียบเทียบกัน พบว่า

1. จริยธรรมด้านกาย มีระดับการพัฒนาจากกระบวนการทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับ มาก ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 กระบวนการที่ส่งผลให้พระนวกะคิดว่าตัวเองมีระดับการพัฒนาจริยธรรมมากที่สุดคือ ด้านวิชาการ ที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านกิจกรรม มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.91 อยู่ในระดับ มาก และลำดับสุดท้ายคือกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.52 อยู่ในระดับปานกลาง

2. จริยธรรมด้านวาจา มีระดับการพัฒนาจากกระบวนการทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับ มาก ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 กระบวนการที่ส่งผลให้พระนวกะคิดว่าตัวเองมีระดับการพัฒนาจริยธรรมมากที่สุดคือ ด้านกิจกรรม ที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ

ด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.78 อยู่ในระดับ มาก และลำดับสุดท้ายคือ กระบวนการด้านกิจกรรม ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.76 อยู่ในระดับมาก

3. จริยธรรมด้านจิตใจ มีระดับการพัฒนาจากกระบวนการทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับ มาก ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 กระบวนการที่ส่งผลให้พระนวกะคิดว่าตัวเองมีระดับการพัฒนาจริยธรรมมากที่สุดคือ ด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านวิชาการ มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.73 อยู่ในระดับ มาก และลำดับสุดท้ายคือ กระบวนการด้านกิจกรรม ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.58 อยู่ในระดับปานกลาง

4. จริยธรรมด้านภาพรวม มีระดับการพัฒนาจากกระบวนการทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับ มาก ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 กระบวนการที่ส่งผลให้พระนวกะคิดว่าตัวเองมีระดับการพัฒนาจริยธรรมมากที่สุดคือ ด้านกิจกรรม ที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.83 อยู่ในระดับ มาก และลำดับสุดท้ายคือ กระบวนการด้านกิจกรรม ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 3.80 อยู่ในระดับมาก

โดยสรุป ในด้านกายพระนวกะมีความคิดเห็นว่าตนได้รับการพัฒนาจริยธรรมจากกระบวนการด้านวิชาการมากที่สุด รองลงมาคือด้านกิจกรรม ลำดับสุดท้ายคือด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ด้านวาจา พระนวกะมีความคิดเห็นว่าตนได้รับการพัฒนาจริยธรรมจากกระบวนการด้านกิจกรรมมากที่สุด รองลงมาคือด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ลำดับสุดท้ายคือด้านวิชาการ และด้านจิตใจ พระนวกะมีความคิดเห็นว่าตนได้รับการพัฒนาจริยธรรมจากกระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านวิชาการ และลำดับสุดท้ายคือด้านกิจกรรม

กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์

ในการบวชของวัดชลประทานรังสฤษฎ์นั้น ผู้บวชทุกรูปต้องเข้าสู่โครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ดังนั้นการบวชกับการเข้าร่วมโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จึงถือว่าเป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งในโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์จะมีกระบวนการหลักในการพัฒนาจริยธรรมทั้งหมด 3 ด้าน คือ กระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน กระบวนการด้านวิชาการ และการบวชการด้านกิจกรรม โดยแต่ละกระบวนการมีลำดับขั้นตอนการพัฒนาจริยธรรมดังต่อไปนี้

1. กระบวนการด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน กระบวนการในด้านนี้มีลำดับการพัฒนาจริยธรรมโดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การสร้างฉันทะ คือเริ่มจากการปลุกศรัทธาสรางความเลื่อมใสในวิปัสสนากัมมัฏฐานให้พระนวกะ จากนั้นจึงเล่าธรรมประวัติ และบอกอานิสงส์ของการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในขั้นนี้เป็นการเตรียมกายและจิตใจของพระนวกะให้พร้อมต่อการฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐาน ขั้นที่ 2 เรียนรู้ทฤษฎี ในขั้นนี้จะบอกวิธีการปฏิบัติอย่างง่ายๆ และไม่สอนให้เกินที่จะปฏิบัติ ในขั้นนี้เป็นการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานให้แก่พระนวกะ ขั้นที่ 3 ทดลองทำ ในขั้นนี้จะให้ทดลองทำในอิริยาบถยืน เดิน และนั่ง โดยให้ปฏิบัติจากเวลาน้อยๆ เท่ากันทุกอิริยาบถ โดยจะให้ผู้ปฏิบัติทำในอิริยาบถเดียวกันพร้อมกันหมดทั้งผู้ปฏิบัติและวิปัสสนาจารย์ ขั้นนี้จะช่วยให้พระนวกะได้ทดลองทำในเบื้องต้น และขั้นที่ 4 ทำอย่างอิสระ เป็นขั้นตอนที่ให้พระนวกะกำหนดอิริยาบถเอง แต่ให้ทำอยู่ในกรอบที่วิปัสสนาจารย์ตั้งไว้ ในขั้นนี้เป็นการฝึกสมาธิ ตลอดจนเป็นการช่วยพัฒนาปัญญาให้แจ่มใส

2. กระบวนการด้านวิชาการ กระบวนการด้านนี้มีลำดับการพัฒนาจริยธรรมโดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 เรียนวินัย เพื่อให้รู้สิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำพร้อมทั้งเป็นการป้องกันอาบัติ ขั้นที่ 2 เรียนพุทธประวัติ เพื่อให้รู้จักพระศาสดาและเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสนา ขั้นที่ 3 เรียนธรรมะ เป็นการทำให้รู้หลักการทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ตลอดจนรู้จักวิธีการการใช้หลักการ เพื่อทำให้เป็นผู้มีความหนักแน่นไม่หลงงมงาย และขั้นที่ 4 เรียนธรรมะประยุกต์ เพื่อให้เข้าใจวิธีการนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวัน อันเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมสู่การกลับไปใช้ชีวิตในสังฆมฆาวาส

3. กระบวนการด้านกิจกรรม กระบวนการด้านนี้จะมีความหลากหลายกว่า 2 กระบวนการที่ผ่านมา โดยทั้งกระบวนการจะมีกิจกรรมทั้งหมด 7 อย่าง ซึ่งแต่ละกิจกรรมจะช่วยพัฒนาจริยธรรมให้พระนวกะโดยแตกต่างกันออกไป ซึ่งมีรายละเอียด คือ 1) การบิณฑบาต เป็นการฝึกความอดทน ฝึกความมีระเบียบวินัย ฝึกสุขภาพกายและใจให้แข็งแรง และเป็นการสร้างความละเอียดซื่อสัตย์ให้เกิดขึ้น 2) การพัฒนาวัด เป็นการฝึกการเสียสละเพื่อส่วนรวม ฝึกความอดทน เป็นการฝึกใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเป็นการสร้างทัศนคติในการทำงานให้มีความสุข 3) การปลงอาบัติ เป็นการสร้างความละเอียดซื่อสัตย์ เป็นการฝึกให้มีความกล้าหาญในทางที่ถูกต้อง และเป็นการช่วยลดทิฏฐิมานะ 4) การทำวัตรสวดมนต์ เป็นการฝึกสติ คือความตื่นตัว ฝึกความอดทนและความพากเพียร ฝึกสมาธิจากการสงบกาย วาจา และจิตใจ และเป็นการเพิ่มพูนปัญญา 5) การฉันบนลานหินโค้ง เป็นการฝึกความมีระเบียบวินัย ฝึกการกินอยู่อย่างง่าย ฝึกความอดทน และเป็นการฝึกความ

มีสติ 6) การลงอุโบสถวันพระ เป็นการฝึกความอดทนและฝึกความพากเพียรในการกระทำกิจอันเป็นประโยชน์ และ 7) กิจกรรมช่วงเช้าวันอาทิตย์ กิจกรรมนี้จะช่วยพัฒนาในเรื่องความมีระเบียบวินัย ความอดทน สมาธิและสติ

การทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

ผลการทดสอบสมมติฐาน ของการวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวช ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งไว้ 6 ข้อ ปรากฏผลดังนี้ (ตารางที่ 5.1)

ตารางที่ 5.1 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

ตัวแปรอิสระ	ผลการทดสอบ	
	เป็นไปตามสมมติฐาน	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
1. อายุ	✓	
2. ระดับการศึกษา		✓
3. สถานภาพสมรสก่อนบวช	✓	
4. อาชีพก่อนบวช	✓	
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช	✓	
6. ภูมิลำเนา		✓

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยของเสนอแนะ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ส่วนที่ 2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ด้านขั้นตอนของการรับสมัครบวช ถึงแม้ว่าจะมีการคัดผู้สมัครบวชในระดับหนึ่ง แต่จากผลจากวิจัยแสดงให้เห็นว่า ยังมีผู้ที่ถูกบีบบังคับให้บวช ผ่านขั้นตอนการรับสมัครเข้ามาได้ ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะกลายเป็นผู้มีปัญหาในระหว่างบวชทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่นเป็นอย่างมาก จึงควรสร้างระบบการรับสมัครที่เข้มแข็ง โดยอาจเพิ่มการสัมภาษณ์ผู้ปกครองที่พาผู้สมัครมาด้วย เพื่อให้ทราบอย่างแน่ชัดถึงเป้าหมายของบวช อีกทั้งยังเป็นการทำความเข้าใจระหว่างผู้ปกครองและทางวัด เพื่อให้ทราบกฎ ระเบียบของการบวชอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ด้านการพัฒนาจริยธรรมของผู้บวช ในกระบวนการบวชควรเพิ่มหลักสูตรที่ใช้พัฒนาจริยธรรมทางด้านวาจา ให้แก่ผู้บวชอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เนื่องจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า พระนวกะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมทางด้านวาจาน้อยกว่าด้านอื่น ซึ่งทั้งนี้ทางโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ควรจัดให้มีการบรรยายให้เห็นโทษของการใช้มัจฉาวาจาอย่างชัดเจน ตลอดจนการหากิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้ปิยวาจาเมื่ออยู่ท่ามกลางหมู่คณะหรือหมู่เพื่อนที่คุ้นเคย เพื่อเป็นการสร้างทัศนคติใหม่ให้เกิดขึ้นแก่พระนวกะในเรื่องการใช้วาจา อันจะนำไปสู่การพัฒนาจริยธรรมทางด้านวาจาที่เด่นชัดมากขึ้น

3. ด้านกระบวนการบวช ในกระบวนการด้านต่างๆ ของโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ยังขาดการสื่อถึงกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติอย่างชัดเจนต่อพระนวกะ กล่าวคือ ในด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน แม้จะมีกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด แต่มิได้มีการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นประกาศให้พระนวกะได้ทราบอย่างละเอียด เป็นเพียงแต่การบอกในครั้งแรกของการเข้าฝึกอบรมในกระบวนการด้านนี้ ซึ่งในการรวบรวมกฎเกณฑ์ข้อบังคับของกระบวนการด้านนี้ ผู้วิจัยเองต้องใช้เวลาในการหาข้อมูลอย่างเป็นเวลานาน กว่าจะรวบรวมได้ทั้งหมด ดังนั้นจึงมีน่าใช้เรื่องแปลกที่พระนวกะมักจะทำผิดกฎกันโดยไม่รู้ตัว หรือกระบวนการด้านวิชาการก็เช่นกัน แม้จะมีกฎข้อบังคับอย่างชัดเจน แต่เป็นเพียงการบอกกันคร่าวๆ แม้พระนวกะบางรูปตลอดโครงการฯ ก็ยังไม่ทราบกฎข้อบังคับของการเข้าเรียนในกระบวนการนี้อย่างครบถ้วนชัดเจน ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำกฎเกณฑ์ข้อบังคับจารึกเป็นคำประกาศอย่างเป็นทางการและนำไปติดไว้ให้เห็นชัดเจนในที่ๆ พระนวกะทุกคนจะมีโอกาสเห็นได้ เพื่อจะได้เป็นการสร้างระเบียบตลอดจนโอกาสในการฝึกฝนให้แก่พระนวกะอย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

4. ควรเพิ่มความหลากหลายให้แก่กระบวนการด้านกิจกรรม เพราะเกือบทุกกิจกรรมในกระบวนการนี้ จะเป็นการให้พระนวกะได้ทำซ้ำไปซ้ำมาอยู่ตลอด ถึงแม้จะมีประโยชน์ แต่พระนวกะก็อาจจะไม่เห็นประโยชน์อย่างชัดเจนนัก จึงควรเพิ่มกิจกรรมพิเศษที่มีเพียง 1 ครั้ง ในโครงการฯ เช่น การออกเดินธุดงค์เป็นเวลา 1 วันในวันสุดท้ายของโครงการฯ หรือกิจกรรมการแสดงความรู้สึกในกลุ่มพระนวกะและพระอาจารย์ทุกรูป ในคืนวันสุดท้ายของโครงการฯ เป็นต้น เพื่อให้พระนวกะเกิดความประทับใจ และมีความสุขกับผลการปฏิบัติปฏิบัติชอบที่ตนได้กระทำมาเป็นระยะเวลาตลอดจนจบโครงการฯ

5. จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มนักศึกษา ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 20-29 ปี และมีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อเดือน จะมีระดับการพัฒนาจริยธรรมที่ต่ำกว่ากลุ่มอื่น ดังนั้นทางโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จึงควรปรับนโยบายเพื่อยกระดับกลุ่มคนเหล่านี้ให้มีการพัฒนาที่เทียบเท่าหรือยิ่งกว่ากลุ่มคนอื่นที่เข้ามาบวชด้วยกัน

6. ด้านการนำข้อมูลไปพัฒนาโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ถึงแม้ว่า จะมีผลวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์อยู่หลายผลงาน ซึ่งในผลงานต่างๆ ก็มีการนำเสนอแนะสิ่งที่น่าสนใจไว้หลายๆ ประการ แต่เท่าที่ผ่านมาโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ก็ยังคงเพิกเฉยต่อผลงานเหล่านั้น ทั้งยังคงความเป็นรูปแบบดั้งเดิม แม้กระทั่งกิจกรรมเดิมๆ ไว้ได้อย่างแทบไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งจุดนี้เป็นเรื่องที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง จึงควรมีการสนับสนุนให้นำข้อมูลดีๆ ไปช่วยพัฒนาเนื้อหา และวิธีการของโครงการอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เพื่อความก้าวหน้าต่อไปปัจจุบันขณะ และตอบสนองความต้องการของผู้เข้าบวชได้อย่างสมประสงค์มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้การวิจัยเรื่องกระบวนการพัฒนาจริยธรรมผ่านการบวชในครั้งนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้มีความสนใจศึกษาหรือทำวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเสนอแนะแนวทางสำหรับนักวิจัยอื่นที่สนใจจะเข้าไปศึกษาครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรจะมีการศึกษารูปแบบการบวชของวัดอื่นที่มีการฝึกอบรมอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมเช่นเดียวกับวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เพื่อให้เห็นข้อเปรียบเทียบ สำหรับนำไปพัฒนาให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อไป
2. ควรมีการศึกษาหาแนวทางจัดทำแผนการบวชต้นแบบ โดยรวบรวมรูปแบบการบวชของวัดต่างๆ ที่มีประสิทธิภาพในด้านการฝึกฝนอบรมผู้บวช เพื่อให้การบวชเกิดผลในทางปฏิบัติ และเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เข้าบวชอย่างสูงสุด
3. ควรมีการต่อยอดศึกษากระบวนการพัฒนาผ่านการบวชในเชิงลึกขึ้นไปอีก คือเป็น การศึกษาที่เกิดจากการวิเคราะห์เอกสาร หรือการนำประวัติศาสตร์มาเทียบกับปัจจุบัน เพื่อให้เห็นภาพของกระบวนการบวชอันสืบเนื่องมาเป็นระยะเวลา 2,500 กว่าปีอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2548. ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่
ความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: เนติกุลการพิมพ์.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2539. สังคมทรชน : ยุทธศาสตร์ความล่มสลายของสังคม.
กรุงเทพมหานคร: ชัคเชสมีเดีย.

เขมกะ (ผู้เรียบเรียง). 2509. หน้าที่ของคน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เชียงใหม่. 2544. วิชาพุทธประวัติฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์เชียงใหม่.

จ้านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. 2547. ศาสนาชีวิตและสังคม. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

ชัยพร วิชชาวุธ. 2525. “แนวทางการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม.”
วารสารคุณุศาสตร์ 11 (เมษายน-มิถุนายน 2525): 22-23.

ชัยพร วิชชาวุธ และธีระพร อุวรรณโน. 2525. “แนวคิดและพัฒนาการใหม่ในการปลูกฝัง
จริยธรรม.” วารสารคุณุศาสตร์ 11 (กรกฎาคม-กันยายน 2525): 22-43.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2523. จริยธรรมของเด็กไทย. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

_____. 2524. จิตวิทยา จริยธรรม และจิตวิทยาภาษา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ทัศนีย์ ทองสว่าง. 2537. สังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรี้นติ้งเฮาส์.

บรรพต วีระสัย. 2519. สังคมวิทยา มานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รามคำแหง.

ปกรณั นุญสาราญ. 2532. การศึกษากลวิธีสอนจริยศึกษาของครูผู้สอนจริยศึกษาดีเด่นในโรงเรียน
ประถมศึกษาจังหวัดลำปางและเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการบริหารสังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประพัฒน์ ตรีนรงค์. 2513. **พิธีต่าง ๆ และพุทธาภิเษก**. กรุงเทพมหานคร: เอเชียการพิมพ์.

ประมวล รุจนเสรี. 2548. **พระราชอำนาจ**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สุเมธ รุจนเสรี.

ประเวศ วะสี. 2538. **ธรรมิกสังคม**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

_____. 2540. **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
 หมอชาวบ้าน.

ประภาศรี สีหอำไพ. 2535. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร:
 สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พรณทิพย์ ศิริวรรณบุญ. 2526. **จริยธรรมชาวกรุงเทพมหานครปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร:
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2531. **ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร:
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

_____. 2535. **พุทธศาสนาในฐานะรากฐานของวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร:
 มูลนิธิพุทธธรรม.

พระเทพดิลก (ระเบบ ฐิตญาโณ). 2548. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 5.
 กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). 2538ก. **การพัฒนาจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:
 มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2538ข. การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: คู่แข่ง.

_____. 2540. การศึกษา : พัฒนาการหรือบูรณาการ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. 2542. สอนนาถ-สอนทิต ชีวิตพระชีวิตชาวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. 2545. พุทธธรรม (ฉบับเดิม). กรุงเทพมหานคร: กองทุนอริยมรรค.

_____. 2547. พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.

พระประชา ปสนุนธมโม และคณะ. 2546. จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ ๑ : ทัศนะแม่บทเพื่อการปฏิวัติวัฒนธรรมแบบใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
แปลจาก คาปรั้า ฟรีดจีออฟ. 2535. *Turning Point*.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2548. รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย.

_____. 2549. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด.

_____. 2550. ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพระพุทธศาสนา.

พระพรหมมิ่งกลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). 2550. ปัญญานันทะ ๕๖. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิปัญญานันทะ.

พระไพศาล วิสาโล. 2533. พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระมหาทวีป หนูด้วง. 2538. ศึกษาวิเคราะห์งานปลูกฝังจริยธรรมของปัญญาชนที่เกี่ยวกับ
เยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมวัย. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระมหาไพรัช ขุนพรหม. 2537. วิธีการของวัดที่มีต่อการปลูกฝังจริยธรรมในเยาวชน : ศึกษา
เปรียบเทียบเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา
เปรียบเทียบ, มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, (วันจันทร์). 2544. พุทธปรัชญาสาระและพัฒนาการ.
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สาย ตูลโย). 2548. คุณประโยชน์ของการบวช. กรุงเทพมหานคร:
มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. 2543. คำสอนสำหรับผู้บวชใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

_____. 2549. พจนานุกรมธรรมของท่านพุทธทาส. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ และประนอม รอดคำดี. 2534. ความรู้คู่คุณธรรม. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

มูลนิธิธรรมาจริยธรรม. 2549. ปัญญานันทะ ๕๕. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

วัดชลประทานรังสฤษฎ์. 2550. ความเป็นมาของวัด (Online). แหล่งที่มา:
[http://www.watcholpratan.net/ inner.htm](http://www.watcholpratan.net/inner.htm).

วิทย์ วิศุทเวทย์. 2528. **จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

วิโรจน์ พรหมสุต. 2547. **การบวช : กระบวนการขัดเกลาเพื่อความเป็นศาสนทายาทคุณภาพ**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล สาขาวิชาสังคมวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิศิษฐ์ วัชวิญญู. 2546. **การศึกษาเพื่อความเป็นไท**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเด็ก. Translated from Adam Curle. 1971. **Education for Liberation**.

สนิท ศรีสำแดง. 2534. **พุทธศาสนากับหลักการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: นิลนาการพิมพ์.

สมเกียรติ มีธรรม. 2546. **พุทธทัศน์ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัย**. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.

สมเด็จพระญาณสังวรฯ (เจริญ สุวฑฺฒโน). 2548. **บวชดี**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. 2548. **การบวชในพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมบูรณ์ ศาสดาชีวิน และคณะ. 2526. **พัฒนาการการใช้เหตุผลทางจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ลาโรช บัวศรี. 2523. **จริยธรรมไทยในสังคมปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การสอน.

สุคนธ์ เกาเส็น. 2549. **การประเมินโครงการฝึกอบรมพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษดิ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สุจินตนิท หนูชู. 2546. การติดตามผลผู้ผ่านการอบรมโครงการอบรมพระธรรมทายาท
ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุทธินันท์ จันทนา. 2546. การติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร.
วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. 2548. สรรพสาระสำหรับผู้แสวงหา. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.
- สุภาส เครือเนตร. 2542. ปฏิรูปการศึกษาผสมผสานหลักศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
เลียงเชียง.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. 2543. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยสุโขทัย.
- เสรี พงศ์พิศ. 2536. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร:
บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- แสง จันทรงาม. 2530. “จริยธรรมและภาวะที่ไรจริยธรรมจะมีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์โลก
อย่างไร.” ในรายงานการประชุมสัมมนา เรื่องกลวิธีเพื่อบรรลุผลในการพัฒนาบุคลากร
และจริยธรรมของนิสิตนักศึกษา. หน้า 20. กรุงเทพมหานคร: สำนักปลัด
ทบวงมหาวิทยาลัย.
- หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. 2523. คู่มือแนวการสอน. กรุงเทพมหานคร: กรมสามัญ
ศึกษา.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

เรื่อง พัฒนาการทางจริยธรรมของพระนวกะวัดชลประทานรังสฤษฎ์

ตอนที่ 1   คำถามเกี่ยวกับข้อมูลของผู้ตอบ

คำชี้แจง   โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

1. อายุ (ระบุ) .....ปี

2. ระดับการศึกษา

1 ☐ ประถมศึกษา	2 ☐ มัธยมศึกษา
3 ☐ อนุปริญญา/ปวช./ปวส.	4 ☐ ปริญญาตรี
5 ☐ ปริญญาโทขึ้นไป	

3. สถานภาพสมรสก่อนบวช

1 ☐ โสด	2 ☐ สมรส

4. อาชีพก่อนบวช

1 ☐ นักศึกษา	2 ☐ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ
3 ☐ ธุรกิจเอกชน/รับจ้าง	4 ☐ ธุรกิจส่วนตัว/อาชีพอิสระ
5 ☐ ข้าราชการบำนาญ	6 ☐ พ่อบ้าน

5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนบวช.....บาท

6. ภูมิลำเนา

1 ☐ นนทบุรี	2 ☐ กรุงเทพมหานคร
3 ☐ ปริมณฑล (ปทุมธานี, สมุทรปราการ, สมุทรสาคร และนครปฐม)	4 ☐ จังหวัดอื่นๆ

ตอนที่ 2

คำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์การบวชของพระนวกะ

คำชี้แจง

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	ความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจบวช				
		จริง มาก อย่าง มาก	เป็น จริง มาก	เป็น จริง ปาน กลาง	เป็น จริง น้อย	เป็น จริง น้อย มาก
1	มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา					
2	บวชตามประเพณีเพื่อสืบอายุพระพุทธศาสนา					
3	ทดแทนบุญคุณของบิดามารดาและผู้มี พระคุณ					
4	แสวงหาสัจธรรมของชีวิต					
5	ต้องการโอกาสด้านการศึกษาเพื่อสถานภาพ ทางสังคมที่ดีขึ้นในอนาคต					
6	เป็นช่วงว่างเว้นจากการทำงานประจำหรือ การเรียน					
7	เห็นความทุกข์อย่างหนักของการใช้ชีวิตแบบ ฆราวาส					
8	ต้องการหนีปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิต					
9	ต้องการพึ่งพาพระศาสนาในด้านของวัตถุ ปัจจัย					
10	ถูกบีบบังคับ					
11	เพื่อการฝึกฝนอบรมและพัฒนาตนเอง					
12	ต้องการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม					
13	บวชก่อนแต่งงาน					

ตอนที่ 3

ระดับการพัฒนาริยธรรมของพระนวกะ

คำชี้แจง

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ระดับการพัฒนาริยธรรมที่ได้จาก
กระบวนการในแต่ละด้าน ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

1. ด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน (การทำวิปัสสนากัมมัฏฐาน)

ข้อ	ข้อความ	ระดับการพัฒนาริยธรรม				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	(กาย)					
1	งดเว้นการฆ่าสัตว์					
2	งดเว้นการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้					
3	การประพฤติผิดในกาม					
4	การใช้ชีวิตอย่างสมถะและเรียบง่าย					
5	ความมีระเบียบวินัย					
6	ความสามัคคีในหมู่คณะ					
	(วาจา)					
7	งดเว้นการพูดโกหก					
8	งดเว้นการพูดเพ้อเจ้อ					
9	งดเว้นการพูดคำหยาบ					
10	งดเว้นการพูดส่อเสียด					
	(จิตใจ)					
11	งดเว้นความคิดเบียดเบียนผู้อื่น					
12	งดเว้นความอยากได้ของที่มีใช้ของตน					
13	ความมีเมตตากรุณา					
14	ความเห็นถูกต้อง ความเข้าใจสัจธรรมของชีวิต					
15	ความ پاکเพียรในการกระทำกิจอันเป็นประโยชน์					
16	ความมีสมาธิในการทำงาน					
17	ความมีสติและความไม่ประมาท					

2. ด้านวิชาการ (การเรียนรู้ในชั้นเรียน)

ข้อ	ข้อความ	ระดับการพัฒนากิจกรรม				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	(กาย) งดเว้นการฆ่าสัตว์					
2	งดเว้นการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้					
3	การประพฤติผิดในกาม					
4	การใช้ชีวิตอย่างสมถะและเรียบง่าย					
5	ความมีระเบียบวินัย					
6	ความสามัคคีในหมู่คณะ					
7	(วาจา) งดเว้นการพูดโกหก					
8	งดเว้นการพูดเพื่อเจ้า					
9	งดเว้นการพูดคำหยาบ					
10	งดเว้นการพูดส่อเสียด					
11	(จิตใจ) งดเว้นความคิดเบียดเบียนผู้อื่น					
12	งดเว้นความอยากได้ของที่มีใจของตน					
13	ความมีเมตตากรุณา					
14	ความเห็นถูกต้อง ความเข้าใจสัจธรรมของชีวิต					
15	ความ پاکเพียรในการกระทำอันเป็นประโยชน์					
16	ความมีสมาธิในการทำงาน					
17	ความมีสติและความไม่ประมาท					

3. ด้านกิจกรรม (บิณฑบาต กวาดลานวัด ปลงอาบัติ ทำวัตรสวดมนต์ นั่งบนลานหินโค้ง ลงอุโบสถวันพระ และกิจกรรมช่วงเช้าวันอาทิตย์)

ข้อ	ข้อความ	ระดับการพัฒนากิจกรรม				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	(กาย) งดเว้นการฆ่าสัตว์					
2	งดเว้นการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้					
3	การประพฤติผิดในกาม					
4	การใช้ชีวิตอย่างสมถะและเรียบง่าย					
5	ความมีระเบียบวินัย					
6	ความสามัคคีในหมู่คณะ					
7	(วาจา) งดเว้นการพูดโกหก					
8	งดเว้นการพูดเพื่อเจ้อ					
9	งดเว้นการพูดคำหยาบ					
10	งดเว้นการพูดส่อเสียด					
11	(จิตใจ) งดเว้นความคิดเบียดเบียนผู้อื่น					
12	งดเว้นความอยากได้ของที่มีใช้ของตน					
13	ความมีเมตตากรุณา					
14	ความเห็นถูกต้อง ความเข้าใจสัจธรรมของชีวิต					
15	ความพากเพียรในการกระทำอันเป็นประโยชน์					
16	ความมีสมาธิในการทำงาน					
17	ความมีสติและความไม่ประมาท					

ขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง
พระเฉลิมชาติ ชาติวโร (ผู้วิจัย)

ภาคผนวก ข
บุคคลที่ได้รับการสัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์

1. พระครูธรรมธรมชชาย สีลธโร
2. พระครูสังฆกิจพิมล สุรญาโณ
3. พระวันเดิม ปญญาทีโป
4. พระราชันย์ อุกุฐานโรโต
5. พระมหาบุญส่วน ปญญสิริ
6. พระมหาไพฑูรย์ ปนฺตนนฺโท
7. พระมหารุ่ง ปญญาวุฑโฒ
8. พระมหาสนทยา เขมาภิโรโต
9. พระมหาสหัส ฐิตสาโร
10. พระมหาสุรศักดิ์ ธนปาโล
11. พระมหาหรรณว รตนญาโณ

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ — นามสกุล

เฉลิมชาติ อีทระรงค์

วัน เดือน ปี ที่เกิด

วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2524

สถานที่เกิด

จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ประวัติการศึกษา

วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต (คอมพิวเตอร์) สถาบัน

เทคโนโลยีมหานคร